

Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: Νεώτερη & Σύγχρονη
Ελληνική Ιστορία

Διπλωματική Εργασία
"Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αμερικανικός παράγοντας 1955-
1967"

Ζώτου Χριστίνα

Α.Μ.: 520290

Επιβλέπων καθηγητής
Σακκάς Ιωάννης

Αθήνα, Ιούνιος, 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της Ζώτου Χριστίνας που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Διπλωματική Εργασία

"Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αμερικανικός παράγοντας 1955-1967"

Ζώτου Χριστίνα

Επιτροπή Επίβλεψης Πτυχιακής / Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής

Σακκάς Ιωάννης

Καθηγητής Νεότερης & Σύγχρονης

Ιστορίας της Μεσογείου

του Πανεπιστημίου Αιγαίου

Καθηγητής-Σύμβουλος ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπων

Παπαναστασίου Νικόλαος

Επίκουρος Καθηγητής Σύγχρονης

Ιστορίας και Ιστορίας των Μέσων

Ενημέρωσης του Εθνικού και

Καποδιστριακού Πανεπιστημίου

Αθηνών

Καθηγητής ΕΑΠ

Αθήνα, Ιούνιος 2026

Ζώτου Χριστίνα "Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αμερικανικός παράγοντας 1955-1967"

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Σακκά για την πολύτιμη καθοδήγηση του κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας μου.

Αφιερώνω αυτήν την εργασία στην οικογένεια μου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αναφέρεται στην εξέλιξη του Κυπριακού ζητήματος τις δεκαετίες του 1950 και 1960 και στο ρόλο του αμερικανικού παράγοντα στην εξεύρεση λύσης αλλά και στη αποφυγή ελληνοτουρκικής σύρραξης. Αρχικά γίνεται μια ιστορική αναδρομή του Κυπριακού από το 1848 έως το 1954. Στο δεύτερο κεφάλαιο καταγράφονται οι διπλωματικές προσπάθειες που έλαβαν χώρα την κρίσιμη πενταετία 1955-1959. Αναδεικνύεται η βρετανική στρατηγική για την εμπλοκή της Τουρκίας στο Κυπριακό, η τουρκική αδιαλλαξία αλλά και οι διπλωματικές προσπάθειες της Ελλάδας στον ΟΗΕ. Αναφέρεται επίσης η ελληνοκυπριακή στάση όπως αυτή εκφράστηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, η δράση της ΕΟΚΑ, οι παρεμβάσεις των ΗΠΑ για αποφυγή της διεθνοποίησης του προβλήματος. Τέλος εξετάζονται οι Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου. Στο τρίτο Κεφάλαιο γίνεται αναφορά στις δυσλειτουργίες του Κυπριακού Συντάγματος και στην απόφαση του Μακαρίου για αναθεώρηση τους, η οποία εκφράστηκε έμπρακτα με την κατάθεση του υπομνήματος των «13 σημείων». Καταγράφονται οι διακοινοτικές ταραχές που προκλήθηκαν στην Κύπρο εξαιτίας του μνημονίου και η στρατηγική της Τουρκίας να δημιουργήσει προϋποθέσεις διχοτόμησης στο νησί. Στο τέταρτο Κεφάλαιο, καταγράφονται οι προσπάθειες των ΗΠΑ το πρώτο οκτάμηνο του 1964 για εξεύρεση πολιτικής λύσης για το Κυπριακό οι οποίες κορυφώθηκαν με τα σχέδια Άτσεσον καθώς και η αλλαγή της αμερικανικής στάσης μετά την απόρριψη των σχεδίων και η προσπάθεια αποκατάσταση των σχέσεων τους με την Τουρκία. Επίσης αναφέρονται οι αμερικανικές παρεμβάσεις για αποφυγή ελληνοτουρκικής σύρραξης. Καταγράφονται οι διαφωνίες ΗΠΑ - Μακαρίου για το σχηματισμό της ειρηνευτικής δύναμης στο νησί, η συνέχιση των ελληνοτουρκικών συνομιλιών για εξεύρεση πολιτικής λύσης από τις κυβερνήσεις Παπανδρέου (Μάιος 1965) Στεφανόπουλου (1966) και της Χούντας (1967) καθώς και η σκλήρυνση της τουρκικής στάσης. Στο τέλος σημειώνεται η αλλαγή της σοβιετικής στάσης στο Κυπριακό η οποία από φίλα διακείμενη στις ελληνοκυπριακές θέσεις γίνεται φιλοτουρκική.

Λέξεις – Κλειδιά

Κυπριακό Ζήτημα, διεθνοποίηση, ΗΠΑ, ανεξαρτησία, ένωση, διχοτόμηση

Zotou Christina

TITLE: "Greece, the Cyprus problem and the American Factor 1955-1967"

Abstract

This paper examines the evolution of the Cyprus problem during the 1950s and 1960s, focusing on the role of the American factor in seeking a solution and preventing a Greco-Turkish conflict. Initially, a historical overview of the Cyprus issue from 1848 to 1954 is presented. The second chapter outlines the diplomatic efforts that took place during the critical five-year period of 1955–1959. It highlights the British strategy to involve Turkey in the Cyprus problem, Turkish intransigence, and Greece's diplomatic efforts at the UN. Moreover, it addresses the Greek Cypriot stance as expressed by Archbishop Makarios, EOKA's actions, and US interventions aimed at preventing the internationalization of the issue. The Zurich and London Agreements are also examined. The third chapter focuses on the flaws of the Cypriot Constitution and Makarios's decision to revise them, a move put into practice through the submission of his "13-point" memorandum. It details the intercommunal clashes that erupted in Cyprus as a result of the memorandum, along with Turkey's strategy to create the conditions for partitioning the island. The fourth chapter analyzes US efforts during the first eight months of 1964 to find a political solution, culminating in the Acheson plans. It also explores the subsequent shift in American policy following the rejection of these plans, alongside their efforts to restore relations with Turkey. Furthermore, American interventions to avert a Greco-Turkish conflict are noted. The paper documents the disagreements between the US and Makarios regarding the formation of a peacekeeping force on the island, the continuation of Greco-Turkish talks aimed at a political solution under the governments of Papandreou (May 1965), Stephanopoulos (1966), and the Junta (1967), and the hardening of the Turkish stance. Finally, it analyzes the shift in the Soviet position on the Cyprus Question, which transitioned from favoring Greek Cypriot views to becoming pro-Turkish.

Keywords

Cyprus problem, internationalization, USA, independence, union partition

Περιεχόμενα

Περίληψη	5
Abstract	6
Περιεχόμενα	7-11
Συντομογραφίες και ακρωνύμια	12
Εισαγωγή	13-15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

1.1.Το Κυπριακό έως το 1954.....	16-23
1.2.Η πολιτική των ΗΠΑ στην Ελλάδα την περίοδο έως το 1954.....	23-25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο (1955-1959)

2.1. 1955	26-34
2.1.1.ΕΟΚΑ.....	26
2.1.2.Σύγκληση τριμερούς διάσκεψης για το Κυπριακό	26-28
2.1.3.Κινήσεις της Τουρκικής και Τουρκοκυπριακής πλευράς πριν την τριμερή.....	28 -29
2.1.4.Σεπτεμβριανά -Τα γεγονότα- Δήλωση Ντάλλες -Οι αντιδράσεις	29 -31
2.1.5.Κατάθεση ελληνικού αιτήματος για νέα προσφυγή στον Ο.Η.Ε.-Στάση των ΗΠΑ.....	31 -32
2.1.6. Κ.Καραμανλής-ο νέος πρωθυπουργός	32
2.1.7. Συνομιλίες Χάρντινγκ- Μακάριου	32-34
2.1.8.Προσπάθεια καταστολής της δράσης της ΕΟΚΑ.....	34
2.2. 1956.....	34-43

2.2.1 Συνέχιση των διαπραγματεύσεων Χάρντινγκ-Μακαρίου.....	34-35
2.2.2. Εκτοπισμός Μακάριου- Αντιδράσεις	35-37
2.2.3. Συνέχιση της προσπάθειας καταστολής της δράσης της ΕΟΚΑ.....	37
2.2.4. Ανοίγματα της ελληνικής κυβέρνησης στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής.....	38
2.2.5. Κινήσεις της ελληνικής κυβέρνησης για ενημέρωση της διεθνούς κοινότητας για το Κυπριακό	38-39
2.2.6. Νέες προτάσεις από Βρετανία και Ελλάδα	39-40
2.2.7. Τουρκικές θέσεις	40
2.2.8. Άλλες κινήσεις της ελληνικής κυβέρνησης-Αδιαλλαξία Βρετανίας ...	40-41
2.2.9. Η βρετανική πρόταση για διπλή αυτοδιάθεση	41-43
2.2.10. Σχέδιο Ράντκλιφ.....	43
2.3. 1957.....	43-50
2.3.1. Συζήτηση 3ης ελληνικής προσφυγής στον Ο.Η.Ε. - Αντιδράσεις στην Ελλάδα από την απόφαση του Ο.Η.Ε.....	43-45
2.3.2. Αλλαγή βρετανικής στρατηγικής για το Κυπριακό	45
2.3.3. Απελευθέρωση αρχιεπισκόπου Μακαρίου- Αντιδράσεις σε Ελλάδα και Τουρκία	46
2.3.4. Αντιμετώπιση της τουρκικής θέσης για διχοτόμηση από τη Βρετανία ...	46
2.3.5. Κινήσεις ελληνικής διπλωματίας	46-47
2.3.6. Διπλωματικές κινήσεις Βρετανίας-Διαμεσολάβηση Σπάκ	47
2.3.7. Διεθνής κατάσταση-Έκρυθμη κατάσταση στην Μέση Ανατολή	47-48

2.3.8. 4η ελληνική προσφυγή	48-50
2.3.9. Νέος Βρετανός Κυβερνήτης στην Κύπρο ο Χιου Φουτ-Σχέδιο Φουτ... 50	
2.4. 1958	50-56
2.4.1. Διακοινοτικές συγκρούσεις στην Κύπρο- Μήνυμα Αϊζενχάουερ- Αντιδράσεις ελληνικής κυβέρνησης	50-51
2.4.2. Σχέδιο Μακμίλλαν	51-53
2.4.3. Δήλωση Μακαρίου για λύση εγγυημένης ανεξαρτησίας	53
2.4.4. 5η ελληνική προσφυγή	53-54
2.4.5. Τουρκική κίνηση για απευθείας συνομιλίες Ελλάδας-Τουρκίας	54-55
2.4.6. Διαπραγματεύσεις Ελλάδας-Τουρκίας.....	55-56
2.5. 1959	56-61
2.5.1. Συμφωνίες Ζυρίχης- Αντίδραση Μακαρίου	56-58
2.5.2. Συμφωνίες Λονδίνου	58-59
2.5.3. Κυβερνητική θέση για τα πλεονεκτήματα των Συμφωνιών - Θέση αντιπολίτευσης - ΑΚΕΛ-Γρίβα για τις Συμφωνίες	59-60
2.5.4. Αντίδραση των Η.Π.Α.	60
2.5.5. Αποτίμηση συμφωνιών	60-61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 (1960-1963)

3.1. Η Κύπρος μέλος διεθνών οργανισμών και κινήσεων	62
3.2. Δυσλειτουργικές διατάξεις του κυπριακού Συντάγματος.....	62-64
3.3. Υπόμνημα Μακαρίου για τροποποιήσεις διατάξεων του Συντάγματος ...	64-66
3.4. Στάση κυβέρνησης Παπανδρέου	66

3.5.Στάση Η.Π.Α	67
3.6.Στάση Τουρκίας.....	68
3.7.Στάση Βρετανίας-Χάραξη της πράσινης γραμμής	69
4ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ (1964-1967)	
4.1. 1964.....	70-82
4.1.1.Γεωστρατηγική σημασία της Κύπρου για τη Δυτική Συμμαχία	70
4.1.2.Πενταμερής Διάσκεψη στο Λονδίνο- Αμερικανοβρετανικό σχέδιο- ...	70-71
4.1.3.Αμερικανικές διπλωματικές πρωτοβουλίες για τη συγκρότηση της ειρηνευτικής δύναμης στην Κύπρο	72
4.1.4.Γ. Παπανδρέου-η πολιτική του "εθνικού κέντρου".....	72-73
4.1.5.Ψήφισμα 186 από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ.....	73-74
4.1.6. Επιχειρήσεις στο Πενταδάκτυλο- Αντίδραση Αθήνας	74
4.1.7.Θέσεις ΗΠΑ-Βρετανίας-Τουρκίας και Ελλάδας για εξεύρεση πολιτικής λύσης στο Κυπριακό	75-76
4.1.8.Ετοιμασίες Τουρκίας για επέμβαση-Επιστολή Τζόνσον	76
4.1.9.Συνομιλίες Τζόνσον με Ινονού και Παπανδρέου στην Ουάσιγκτον....	77-78
4.1.10.Σχέδια Άτσεσον	78
4.1.11.Επιχειρήσεις Γρίβα στην περιοχή της Μανσούρας-Κοκκίνων	79
4.1.12.Αντιδράσεις Τουρκικής, Ελληνικής και Κυπριακής Κυβέρνησης στα σχέδια Άτσεσον	79-80
4.1.13.Επιστολή Παπανδρέου στον Μακάριο	80

Ζώτου Χριστίνα "Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αμερικανικός παράγοντας 1955-1967"

4.1.14. Νέα στρατηγική των ΗΠΑ	80 -81
4.1.15. Φθινόπωρο 1964-Κινήσεις Αθήνας και Άγκυρας -Θέσεις Λευκωσίας-Αντιδράσεις ΗΠΑ-Βρετανίας	81-82
4.2.1965.....	82-85
4.2.1. Νέες εξελίξεις στο Κυπριακό	82-83
4.2.2. Έκθεση Γκάλο Πλάζα	83
4.2.3. Νέες διμερείς διαπραγματεύσεις Ελλάδας-Τουρκίας.....	84
4.2.4. Πρόταση ΗΠΑ για τις προβλέψεις του νέου εκλογικού νόμου στην Κύπρο	84
4.2.5. Κινήσεις Κυπριακής Κυβέρνησης -Νέο ψήφισμα του ΟΗΕ.....	84-85
4.3. 1966.....	85-87
4.4. 1967	87-89
4.5. Στάση ΕΣΣΔ στο Κυπριακό 1964-1967	90-91
Συμπεράσματα	92-95
Βιβλιογραφία	96-99

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

Α.Κ.Ε.Λ. Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού

Ε.Δ.Α. Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά

Ε.Λ.Δ.Υ.Κ. Ελληνικές δυνάμεις Κύπρου

Ε.Ο.Κ.Α. Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών

Ε.Ρ.Ε. Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις

Ε.Σ.Σ.Δ. Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών

Η.Π.Α. Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Κ.Κ.Σ.Ε. Κομμουνιστικό Κόμμα Σοβιετικής Ένωσης

N.A.T.O. North Atlantic Treaty Organization (Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου)

Ο.Η.Ε. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΤΟΥΡΔΥΚ Τουρκικές Δυνάμεις Κύπρου

ΥΠΕΞ Υπουργός Εξωτερικών

CENTO Central Treaty Organization (Οργανισμός Κεντρικού Συμφώνου)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία αναφέρεται στην εξέλιξη του Κυπριακού ζητήματος τις δεκαετίες του 1950 και 1960. Η προσπάθεια εξεύρεσης πολιτικής λύσης για το Κυπριακό κυριάρχησε στην ελληνική εξωτερική πολιτική την προαναφερθείσα περίοδο, επηρέασε τις ελληνοτουρκικές σχέσεις αλλά και επηρεάστηκε από τα συμφέροντα της Βρετανίας και των ΗΠΑ στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Στην εργασία καταγράφονται οι σημαντικότεροι σταθμοί του Κυπριακού προβλήματος. Παράλληλα, διερευνάται ο ρόλος, η ευθύνη και η επιρροή των προσώπων και των κρατών που συνέβαλαν στις προσπάθειες για εξεύρεση λύσης για το πολιτικό καθεστώς της Κύπρου, καθώς και τα προβλήματα που ανέκυπταν στις προσπάθειες αυτές.

Η βιβλιογραφία η οποία χρησιμοποιήθηκε βασίστηκε σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη αφορά συγγράμματα ανθρώπων που είχαν ενεργό ρόλο στα γεγονότα (Ε. Αβέρωφ - Τσοίτσα, Α. Βλάχου, Ν. Κρανιδιώτη). Η δεύτερη αφορά μελέτη πρακτικών από συνεδριάσεις της ελληνικής Βουλής, δηλώσεων, επίσημων μηνυμάτων κ.λπ. από τα δημοσιευμένα αρχεία του Κ. Καραμανλή, πρωθυπουργού της Ελλάδας από το 1955 έως το 1963. Η τρίτη αφορά ιστορικές μελέτες με αντικείμενο το Κυπριακό, καθώς και την εσωτερική και εξωτερική πολιτική της Ελλάδας κατά την εξεταζόμενη περίοδο (Σακκά, Χατζηβασιλείου, Ριζά, Στεφανίδη, Κούμα, Χουρμούλη, Ηρακλείδη, και άλλων)

Η διάρθρωση της εργασίας γίνεται χρονολογικά. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια ιστορική αναδρομή στο Κυπριακό ζήτημα κατά την περίοδο 1878–1954, εξετάζοντας τα αιτήματα των Ελληνοκυπρίων και των εξόριστων ελληνικών κυβερνήσεων (1941 έως 1944) προς τους Βρετανούς για την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, τις κινήσεις του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου για διεθνοποίηση του προβλήματος καθώς και τη διστακτικότητα των ελληνικών κυβερνήσεων εκείνη την περίοδο να προσφύγει στον ΟΗΕ. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την κατάθεση της πρώτης ελληνικής προσφυγής από την κυβέρνηση του Αλέξανδρου Παπάγου το 1954, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα

το πλέγμα των ελληνοαμερικανικών σχέσεων την περίοδο 1947-1954.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η περίοδος 1955–1959. Αναδεικνύεται ο καταλυτικός ρόλος της Βρετανίας στην εξέλιξη του Κυπριακού ζητήματος, με έμφαση στη στρατηγική της επιλογή να εμπλέξει την Τουρκία ως βασικό συνομιλητή στο Κυπριακό. Αναλύονται τα κίνητρα της βρετανικής πολιτικής, οι διπλωματικές προσπάθειες στις οποίες προχώρησε- διασκέψεις αλλά και συνομιλίες Βρετανών αξιωματούχων με τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο- και τα σχέδια λύσης που κατέθεσε. Εξετάζεται επίσης η στάση της Ελλάδας στο Κυπριακό, οι ελληνικές προσφυγές στον ΟΗΕ, ο διπλωματικός αγώνας που διεξήγαγε για την προώθηση του ζητήματος και τα σχέδια ψηφίσματος που εγκρίθηκαν και αφορούσαν το Κυπριακό ζήτημα. Γίνεται αναφορά σε κάποια ανοίγματα της κατά βάσιν δυτικόφιλης ελληνικής εξωτερικής πολιτικής χάριν του Κυπριακού στον αραβικό κόσμο και τις ανατολικές χώρες. Παράλληλα, παρουσιάζονται οι αδιάλλακτες θέσεις της Τουρκίας όσον αφορά το μελλοντικό πολιτικό καθεστώς της Κύπρου. Καταγράφονται οι ελληνοκυπριακές θέσεις για το μέλλον του νησιού, οι πρωτοβουλίες του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου ο οποίος υπήρξε ο αδιαμφισβήτητος ηγέτης των Ελληνοκυπρίων, όπως και η δράση της ΕΟΚΑ. Τέλος, γίνεται αναφορά στον ρόλο των ΗΠΑ στην γενικότερη προσπάθεια τους να αποφευχθεί η διεθνοποίηση του προβλήματος μέσω του ΟΗΕ και να υπάρξει ελληνοτουρκική σύρραξη. Το Κεφάλαιο τελειώνει με την αναλυτική εξέταση των Συμφωνιών της Ζυρίχης και του Λονδίνου.

Στο τρίτο Κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην επικρατούσα δυσaréσκεια και καχυποψία και της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής πλευράς για τις συμφωνίες του 1959, στις δυσλειτουργίες του Κυπριακού Συντάγματος και στην απόφαση του Μακαρίου να προχωρήσει σε αναθεώρηση τους με την κατάθεση του υπομνήματος των «13 σημείων». Καταγράφονται οι διακοινοτικές ταραχές που προκλήθηκαν στην Κύπρο εξαιτίας του μνημονίου καθώς και η στάση της κυβέρνησης Παπανδρέου αλλά και των Αμερικανών για την κίνηση του Μακαρίου. Τέλος παρουσιάζεται η στρατηγική της Τουρκίας να δημιουργήσει προϋποθέσεις διχοτόμησης με τη

δημιουργία αμιγών τουρκοκυπριακών θυλάκων. Το Κεφάλαιο τελειώνει με τη χάραξη της πράσινης γραμμής στη Λευκωσία.

Στο τέταρτο Κεφάλαιο, καταγράφονται οι προσπάθειες των ΗΠΑ το πρώτο οκτάμηνο του 1964 για εξεύρεση πολιτικής λύσης για το Κυπριακό οι οποίες κορυφώθηκαν με τις ελληνοτουρκικές συνομιλίες της Γενεύης και τα σχέδια Άτσεσον καθώς και η αλλαγή της στάσης των Αμερικανών μετά την απόρριψη των σχεδίων και η προσπάθεια αποκατάστασης των σχέσεων τους με την Τουρκία. Γίνεται αναφορά στις διαφωνίες ΗΠΑ - Μακαρίου για το σχηματισμό της ειρηνευτικής δύναμης στο νησί, στην αποστολή ελληνικής μεραρχίας στην Κύπρο, στις διακοινοτικές ταραχές του 1964 και στην παρέμβαση Τζόνσον για αποφυγή ελληνοτουρκικής σύρραξης. Καταγράφεται επίσης η συνέχιση των ελληνοτουρκικών συνομιλιών για εξεύρεση λύσης από τις κυβερνήσεις Παπανδρέου (Μάιος 1965) Στεφανόπουλου(1966) και της Χούντας (1967) καθώς και η σκλήρυνση της τουρκικής στάσης. Το Κεφάλαιο τελειώνει με την καταγραφή της στάσης της ΕΣΣΔ η οποία από φίλα διακείμενη στις ελληνοκυπριακές θέσεις γίνεται φιλοτουρκική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

1.1.Το Κυπριακό έως το 1954

Αρχικά, θα γίνει μια σύντομη αναφορά στην ιστορία του Κυπριακού από το 1878 έως και το 1954.

Το 1878 η Κύπρος παραχωρήθηκε με ειδικό καθεστώς από την Οθωμανική αυτοκρατορία στους Βρετανούς με τη Συνθήκη Αμυντικής Συμμαχίας με την οποία η Βρετανία θα υποστήριζε τους Οθωμανούς στον πόλεμο τους κατά της Ρωσίας. Το 1914, με την είσοδο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας στον Α' παγκόσμιο πόλεμο στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων, το νησί προσαρτήθηκε στη Βρετανία, ενώ το 1925 ανακηρύχθηκε αποικία του Στέμματος.¹

Την περίοδο της Αγγλοκρατίας και πριν τον Β' παγκόσμιο πόλεμο οι Κύπριοι σε αρκετές περιπτώσεις προέβαλαν το αίτημα τους να ενωθούν με την Ελλάδα στηρίζοντας τις ελπίδες τους στο φιλελεύθερο πνεύμα από το οποίο θεωρούσαν ότι εμφορούντο οι Βρετανοί. Τα αιτήματα τους όμως απορρίπτονταν επανειλημμένα αφού οι Βρετανοί θεωρούσαν το νησί ιδιαίτερα σημαντικό για τον έλεγχο της Μέσης Ανατολής και την προστασία των συμφερόντων τους στην περιοχή.² Η πιο σημαντική εξέγερση των Κυπρίων την περίοδο πριν τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο έλαβε χώρα το 1931 οπότε και πυρπολήθηκε η κατοικία του Βρετανού Κυβερνήτη, διακηρύχτηκε η ένωση με την Ελλάδα και υψώθηκε η ελληνική σημαία.³ Μια εξέγερση όμως την οποία η κυβέρνηση του Ελ.Βενιζέλου την αντιμετώπισε με αυτοσυγκράτηση καταδικάζοντας

¹Βαληνάκης Γ., Εισαγωγή στην ελληνική εξωτερική πολιτική 1949-1988, Παρατηρητής, Αθήνα, 2003, (Δ' έκδοση), σ.59-60, Τσαλακός Γ., «Σύντομη επισκόπηση ορισμένων όψεων της Αγγλοκρατίας στην Κύπρο», στο Τενεκίδης Γ., Κρανιδιώτης Γ. (επιμέλεια), *Κύπρος: Ιστορία, προβλήματα και αγώνες του λαού της*, Εστία, Αθήνα, 2000, σ.139-166, εδω σ.145-146.

²Τσαλακός, ό.π, σ.165

³Βαληνάκης, ό.π, σ.60, Σβολόπουλος, *Ελληνική εξωτερική πολιτική 1945-1981*, 2 τόμοι, Εστία, Αθήνα, 2001, τ.Β', σ.83, Τσαλακός, ό.π, σ. 157

την και τονίζοντας ότι το συμφέρον της Ελλάδας ήταν η διατήρηση της ελληνοβρετανικής φιλίας.⁴

Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου οι Κύπριοι υποστήριξαν τους συμμάχους και πολέμησαν στο πλευρό τους επηρεασμένοι και από τις ιδέες που διακήρυτταν οι σύμμαχοι για αγώνα στο όνομα της ελευθερίας των λαών.⁵ Από την πλευρά της ελληνικής κυβέρνησης από το 1941 ο πρωθυπουργός Κορυζής είχε τονίσει στον Βρετανό Υπουργό Εξωτερικών Α. Ήντεν την αναγκαιότητα να ενωθεί η Κύπρος με την Ελλάδα για να τονωθεί το ελληνικό φρόνημα. Όμως η Βρετανία με παρέμβαση του Τσώρτσιλ όχι μόνο δεν αποδέχτηκε το αίτημα αλλά δεν παραχώρησε ούτε ένα τμήμα του νησιού για να μεταφερθεί σε αυτό η εξόριστη ελληνική κυβέρνηση.⁶ Επίσης, τον Ιούνιο του 1942 ο βασιλιάς Γεώργιος ο Β' και ο πρωθυπουργός Τσουδερός κατά τη διάρκεια επίσκεψης τους στις ΗΠΑ παρέδωσαν στον Αμερικανό πρόεδρο Φ. Ρούζβελτ υπόμνημα στο οποίο αναφέρονταν τα εθνικά δίκαια της Ελλάδας στα οποία περιλαμβάνονταν και η ενσωμάτωση της Κύπρου στην Ελλάδα ενώ υπόμνημα για τις εθνικές διεκδικήσεις παρέδωσε στον Ήντεν και ο Π. Κανελλόπουλος στο οποίο αναφερόταν και η Κύπρος.⁷

Αμέσως μετά την απελευθέρωση η Ελλάδα βρισκόταν σε εξαιρετικά δύσκολη οικονομική και πολιτική κατάσταση για να δυνηθεί να διεκδικήσει δυναμικά την προσάρτηση της Κύπρου αφού εστερείτο και δύναμης και αξιοπιστίας.⁸ Γι' αυτό και ο Γ. Παπανδρέου, τον Οκτώβριο του 1944 στο λόγο του στο Σύνταγμα δεν αναφέρθηκε καθόλου στο Κυπριακό θέλοντας να μην προκαλέσει τη Βρετανία και να χειριστεί το ζήτημα μέσω της διπλωματίας.⁹

⁴ Βαληνάκης, ό.π., σ.60

⁵ Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β', σ.75

⁶ Χατζηβασιλείου Ε, «Η περίοδος του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα 1955-1959», στο *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, 16 τόμοι, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 2000, τ.ΙΣΤ, σ.441-463, εδw σ.431

⁷ Χατζηβασιλείου (2000), ό.π., τ.ΙΣΤ, σ. 431, Βλάχος Α., Δέκα χρόνια Κυπριακού, Εστία, Αθήνα, 1980, σ.15

⁸ Τσιτσόπουλος Γ., «2. Συνεργασία υπό τη σκιά του Κυπριακού, 1952-1963», στο. *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1952-1963*, Γνώση, Αθήνα, 1988, σ.180-192, εδw σ. 177, Σβολόπουλος Κ., ό.π., τ.Β, σ.76, Βλάχος Α., ό.π., σ.9

⁹ Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β', σ.62

Από την πλευρά της και η Βρετανία παρέμενε σταθερή στην άρνηση της να συζητήσει το θέμα. Το 1945 η εργατική κυβέρνηση Άτλη απέρριψε πρόταση του Αρχιεπίσκοπου και Αντιπροέδρου της ελληνικής κυβέρνησης Δαμασκηνού για ενσωμάτωση της Κύπρου στην Ελλάδα με παραχώρηση στη Βρετανία στρατιωτικών βάσεων τόσο στην Κύπρο όσο και στην ελληνική επικράτεια. Η άρνηση αυτή οφειλόταν κυρίως στην κάθετη αντίρρηση του Υπουργείου των Αποικιών και των αρχηγών των επιτελείων παρόλη την θετική ανταπόκριση στο αίτημα από το βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών.¹⁰ Όμως οι Βρετανοί αντιλαμβανόμενοι ένα αυξανόμενο κύμα δυσαρέσκειας στο νησί και για να προλάβουν περαιτέρω αντιδράσεις προσανατολίστηκαν σε προτάσεις για παραχώρηση συνταγματικών μεταρρυθμίσεων και μιας μορφής αυτοκυβέρνησης συγκαλώντας συνέλευση γνωστή ως "Διασκεπτική" στην οποία συμμετείχαν Τουρκοκύπριοι και από τους Ελληνοκύπριους μόνο το ΑΚΕΛ. Στο Σύνταγμα που προτάθηκε (Σύνταγμα Γουίνστερ) ο Βρετανός Κυβερνήτης διατηρούσε πολλές εξουσίες και στη νομοθετική και στην εκτελεστική εξουσία ενώ προβλεπόταν εκλεγμένη ελληνική πλειοψηφία (18 Ελληνοκύπριοι έναντι 4 Τουρκοκυπρίων). Στην πρόταση δεν αναφερόταν κοινότητες αλλά κυπριακός λαός και μειονότητες.¹¹ Οι βρετανικές προτάσεις απορρίφθηκαν από την Εθναρχία. Η πρόταση δεν προχώρησε ενώ τον Απρίλιο του 1948 έκανε την εμφάνιση της ειδική επιτροπή Τουρκοκυπρίων βασικό στέλεχος της οποίας ήταν ο Ρ. Ντεκτάς η οποία διατύπωσε τα αιτήματα της Τουρκοκυπριακής κοινότητας.¹²

Το Φθινόπωρο του 1948 συνετελέσθη μια καθοριστική αλλαγή στη στάση του ΑΚΕΛ. Μετά από συνάντηση αντιπροσωπείας του με τον Ζαχαριάδη στην Ελλάδα από το "Αυτοκυβέρνηση και Ένωση" που είχε ως σύνθημα πρόβαλε πλέον ως μοναδικό αίτημα την Ένωση. Το 1949 δε, μέσω ελεγχόμενων δημοτικών συμβουλίων πρότεινε

¹⁰ Σβολόπουλος, στο ίδιο, τ. Β', 76, Χατζηβασιλείου (2000), ό.π., τ. ΙΣΤ', σ. 431.

¹¹ Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β', σ. 77, Αβέρωφ-Τοσίτσας Ε., *Ιστορία χαμένων ευκαιριών (Κυπριακό, 1950-1963)*, 2 τόμοι, Εστία, Αθήνα, 1982, τ. Α', σ. 16

¹² Χατζηβασιλείου (2000), ό.π., τ. ΙΣΤ', σ. 432

τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος υπό την αιγίδα του ΟΗΕ με αίτημα την Ένωση.¹³ Η ελληνική κυβέρνηση με δήλωση του Τσαλδάρη (14-12-1949) δεχόμενη ισχυρότατες πιέσεις από τη Βρετανία για να μην ενθαρρύνει αλυτρωτικές κινήσεις εκ μέρους των Κυπρίων καταδίκασε την πρωτοβουλία. Τελικά δημοψήφισμα διεξήχθη από την Εθναρχία με αποτέλεσμα συντριπτικό (95,7%) υπέρ της Ένωσης.¹⁴ Στο δημοψήφισμα αντέδρασε η Τουρκοκυπριακή κοινότητα οργανώνοντας συλλαλητήρια και επιδίδοντας ψηφίσματα διαμαρτυρίας στον ΟΗΕ, στην Ελλάδα και στην Τουρκία. Οι Τουρκοκύπριοι πλέον δήλωναν ότι σε περίπτωση αποχώρησης των Βρετανών από το νησί, η Κύπρος έπρεπε να γίνει πάλι τουρκική. Μια άποψη την οποία υποστήριζε και η Τουρκία.¹⁵

Η Εθναρχία αμέσως μετά το δημοψήφισμα οργάνωσε αποστολή εθνικής πρεσβείας σε Αθήνα, Λονδίνο και Νέα Υόρκη με πρώτο σταθμό την Αθήνα. Η ελληνική κυβέρνηση με πρωθυπουργό το Ν. Πλαστήρα και αντιπρόεδρο της κυβέρνησης τον Γ. Παπανδρέου δεν υιοθέτησε τις ενέργειες των Ελληνοκυπρίων καθιστώντας σαφή τη διαφωνία της.¹⁶

Την ίδια περίοδο συγκροτήθηκε και πανελλήνια επιτροπή αγώνα για την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα υπό την αιγίδα του Αρχιεπισκόπου Σπυρίδωνα.¹⁷

Το 1951, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ξεκίνησε εκστρατεία για τη διεθνοποίηση του θέματος και ο πρωθυπουργός Σ. Βενιζέλος, λόγω της ευρείας δημοτικότητας που

¹³ Αβέρωφ-Τοσίτσας,ό.π.,τ.Α,σ.18-19.

¹⁴ Ριζάς Σ.-Στεφανίδης Ι., «Το Κυπριακό ζήτημα .Ο αγώνας για την Ένωση ,η Ανεξαρτησία, η τουρκική εισβολή», στο *Ελληνική πολιτική ιστορία 1950-2004*,Θεμέλιο,Αθήνα,2011(β' έκδοση),σ.91-110,εδώ σ.91, Ηρακλείδης Α. ,*Κυπριακό. Σύγκρουση και Επίλυση*, Σιδέρης, Αθήνα, 2002,σ. 40, Σακκάς ,Ι., *Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αραβικός κόσμος ,1947-1974,Διπλωματία και στρατηγική στη Μεσόγειο την εποχή του Ψυχρού Πολέμου*, Πατάκης, Αθήνα,2022(β' έκδοση),σ.114, Αβέρωφ- Τοσίτσας ,ό.π.,τ.Α, σ.18-20.

¹⁵ Ριζάς.-Στεφανίδης ,ό.π. ,σ. 92, Σβολόπουλος ,ό.π ,τ.Β',σ.78, Ηρακλείδη ,ό.π.,σ.258, Βλάχος ,ό.π., σ. 26-28, Αβέρωφ-Τοσίτσας,, ο.π,τ.Α',σ.26.

¹⁶ Σβολόπουλος,ό.π. ,τ. Β', σ. 79-80,Αβέρωφ-Τοσίτσας,,ό.π. ,τ.Α',σ.27, Βλάχος,ό.π ,31-32,Ριζάς -Στεφανίδης ,ό.π, σ.92, Ηρακλείδης ,ό.π ,σ.40, Βαληνάκης ,ό.π ,σ.61-62, Χατζηβασιλείου (2000),,ό.π, τ.ΙΣΤ, σ. 434-435

¹⁷ Αβέρωφ-Τοσίτσας ,ό.π.,τ.Α',σ.23,Χατζηβασιλείου (2000),ό.π., τ.ΙΣΤ ,σ.435, Ριζάς -Στεφανίδης ,ό.π., σ.92

είχε στην κοινή γνώμη το αίτημα για Ένωση, συγκάλεσε συμβούλιο πολιτικών αρχηγών με σκοπό τη λήψη κοινής απόφασης. Στο συμβούλιο αποφασίστηκε η αποστολή διαβημάτων στη Βρετανία με σκοπό την Ένωση αλλά και η επανάληψη των ελληνικών προτάσεων για παραχώρηση βάσεων. Το συμβούλιο όμως δεν συμφώνησε σε λύση προσφυγής.¹⁸ Και το 1952 η ελληνική κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον ο Πλαστήρα αρνήθηκε την πρόταση του Μακάριου για προσφυγή.¹⁹ Ο λόγος της άρνησης ήταν προφανής. Η χώρα ήταν εξαρτημένη από τη Δυτική συμμαχία-ιδιαίτερα λόγω της επιθυμίας της Ελλάδας να ενταχθεί στο Ν.Α.Τ.Ο.-και η απροθυμία της Βρετανίας να συναινέσει σε λύση ήταν ολοφάνερη όπως και η αδυναμία της Αθήνας να την πιέσει.²⁰

Το Νοέμβριο του 1952 έγινε πρωθυπουργός ο Αλ. Παπάγος ο οποίος είχε υπαινηχθεί προεκλογικά την πρόθεση του να ασχοληθεί ιδιαίτερα με το Κυπριακό πάντα όμως στα πλαίσια της ελληνοβρετανικής φιλίας.²¹ Γί' αυτό και αναλαμβάνοντας την πρωθυπουργία προέβη σε βολιδοσκόπηση των προθέσεων της βρετανικής πλευράς για το θέμα. Στη συνάντηση του όμως με τον Ήντεν -βρετανό Υπ. Εξωτερικών -το Σεπτέμβριο του 1953 οι ελπίδες του διαψεύστηκαν αφού ο Ήντεν απέκλεισε κάθε συζήτηση για αλλαγή του καθεστώτος στην Κύπρο.²² Η στάση του Βρετανού Υπουργού εξηγείται από τη συγκυρία. Την περίοδο αυτή η Βρετανία είχε ήδη συμφωνήσει για την αποχώρηση των βρετανικών δυνάμεων από την Αίγυπτο και την μεταφορά τους στην Κύπρο και μια αλλαγή του καθεστώτος στο νησί από τη μια θα

¹⁸ Αβέρωφ-Τοσίτσας ό.π., τ.Α', σ.30-31, Βλάχος, ό.π., σ.45-54, Ριζάς-Στεφανίδης, ό.π., σ.92-93

¹⁹ Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ.Α', σ.22, Ριζάς-Στεφανίδης, ό.π., σ. 93, Ηρακλείδης, ό.π., σ.41

²⁰ Σβολόπουλος, ό.π., τ.Β', σ.78-79, Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ.Α', σ.35

²¹ Ριζάς-Στεφανίδης, ό.π., σ.93-94, Χατζηβασσιλείου (2000), ό.π., τ.ΙΣΤ, σ.438, Σακκάς, ό.π., σ.116.

²² Ριζάς-Στεφανίδης, ό.π., σ.93-94, Σακκάς, ό.π., σ.117, Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ.Α' σ.43-44, Ηρακλείδης ό.π., σ.42, Βλάχος, ό.π., σ.63-64 Χατζηβασσιλείου (2000), ό.π., τ.ΙΣΤ, σ.438, Κούμας Μ. και Χουρχούλης Δ., *Ειδικά θέματα ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1923-2014*, Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές εκδόσεις, 2024, σ.84-85, Βαληνάκης Γ., ό.π., σ.62, Ιεροδιακόνου Λ., « Το Κυπριακό από τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο ως την Ανεξαρτησία», στο Τενεκίδη Γ., Κρανιδιώτη Γ. (επιμέλεια) *Κύπρος: Ιστορία, προβλήματα και αγώνες του λαού της*, Εστία, Αθήνα, 2000, σ.169-189, εδώ σ., 172.

έθιγε καίρια βρετανικά γεωστρατηγικά συμφέροντα στον χώρο της Μ. Ανατολής από την άλλη θα ήταν πολύ δύσκολα διαχειρίσιμη στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό αφού θα έπληττε ακόμα περισσότερο το ήδη πληχθέν βρετανικό γόητρο. Σε αυτήν την πολιτική πραγματικότητα έγινε και η δήλωση του βρετανού Υπουργού Αποικιών Χόπκινσον στην Βουλή των Κοινοτήτων ο οποίος είπε ότι η Κύπρος δεν πρόκειται "ποτέ" να γίνει πλήρως ανεξάρτητη.²³

Τελικά ο Παπάγος αποφάσισε να προσφύγει στον ΟΗΕ και οι λόγοι που τον οδήγησαν να λάβει αυτήν την απόφαση ήταν πολλοί. Αρχικά, η επιδίωξη του να αναγκάσει τους Βρετανούς να διαπραγματευτούν αλλά και οι πιέσεις που του ασκούσαν από τον Μακάριο αλλά και από την ελληνική κοινή γνώμη, το περιβάλλον του -ο Αλ. Κύρου γενικός διευθυντής του Υ.Π.Ε.Ξ. και στενός συνεργάτης του τον έπεισε ότι η διεθνής συγκυρία εννοούσε το ελληνικό αίτημα- ,η πίστη του στο δίκαιο του αγώνα για Ένωση των ομοεθνών Ελληνοκυπρίων που αποτελούσαν την πλειοψηφία στην Κύπρο με τον εθνικό κορμό, η πεποίθηση ότι η Τουρκία θα κρατούσε για την Κύπρο παρόμοια στάση με αυτήν που είχε ακολουθήσει στην προσάρτηση των Δωδεκανήσων και τέλος η υπεροπτική και η αδιάλλακτη στάση των Βρετανών.²⁴

Όμως η ελληνική διπλωματία προχωρώντας στην κατάθεση του αιτήματος δεν έλαβε υπ' όψιν σημαντικούς αρνητικούς παράγοντες . Πρώτον τη σύνθεση της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, στην οποία δεν συμμετείχαν πολλές από τις πρώην αποικίες που είχαν ανεξαρτοποιηθεί και ήταν πιο ευνοϊκές στο ελληνικό αίτημα αλλά και στις δυνατότητες του διεθνούς οργανισμού οι οποίες είχαν υπερεκτιμηθεί.²⁵ Δεύτερον, τις αντιδράσεις της Τουρκίας, όπως άρθρα στον τουρκικό τύπο τα οποία είχαν διαμορφώσει κλίμα στην Τουρκία για το Κυπριακό, έντονη διαμαρτυρία εξεχόντων

²³Σακκάς Ι., ό.π. ,σ. 116, Ριζάς Σ. και Στεφανίδης Ι. ,ό.π. ,σ. 94, Αβέρωφ-Τοσίτσας Ε., ό.π., τ .Α' , σ.46, Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Πατάκης, Αθήνα,2024(7^η έκδοση), σ.126, Χατζηβασιλείου Ε. *Εισαγωγή στην Ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου*, Πατάκης, Αθήνα,2021, σ.172

²⁴Στεφανίδης, *Εν ονόματι του έθνους. Πολιτική κουλτούρα, αλτρωτισμός και αντιαμερικανισμός στη μεταπολεμική Ελλάδα ,1945-1967*,Επίκεντρο,Θεσσαλονίκη, 2010,σ.136, Ηρακλείδης Α., ό.π. ,σ. 42, Κούμας Μ. και Χουρχούλης Δ. ,ό.π. ,σ. 84, Αβέρωφ-Τοσίτσας Ε., ό.π., τ.Α',σ.44-45,Βλάχος , ό.π.,σ.64, Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β' , σ.83-85, Ιεροδιακόνου,ό.π.,σ.173

²⁵Χατζηβασιλείου (2000)., ό.π., τ.ΙΣΤ ,σ.440, Συρίγος , ό.π,σ.124, Βλάχος , ό.π.,σ.77

Τουρκοκυπρίων κατά της Ένωσης και στενότερης επικοινωνίας τους με την Τουρκία, την πολιτική αλλαγή που είχε συντελεστεί στην Τουρκία με την άνοδο του Μεντερές στην πρωθυπουργία, την απομάκρυνση της τουρκικής ηγεσίας από τις αρχές του κεμαλισμού και την χάραξη διαφορετικής εξωτερικής πολιτικής αλλά και επίσημες εκδηλώσεις για το Κυπριακό και επίσημα διαβήματα όπως αυτό του Φεβρουαρίου 1954 στο οποίο τάσσονταν εναντίον οποιασδήποτε αλλαγής καθεστώτος στην Κύπρο. Τέλος δεν υπολόγισαν τον φόβο της Τουρκίας για ολοκληρωτική περικύκλωση της από την Ελλάδα.²⁶ Τρίτον, την ελλιπή διπλωματική εκπροσώπηση της Ελλάδας λόγω οικονομικών δυσκολιών που δυσχέραινε το έργο της ενημέρωσης ξένων χωρών για το δίκαιον του αιτήματος.²⁷ Τέταρτον, την αύξηση του ενδιαφέροντος του Λονδίνου για την Κύπρο μετά την αποχώρηση της Βρετανίας από την Αίγυπτο αλλά και την αναβάθμιση του ρόλου της Άγκυρας για τα βρετανικά συμφέροντα στην Μέση Ανατολή.²⁸ Πέμπτον, δεν στάθμισαν σωστά τη στάση των Η.Π.Α. οι οποίες από τον Απρίλιο του 1954 είχαν διαμηνύσει στην ελληνική πολιτική ηγεσία την αντίθεση τους για ελληνική προσφυγή στον Ο.Η.Ε. για το θέμα της Κύπρου, γεγονός που έπρεπε να έχει κινητοποιήσει την ελληνική διπλωματία αφού χωρίς την αμερικανική υποστήριξη ήταν ιδιαίτερα δύσκολη η επιτυχία του εγχειρήματος. Τελικά, οι ΗΠΑ ευθυγραμμίστηκαν με τους Βρετανούς.²⁹ Ακολούθησαν δε αυτήν την πολιτική γιατί επιθυμούσαν λύση του Κυπριακού εντός της ατλαντικής συμμαχίας και τη διατήρηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων σε ένα καλό επίπεδο αλλά και γιατί δεν ήθελαν την εκμετάλλευση του Κυπριακού από την Ε.Σ.Σ.Δ..³⁰

²⁶ Χατζηβασιλείου (2000), ό.π., τ.ΙΣΤ, σ. 439, Κουφουδάκης, « 1. Γενικές εκτιμήσεις. 2. Οι υπερδυνάμεις, ο κίνδυνος ελληνοτουρκικής σύρραξης και η διπλωματία της περιόδου 1963-1967» στο *οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, 1923-1987*, Γνώση, Αθήνα, 1988, σ.215-230, εδώ σ.219

²⁷ Συρίγος, ό.π., σ.124, Βαληνάκης, ό.π., σ.17

²⁸ Συρίγος, ό.π., σ.126, Σακκάς, ό.π., σ. 117

²⁹ Σακκάς, ό.π., σ.117-118, Χατζηβασιλείου (2000), ό.π., τ.ΙΣΤ, σ.439, Βλάχος, ό.π., σ.78-79, Ριζάς, και Στεφανίδης, ό.π., σ.95 Σβολόπουλος, ό.π., τ.Β', σ.86, Στεφανίδης (2010), ό.π., σ.288.

³⁰ Κουφουδάκης, ό.π., σ.218

Η ελληνική προσφυγή με την οποία ζητείτο να εφαρμοσθεί στην Κύπρο η αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών δεν συζητήθηκε στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ. Με την κατάθεση σχεδίου ψηφίσματος από τη Ν. Ζηλανδία αποφασίστηκε ‘‘επί του παρόντος’’ να μην συζητηθεί το θέμα της Κύπρου.³¹

Οι συνέπειες όμως της πολιτικής διεθνοποίησης του Κυπριακού ήταν πολλές. Πρώτον, η εκδήλωση του ενδιαφέροντος της Τουρκίας για το Κυπριακό έγινε πλέον με τον πιο επίσημο τρόπο. Δεύτερον, οξύνθηκαν οι σχέσεις της Ελλάδας με ισχυρές φιλικές χώρες και δοκιμάστηκε η στρατηγικής σημασίας πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης για συμπόρευση με τη δυτική συμμαχία. Τρίτον, οδήγησε τη Βρετανία σε πιο σκληρή στάση και συνέβαλε στην ενδυνάμωση της τουρκοβρετανικής φιλίας με το Λονδίνο να ανακηρύσσει πλέον την Άγκυρα ως περιφερειακό παράγοντα ιδιαίτερα σημαντικό για τα συμφέροντα της. Τέταρτον, οδήγησε σε διάρρηξη των ελληνοτουρκικών σχέσεων.³²

1.2. Η πολιτική των ΗΠΑ στην Ελλάδα την περίοδο έως το 1954

Σε αυτό το σημείο θα γίνει αναφορά στην πολιτική των ΗΠΑ όσον αφορά την Ελλάδα έως το 1954.

Μετά το 1947 οι Βρετανοί ανακοίνωσαν στις ΗΠΑ ότι αδυνατούσαν να συνεχίσουν τη στήριξη Ελλάδας και Τουρκίας. Τότε με παρέμβαση του Αμερικανού προέδρου Τρούμαν εξαγγέλθηκε το ‘‘δόγμα Τρούμαν’’ με το οποίο ο πρόεδρος αφού περιέγραψε την άσχημη κατάσταση στην οποίαν βρίσκονταν και οι δύο χώρες τόνισε την αναγκαιότητα να τους δοθεί αμερικανική βοήθεια. Βασική επιδίωξη, η εδραίωση της δυτικής παρουσίας και στις δύο χώρες αφού για τις ΗΠΑ αποτελούσαν κοινό γεωπολιτικό χώρο.³³ Μόνιμος στόχος τους δε -και του ΝΑΤΟ αργότερα- ήταν η

³¹Σακκάς, ό.π.,σ.118 ,Ριζάς και Στεφανίδης , ό.π. ,σ.94,Βαληνάκης , ό.π.,σ.63,Βλάχος., ό.π. , σ.79, Αβέρωφ- Τσιτσάς Ε., ό.π., τ. Α’,σ.50-52, Κούμας Μ. και Χουρχούλης Δ. ,ό.π.,σ.85-86

³²Αβέρωφ-Τσιτσάς , ό.π., τ. Α’, σ. 53, Ηρακλείδης , ό.π. ,σ. 41, Σβολόπουλος , ό.π. ,τ.Β’,σ.81-82.

³³Χατζηβασιλείου (2021), ό.π.,σ.97-98.

διαφύλαξη της ενότητας αυτού του χώρου ο οποίος εξασφάλιζε την ανάσχεση της επέκτασης της ΕΣΣΔ στην Ανατολική Μεσόγειο και την Μέση Ανατολή. Αυτή η επιδίωξη καθόρισε και τις αποφάσεις τους σε πολλές κρίσιμες στιγμές.

Τα έτη 1949-1950 το ενδιαφέρον της αμερικανικής πολιτικής στην Ελλάδα μετατοπίστηκε σε τομείς που σχετίζονταν με την οικονομική και πολιτική ανασυγκρότηση της χώρας όπως στο να αποκατασταθούν οι πολιτικοί θεσμοί και οι σχέσεις με τους Βαλκάνιους γείτονες, να περιοριστούν οι δαπάνες για τις ένοπλες δυνάμεις και να ανέβει το βιωτικό επίπεδο των κατοίκων.³⁴

Το 1950 όμως με το ξέσπασμα του πολέμου στην Κορέα άλλαξε το σκεπτικό της Αμερικανικής πολιτικής. Ξαναδόθηκε έμφαση στην ασφάλεια με την επιδίωξη πολιτικής σταθερότητας -υποστηρίχθηκαν φιλικές προς τη δυτική συμμαχία και τις ΗΠΑ κυβερνήσεις- και επανεξετάστηκε το θέμα της ελληνικής άμυνας -επιδιώχθηκε στρατιωτική ετοιμότητα-.³⁵

Η στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ στην Ελλάδα χρονολογείται από το 1947 και αφορούσε κυρίως διευκολύνσεις της αμερικανικής πολεμικής αεροπορίας. Όμως, το 1953 επί κυβερνήσεως Α. Παπάγου οι διευκολύνσεις διευρύνθηκαν με την υπογραφή της συμφωνίας για τις βάσεις ανάμεσα στην ελληνική και την αμερικανική κυβέρνηση. Με τη νέα συμφωνία παραχωρήθηκαν εγκαταστάσεις για την εξυπηρέτηση επιχειρησιακής υποστήριξης του 6ου στόλου αλλά και για συστήματα ηλεκτρονικής παρακολούθησης στον κρίσιμο στρατηγικό χώρο του Αιγαίου.³⁶

Τέλος όσον αφορά το Κυπριακό την προαναφερθείσα περίοδο, οι ΗΠΑ φοβόταν μήπως γίνει έρμαιο των κομμουνιστών λόγω της αυξημένης δύναμης του ΑΚΕΛ.³⁷ Επίσης, επιθυμούσαν τη διατήρηση των βρετανικών βάσεων στο νησί και για τη

³⁴Στεφανίδης, *Ψυχρός πόλεμος*, εαπ., 2021, σ.172-173, Στεφανίδης(2010), ό.π., σ. 287

³⁵Στεφανίδης (2021), ό.π.,σ.173, Στεφανίδης Ι, *Ασύμμετροι εταίροι .Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ελλάδα στον Ψυχρό Πόλεμο 1953-1961*, Πατάκης, Αθήνα, 2019 (7^η έκδοση), σ.295, Στεφανίδης (2010), ό.π., σ.287.

³⁶ Στεφανίδης (2019),ό.π.,σ.199-208, Βαλινάκης, ό.π., σ.51-52, Τσιτσόπουλος, ό.π.,σ.185

³⁷ Ηρακλείδης, ό.π., σ.301

χρησιμοποίηση τους σε θέματα επικοινωνίας αλλά και για ορμητήριο σε περίπτωση αραβοϊσραηλινής διένεξης για τα πετρέλαια της Μέσης Ανατολής.³⁸

³⁸ Στο ίδιο, σ.300-301.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο (1955-1959)

2.1.1955

2.1.1.ΕΟΚΑ

1^η Απριλίου 1955 ξεκίνησε η δράση της ΕΟΚΑ παρά τις αρχικές αντιρρήσεις του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Ηγέτης της οργάνωσης ήταν ο Γ. Γρίβας - Κύπριος στην καταγωγή -γνωστός με το ψευδώνυμο Διγενής. Μαχητές της ήταν κυρίως νέοι που επιθυμούσαν την ένωση με την Ελλάδα και την απελευθέρωση της Κύπρου από το βρετανικό αποικιακό καθεστώς³⁹

Η ελληνική κυβέρνηση αρχικά δεν είχε υποστηρίξει τον αγώνα της οργάνωσης φοβούμενη ότι αν γινόταν γνωστή η υποστήριξη της θα δυσκολευόταν ο αγώνας της Ελλάδος στον Ο.Η.Ε του οποίου το καταστατικό απαγόρευε τη χρήση βίας. Στη συνέχεια υπήρξε βοήθεια της Ελλάδος με την αποστολή στρατιωτικού υλικού⁴⁰ ενώ εκπομπές του Ραδιοφωνικού σταθμού Αθηνών εκθείαζαν τον ένοπλο αγώνα των Κυπρίων παρά τις έντονες διαμαρτυρίες και ενστάσεις των Βρετανών⁴¹. Στις 20 Σεπτεμβρίου του ιδίου έτους οι Τουρκοκύπριοι ίδρυσαν την Volkan ως αντίπαλη ομάδα στην ΕΟΚΑ(ο μετέπειτα ηγέτης των Τουρκοκυπρίων Ραούφ Ντεκτάς ήταν ένας εκ των ιδρυτών της).⁴²

2.1.2 Σύγκληση τριμερούς διάσκεψης για το Κυπριακό

Στις 30 Ιουνίου 1955 η Βρετανία προχωρώντας σε μία κίνηση αντιπερισπασμού

³⁹ Αβέρωφ -Τοσίτσας, ό.π., τ. Α ,σ.63-64, Ριζάς και Στεφανίδης ,ό.π., σ.96-97,Σβολόπουλος,ό.π. ,τ. Β, σ.135.

⁴⁰ Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ. Α ,σελ. 69,225-232,Σβολόπουλος,ό.π.,τ.Β, σ.135

⁴¹ Καραμανλής, Κ, (1992), επιμέλεια Σβολόπουλος Κ., *Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα, Η ανοδική πορεία (1946-1956)*, τόμοι 12, Εκδόσεις Ίδρυμα Κωνσταντίνος Καραμανλής, Αθήνα, τ.1^{ος},σ.307-308.

⁴² Συρίγος, ό.π.,σ.127

απέναντι στην προσφυγή της Ελλάδας στον Ο.Η.Ε. για το Κυπριακό με αίτημα την αυτοδιάθεση, πρότεινε τη σύγκληση τριμερούς διάσκεψης στο Λονδίνο με συμμετοχή της Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας για να συζητηθούν θέματα που αφορούσαν την άμυνα και γενικότερα την πολιτική στην περιοχή της Αν.Μεσογείου και της Κύπρου.⁴³ Στην πραγματικότητα όμως στόχευε στην μετατροπή του Κυπριακού σε ελληνοτουρκική διαφορά δίνοντας στην ίδια τον ρόλο του αξιόπιστου μεσολαβητή.⁴⁴ Στην πράξη με την κίνηση αυτή και με παρόμοιες στη συνέχεια η Βρετανία κατέστησε την Τουρκία επίσημο συνομιλητή στο Κυπριακό.⁴⁵

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι με την πρόταση για συζήτηση της τριμερούς ασχολήθηκαν τρία υπουργεία στη Βρετανία (Εξωτερικών, Εθνικής Άμυνας, Αποικιών) συμφώνησε η βρετανική αντιπολίτευση (των εργατικών) ενώ ο μόνος που εξέφρασε την αντίθεση του ήταν ο Βρετανός Πρέσβης στην Αθήνα (Σερ Τσαρλς Πηκ), επειδή φοβόταν ότι με την πρόσκληση της Τουρκίας στη διάσκεψη θα ενθαρρυνθεί η τουρκική αδιαλλαξία⁴⁶. Όπως ήταν φυσικό η Άγκυρα αποδέχθηκε άμεσα την βρετανική πρόταση,⁴⁷ ενώ στην Αθήνα ο Παπάγος δήλωσε ότι η ελληνική κυβέρνηση θα την μελετήσει. Ο πρωθυπουργός για το ζήτημα της ελληνικής συμμετοχής στη Διάσκεψη ζήτησε την άποψη των πολιτικών αρχηγών της αντιπολίτευσης (Γ. Παπανδρέου, Σ. Στεφανόπουλου, Σπ.Μαρκεζίνη). Οι δύο πρώτοι συμφώνησαν με την ελληνική συμμετοχή, τονίζοντας όμως ότι έπρεπε η βασική ελληνική επιδίωξη να είναι η επίτευξη της αυτοδιάθεσης και ότι δεν έπρεπε να οξυνθούν οι ελληνοτουρκικές σχέσεις. Με το τελευταίο συμφώνησε και ο Μαρκεζίνης ο οποίος όμως ζήτησε και να συγκληθεί Συμβούλιο του Στέμματος.⁴⁸

⁴³ Ριζάς και Στεφανίδης,ό.π.,σελ.96

⁴⁴ Σακκάς,ό.π., σ.119-120, Βλάχος, ό.π, σ.103, Ηρακλείδης, ό.π., σ.262, Ιεροδιακόνου, ό.π, σ. 180, Συρίγος, ό.π., σ. 131, Αβέρωφ – Τσιτσάκης, ό.π., τ. Α', σ. 72-73

⁴⁵ Τσιτσάκης, ό.π., σ.185-186

⁴⁶ Βλάχος, ό.π., σ.101- 102

⁴⁷ Συρίγος,ό.π.,σελ.131

⁴⁸ Αβέρωφ –Τσιτσάκης,ό.π., τ.Α.,σελ.75, Βλάχος, ό.π., σ.107-111, Χατζηβασιλείου (2000),ό.π., τ.ΙΣΤ' σ. 443

Τελικά στις 8 Ιουλίου η ελληνική κυβέρνηση δέχτηκε να συμμετάσχει στη διάσκεψη παρά την έντονη αντίθεση του Μακαρίου. Ο Αρχιεπίσκοπος μάλιστα έστειλε στην Αθήνα τον έμπιστο συνεργάτη του Ν. Κρανιδιώτη για να γνωστοποιήσει την θέση του αυτή ενώ στις 7 Ιουλίου προχώρησε και σε δηλώσεις στις οποίες εξέφρασε την άρνηση του να υπάρξει συζήτηση για το μέλλον του Κυπριακού χωρίς να δίνεται η δυνατότητα στους Κυπρίους να συμμετέχουν σε αυτή. Την ίδια θέση κράτησε και μετά την συνάντησή του με τον Βρετανό Υπουργό Αποικιών Λέννοξ Μπόουντ στην Κύπρο στις 8 Ιουλίου και σε συνέντευξη τύπου δήλωσε ότι οι Κύπριοι δεν θα δεχόταν καμία λύση εκτός από την αυτοδιάθεση ανεξάρτητα από οποιαδήποτε απόφαση λάβει η ελληνική κυβέρνηση.⁴⁹

Την ίδια περίοδο υπήρξε και μεγάλη προσπάθεια των Ανατολικών Χωρών να εκμεταλλευτούν το Κυπριακό χρησιμοποιώντας τον τύπο και το ραδιόφωνο γεγονός που δεν διέφυγε της προσοχής των ΗΠΑ.⁵⁰

2.1.3.Κινήσεις της Τουρκικής και Τουρκοκυπριακής πλευράς πριν την τριμερή

Πριν την έναρξη των εργασιών της τριμερούς, η οποία τελικά συνεκλήθη τέλη Αυγούστου, παρατηρήθηκε σκλήρυνση της στάσης των Τουρκοκυπρίων με οξεία αρθρογραφία στον τουρκοκυπριακό τύπο στον οποίον δημοσιεύονταν τίτλοι όπως « η Κύπρος είναι Τουρκική», «Επιστροφή της Κύπρου στην Τουρκία» αλλά και στον τουρκικό τύπο εναντίον του Πατριάρχη Αθηναγόρα και της ελληνικής μειονότητας την οποία κατηγορούσαν ότι χρηματοδοτούσε την ΕΟΚΑ. μέσω εράνων.⁵¹

Στην τριμερή οι τρεις πλευρές -Ελλάδα, Τουρκία και Βρετανία - παρουσίασαν τις θέσεις τους. Η Ελλάδα πρότεινε φιλελεύθερο σύνταγμα και ζητούσε να διεξαχθεί δημοψήφισμα για να καθορισθεί το διεθνές καθεστώς της Κύπρου και να οριστεί

⁴⁹ Ιεροδιακόνου, ό.π., σ.179, Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ. Α', σ.73-74, Χατζηβασιλείου (2000), ό.π., τ. ΙΣΤ', σ. 443, Βλάχος, ό.π., σ. 103-106, 115-116.

⁵⁰ Βλάχος, ό.π., σ.117.

⁵¹ Συρίγος, ό.π., σ.132, Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ. Α, σ. 75-76, Βλάχος, ό.π., σελ.118

συγκεκριμένη ημερομηνία για να εφαρμοστεί η αρχή της αυτοδιάθεσης. Επίσης δεχόταν να παραχωρηθεί στη Βρετανία στρατιωτική βάση στην Κύπρο ή σε οποιαδήποτε άλλο μέρος της Ελλάδας επιθυμούσε. Η Βρετανία αναφερόμενη στα ζωτικά της συμφέροντα στην περιοχή διατύπωσε την επιθυμία της να μείνει το νησί υπό βρετανικό έλεγχο και πρότεινε ένα καθεστώς σταδιακής αυτοδιοίκησης με εξαίρεση τομείς όπως η άμυνα, η ασφάλεια και η εξωτερική πολιτική.⁵² Η Τουρκία ζητούσε σε περίπτωση αποχώρησης της Βρετανίας από το νησί την επιστροφή της Κύπρου σε αυτήν. Σε αυτό το σημείο όμως αξίζει να σημειωθεί και μια νέα τουρκική θέση που προέκυψε από δήλωση του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών Ζορλού, ότι δηλαδή οποιαδήποτε αλλαγή στο καθεστώς της Κύπρου θα σήμαινε και τροποποίηση της συνθήκης της Λωζάννης και σε αυτή την περίπτωση η Τουρκία θα διατύπωνε κάποια αιτήματα, υπονοώντας τη Δ.Θράκη, τα Δωδεκάνησα και νησιά Αιγαίου.⁵³

2.1.4.Σεπτεμβριανά -Τα γεγονότα- Δήλωση Ντάλλες -Οι αντιδράσεις

Τις εργασίες της διάσκεψης όμως αμαύρωσαν τα γεγονότα που συνέβησαν στην Κωνσταντινούπολη εναντίον του ελληνικού στοιχείου τη νύχτα της 6^{ης} προς 7^{ης} Σεπτεμβρίου από έναν οργανωμένο όχλο. Κατά τη διάρκεια των γεγονότων κατεστράφησαν εκκλησίες, συλήθηκαν νεκροταφεία και λεηλατήθηκαν σχολεία, σημαντικά κτίρια της ελληνικής παροικίας υπέστησαν σοβαρές ζημιές, κατεστράφησαν ελληνικές περιουσίες, υπήρξαν νεκροί και τραυματίες. Επεισόδια συνέβησαν και στη Σμύρνη όπου λεηλατήθηκε το ελληνικό περίπτερο στη διεθνή έκθεση και σκίστηκε η ελληνική σημαία. Επίσης έγινε επίθεση στο ελληνικό προξενείο και σε σπίτια Ελλήνων αξιωματικών που υπηρετούσαν στο νατοϊκό στρατηγείο.⁵⁴ Μετά τα Σεπτεμβριανά διεκόπη η κυκλοφορία μειονοτικών εφημερίδων, έκλεισαν ελληνικοί πολιτιστικοί

⁵²Σακκά, ό.π.,σ.120,Συρίγος, ό.π., σ.132,Χατζηβασιλείου (2000),ό.π.,,τ.ΙΣΤ',σ.443, Σβολόπουλος, ό.π., τ.Β,σ.136, Κούμας και Χουρχούλης, ό.π. σελ.86..

⁵³ Βλάχος, ό.π., σ.119,Αβέρωφ – Τοσίτσας, ό.π, τ. Α, σ.76.

⁵⁴Σβολόπουλος,ό.π.,σ.136-137, Αβέρωφ –Τοσίτσας,ό.π.,τ.Α.,σ.78-79,Συρίγος,ό.π.,σ.133,137, Ριζάς και Στεφανίδης,ό.π., σ. 96.

σύλλογοι, απελάθηκαν περίπου σαράντα ηγετικά στελέχη της ομογένειας, υπήρξαν επεισόδια ανάμεσα σε τουρκικές ακταιωρούς και ελληνικά αλιευτικά σκάφη.⁵⁵

Μια άλλη σημαντική αρνητική συνέπεια των Σεπτεμβριανών ήταν το βαθύ πλήγμα που υπέστη η ελληνοτουρκική φιλία αλλά και οι αρνητικές επιπτώσεις στην πρόσφατη βαλκανική συνεργασία Ελλάδας-Τουρκία- Γιουγκοσλαβίας.⁵⁶

Η επίσημη Τουρκία απέδωσε τα έκτροπα σε κακοποιούς και εξτρεμιστές . Όμως ο πραγματικός και καθοριστικός ρόλος της τουρκικής κυβέρνησης η οποία στην πραγματικότητα είχε οργανώσει τα γεγονότα αποδείχθηκε τελικά το 1961 στην δίκη του Τούρκου πρωθυπουργού Μεντερές.⁵⁷

Μεγάλη οργή στην ελληνική πλευρά προκάλεσε και η δήλωση στην οποία προέβη στις 18 Σεπτεμβρίου ο Υπουργός Εξωτερικών των Η.Π.Α. Ντάλλες με την οποία εξομοίωνε το θύμα με το θύτη καλώντας τις δύο χώρες να συνεχίσουν να συνεργάζονται σεβόμενες τη συμμαχία στην οποία ανήκαν.⁵⁸ Τόσο για τις ΗΠΑ όσο και για το NATO η Ελλάδα και η Τουρκία αποτελούσαν μια ενιαία γεωπολιτικά περιοχή η οποία στους αμερικανικούς και νατοϊκούς σχεδιασμούς χρησίμευε ως εμπόδιο στη σοβιετική επέκταση στη Μέση Ανατολή. Ο βασικός λοιπόν στόχος του Ντάλλες δεν ήταν η υπεράσπιση του δικαίου αλλά η ενότητα του NATO και η διατήρηση ενός αδιάρρηκτου κοινού μετώπου απέναντι στον κομμουνιστικό κίνδυνο.⁵⁹

Στην Ελλάδα όταν μαθεύτηκαν οι καταστροφές επικράτησε οργή. Ο αρχιεπίσκοπος Σπυρίδων εκφώνησε οργίλη ομιλία στον ραδιοφωνικό σταθμό Αθηνών,⁶⁰ ενώ η ελληνική κοινή γνώμη στράφηκε και κατά του Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών

⁵⁵ Συρίγος ,ό.π.,σ.139

⁵⁶ Σβολόπουλος ., ό.π., τ. Β', σ.137, Αβέρωφ – Τοσίτσας , ό.π., τ.Α.,.80, Ριζάς και Στεφανίδης, ό.π. , σ.96, Στεφανίδης (2010),ό.π.,σ.314

⁵⁷ Σακκάς ,ό.π., σ.120-121 (σημ.16), Αβέρωφ – Τοσίτσας , ό.π., τ. Α., σ.79,Συρίγος., ό.π., σ.134-135.

⁵⁸ Στεφανίδης(2010),ό.π., σ.316, Στεφανίδης(2019),ό.π.σ.302,Αβέρωφ –Τοσίτσας, ό.π., τ. Α., σελ. 81.

⁵⁹ Σακκάς, ό.π. ,σ.121, Τσιτσόπουλος, ό.π., σ. 179, 183

⁶⁰ Στεφανίδης(2010),ό.π., σ. 317-318 , Αβέρωφ -Τοσίτσας ,ό.π. τ. Α', σελ. 80-81

Στεφανόπουλου ο οποίος όταν μαθεύτηκαν τα γεγονότα δεν αποχώρησε άμεσα από την τριμερή.⁶¹

Επίσης σύσσωμος ο ελληνικός τύπος ακόμα και ο συντηρητικός - εφημερίδα Καθημερινή -μετά τα Σεπτεμβριανά και την αμερικανική δήλωση καλούσε την ελληνική κυβέρνηση να πάρει αποστάσεις από την Δυτική συμμαχία.⁶² Στο χώρο της αντιπολίτευσης, η Ε.Δ.Α. αλλά και κόμματα φιλοδυτικού προσανατολισμού -με μόνη εξαίρεση τον Γ. Παπανδρέου ο οποίος ήταν ιδιαίτερα αρνητικός με την πιθανότητα εξόδου της Ελλάδος από το ΝΑΤΟ-⁶³ ζητούσαν επιτακτικά αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής και τήρηση ίσων αποστάσεων απέναντι στον ανατολικό και δυτικό συνασπισμό.

Η ελληνική κυβέρνηση του Κ. Καραμανλή προχώρησε σε αναστολή της συμμετοχής σε συμμαχικές ασκήσεις των ελληνικών μονάδων ενημερώνοντας το ΝΑΤΟ ότι θα υπήρχε πρόβλημα στις σχέσεις της Ελλάδας με τη συμμαχία αν η Τουρκία δεν ικανοποιούσε τα υλικά και ηθικά αιτήματα της Ελλάδας, ανακάλεσε το εκστρατευτικό σώμα από την Κορέα και ζήτησε την κατάργηση της ετεροδικίας των Αμερικανών στην Ελλάδα.⁶⁴

2.1.5. Κατάθεση ελληνικού αιτήματος για νέα προσφυγή στον Ο.Η.Ε.-Στάση των ΗΠΑ

Στις 23 Ιουλίου 1955 η Ελλάδα κατέθεσε νέο αίτημα στον ΟΗΕ για το θέμα της Κύπρου παρά τις έντονες συστάσεις των ΗΠΑ να το αποσύρει. Η στάση των ΗΠΑ οφείλονταν και στις πιέσεις της Βρετανίας η οποία υποστήριζε ότι τη συγκεκριμένη περίοδο μια ελληνική προσφυγή θα δυσκόλευε έτι περαιτέρω τις ελληνοτουρκικές σχέσεις.⁶⁵

⁶¹ Αβέρωφ – Τσιτσάκης, ό.π., τ. Α', σ. 82, Χατζηβασιλείου (2000), ό.π., τ. ΙΣΤ', σελ. 444.

⁶² Στεφανίδης (2010), ό.π. σ. 196-197, 317-318

⁶³ Στεφανίδης (2010), ό.π. σ. 314

⁶⁴ Καραμανλής (1992), ό.π., τ. Ιος, σ. 286, Στεφανίδης (2019), ό.π., σ. 304, Βαληνάκης, ό.π., σ. 73

⁶⁵ Αβέρωφ - Τσιτσάκης, ό.π., τ. Α', σ. 83, Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β, 137

Από την πλευρά της Ελλάδας είχαν γίνει εκκλήσεις στις Η.Π.Α. να παραμείνουν ουδέτερες ακόμα και με προσωπικό μήνυμα του Βασιλέως Παύλου στον πρόεδρο Αϊζενχάουερ.⁶⁶ Παρ' όλα αυτά ,ακόμα και μια μέρα πριν τη συζήτηση του ελληνικού αιτήματος (20 Σεπτεμβρίου) ο Ντάλλες με μήνυμα του στον Στεφανόπουλο είχε ζητήσει την απόσυρση της ελληνικής προσφυγής.⁶⁷Τελικά το ελληνικό αίτημα δεν εγγράφηκε στην ημερήσια διάταξη προκαλώντας νέο κύμα οργής σε Ελλάδα και Κύπρο, ενώ έντονες αντιδράσεις εκφράστηκαν και στον τύπο.⁶⁸

2.1.6. Κ. Καραμανλής-ο νέος πρωθυπουργός

Τον Οκτώβριο του 1955 όταν ανέλαβε την πρωθυπουργία στην Ελλάδα ο Κωνσταντίνος Καραμανλής(6 Οκτωβρίου), στην κοινή γνώμη επικρατούσε ένα έντονο αντιδυτικό ρεύμα λόγω των εξελίξεων στο Κυπριακό. Ο πρωθυπουργός στις προγραμματικές του δηλώσεις ανέφερε ότι θα συνέχιζε να συμπαραστέκεται στον αγώνα των δίκαιων διεκδικήσεων των Ελληνοκυπρίων αλλά κατέστησε επίσης σαφές ότι επιθυμούσε τη διατήρηση των δεσμών με τις ΗΠΑ. και το ΝΑΤΟ.⁶⁹ Εξάλλου οι βασικές προτεραιότητες των κυβερνήσεων του -όπως ο ίδιος εξομολογήθηκε αργότερα - ήταν η ανόρθωση του βιοτικού επιπέδου των Ελλήνων το οποίο ήταν χαμηλό και η διασφάλιση της ασφάλειας της χώρας. Θεωρώντας ότι το πρόβλημα της εθνικής ασφάλειας έγκειται κυρίως στον από βορρά κίνδυνο.⁷⁰

2.1.7.Συνομιλίες Χάρντινγκ- Μακάριου

Την ίδια περίοδο , 3 Οκτωβρίου, ανέλαβε καθήκοντα ως νέος Βρετανός Κυβερνήτης

⁶⁶ Στεφανίδης (2010),ό.π,σ.319

⁶⁷ Βλάχος, ό.π., σ. 122

⁶⁸ Αβέρωφ -Τοσίτσας, ό.π., τ.Α΄,σ.84, Στεφανίδης(2010),ό.π., σ. 319-320, Βλάχος, ό.π.,σ.. 122-123

⁶⁹ Καραμανλής(1992),ό.π.,τ.1, σ. 273, Αβέρωφ – Τοσίτσας, ό.π., τ.Α,σ.90

⁷⁰ Ριζάς και Στεφανίδης ,ό.π. ,σ. 97, Στεφανίδης (2010),ό.π, σ.,234.

στην Κύπρο ο Τζων Χάρντινγκ. Η Βρετανία με την τοποθέτηση αυτή στόχευε να καταστείλει τη δράση της ΕΟΚΑ χρησιμοποιώντας αστυνομικά και στρατιωτικά μέτρα και να πετύχει εξεύρεση συμβιβαστικής λύσης με την παροχή ενός καθεστώτος αυτοκυβέρνησης και την παράταση της βρετανικής παρουσίας στην Κύπρο.⁷¹ Για την επίτευξη του δεύτερου στόχου, η βρετανική πλευρά κινήθηκε άμεσα. Την επόμενη ημέρα της άφιξης του στην Κύπρο ο Χάρντινγκ ξεκίνησε έναν νέο κύκλο απευθείας διαπραγματεύσεων με τον Μακάριο. Από τις πρώτες συναντήσεις κατέστη σαφές η διάσταση των απόψεων των δύο πλευρών. Οι Βρετανοί επιθυμούσαν αυτοκυβέρνηση χωρίς καμία δέσμευση για παραχώρηση αυτοδιάθεσης. Πρόταση την οποία απέρριψε αμέσως ο Μακάριος. Με τις αντιπροτάσεις του ο Αρχιεπίσκοπος ζητούσε να αναγνωριστεί στον Κυπριακό λαό το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση με τον χρόνο εφαρμογής της να οριστεί με διαπραγματεύσεις ανάμεσα στους Βρετανούς και τους Κύπριους-μια κίνηση καλής θέλησης αφού δεν αναφερόταν στο χρόνο εφαρμογής “η τακτή και εύλογος προθεσμία” -και αμέσως μετά να καταρτιστεί Σύνταγμα για αυτοκυβέρνηση με άμεση εφαρμογή.⁷²

Οι Βρετανοί προσπάθησαν για ένα μήνα να επεξεργαστούν μια νέα διατύπωση της πρότασης τους η οποία κατά την άποψη τους θα έδινε την δυνατότητα στο Μακάριο να συζητήσει το καθεστώς της «αυτοκυβέρνησης».⁷³

Στην νέα πρόταση των Βρετανών την οποία ο Χάρντινγκ παρουσίασε στον Μακάριο σε μυστική συνάντηση στις 21 Νοεμβρίου περιείχετο η περίφημη «διπλή άρνηση» με την οποία εγκαταλείπετο το «ουδέποτε» στην αυτοδιάθεση. Επίσης αναφερόταν και η πρόθεση της Βρετανίας να συζητηθεί μελλοντικά μια λύση αν αυτή εξυπηρετούσε εκείνη την περίοδο τα βρετανικά και συμμαχικά συμφέροντα και αν κατά τη διάρκεια της αυτοκυβέρνησης διαφυλάσσονταν τα συμφέροντα όλου του πληθυσμού της Κύπρου. Ο Μακάριος παρά τις συστάσεις από την ελληνική κυβέρνηση και από τον

⁷¹ Χατζηβασιλείου(2000)ό.π., τ. ΙΣΤ', σ. 445.

⁷² Ηρακλείδης, ό.π., σ.46, Βλάχος, ό.π, σ.127-128, Χατζηβασιλείου(2000), ό.π, τ.ΙΣΤ', σ.445, Αβέρωφ – Τοσίτσας, ό.π,τ. Α, σ. 88-89, Σβολόπουλος, ό.π, τ. Β', σ.138..

⁷³ Χατζηβασιλείου (2000), ό.π.,τ.ΙΣΤ'σ.446, Βλάχος , ό.π., σ. 128-129.

Αμερικανό Γενικό Πρόξενο στη Λευκωσία να επιδείξει μετριοπάθεια απέρριψε τη βρετανική πρόταση δηλώνοντας ότι τα στρατηγικά συμφέροντα της Βρετανίας δεν θα εμπόδιζαν την εφαρμογή των δικαιωμάτων του κυπριακού λαού για αυτοδιάθεση. Αξίζει να αναφερθεί ότι κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων ο Αρχιεπίσκοπος πιεζόταν και από τους αδιάλλακτους "κυρηνειακούς" και από τον Γρίβα των οποίων η θέση ήταν απαρέγκλιτα υπέρ της Ενώσεως.⁷⁴

2.1.8. Προσπάθεια καταστολής της δράσης της ΕΟΚΑ.

Την ίδια περίοδο η ΕΟΚΑ συνέχιζε την δράση της και ο Χάρντινγκ από το Νοέμβριο ξεκίνησε την εφαρμογή άγριων κατασταλτικών μέτρων όπως φυλάκιση πολιτών χωρίς δίκη, την επιβολή προστίμων σε κοινότητες και την επιβολή ως ποινής του δημόσιου μαστιγώματος επιδιώκοντας να επιτύχει την άλλη βρετανική στόχευση, δηλαδή την καταστολή της δράσης της ΕΟΚΑ.⁷⁵

Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι η Τουρκία με δήλωση του Τούρκου πρωθυπουργού Μεντερές (14 Δεκεμβρίου) κατέστησε σαφές ότι οι τουρκικές θέσεις παρέμεναν οι ίδιες όπως είχαν καταγραφεί στην τριμερή.⁷⁶

2.2.1956

2.2.1. Συνέχιση των διαπραγματεύσεων Χάρντινγκ-Μακαρίου

Οι διαπραγματεύσεις της ελληνοκυπριακής πλευράς με τους Βρετανούς συνεχίστηκαν

⁷⁴ Ηρακλείδης, ό.π., σ. 46-47, Αβέρωφ – Τσιότσας, ό.π., τ. Α', σ. 88, 93-94, Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β', σ. 138, Ριζάς και Στεφανίδης, ό.π., σ. 97, Χατζηβασιλείου (2000), ό.π., τ. ΙΣΤ' σ. 445, Σακκάς, ό.π., σ. 122, Βλάχος, ό.π., σ. 127, 129-131, Ριζάς, *Η ελληνική πολιτική μετά τον εμφύλιο πόλεμο Κοινοβουλευτισμός και δικτατορία*, Καστανιώτη, Αθήνα, 2008., σ. 240.

⁷⁵ Χατζηβασιλείου (2000), ό.π., τ. ΙΣΤ', σ. 445.

⁷⁶ Βλάχος, ό.π., σελ. 134.

και στους επόμενους μήνες .Η ελληνοκυπριακή πλευρά ζητούσε καθεστώς αυτοκυβέρνησης με παραχώρηση φιλελεύθερου συντάγματος και με εξουσίες στον Κυβερνήτη που αφορούσαν μόνο την εξωτερική πολιτική και την άμυνα .Επίσης, ζητούσε να συζητηθεί το θέμα της αυτοδιάθεσης σε καθορισμένο χρόνο -επτά χρόνια- και να παραχωρηθεί γενική αμνηστία. Από την πλευρά της η βρετανική κυβέρνηση ήταν κάθετα αρνητική στο θέμα της αμνηστίας, επιθυμούσε οι εξουσίες του Κυβερνήτη να άπτονται και της εσωτερικής ασφάλειας ,το θέμα της αυτοδιάθεσης να εξαρτηθεί από τις συνθήκες και ο Μακάριος να καταδικάσει τη δράση της ΕΟΚΑ.⁷⁷

Είναι σαφές ότι οι διαφορές των δύο πλευρών ήταν ουσιαστικές. Η ελληνική πλευρά επιθυμούσε αυτοκυβέρνηση με μεγάλες εξουσίες ώστε να επισπεύσει την αυτοδιάθεση ενώ η βρετανική αναφερόταν στην αυτοδιάθεση μόνο θεωρητικά χωρίς να την επιθυμεί και επεδίωκε τη συμφωνία για να καταστείλει τη δράση της ΕΟΚΑ και να ενισχυθεί η θέση της στην Κύπρο, η οποία είχε αποκτήσει σημαντικότατο ρόλο στο βρετανικό σχεδιασμό για την Μέση Ανατολή αφού είχε ήδη μεταφερθεί στο νησί το βρετανικό Στρατηγείο από την Αίγυπτο.⁷⁸

Στην Ελλάδα, 17 Φεβρουαρίου ο Καραμανλής, παραμονές των Ελληνικών εκλογών και πιεζόμενος από την αντιπολίτευση και την ελληνική κοινή γνώμη, ανακοίνωσε στον Μακάριο ότι θα τον καλύψει σε οποιαδήποτε απόφαση του.⁷⁹

2.2.2. Εκτοπισμός Μακάριου- Αντιδράσεις

Μετά την αποτυχία των συνομιλιών του Μακάριου και με τον Βρετανό Υπουργό Αποικιών Λέννοξ Μπόυντ που είχε έλθει στη Λευκωσία τέλη Φεβρουαρίου για να τον

⁷⁷ Βλάχος, ό.π., σ.138-140, Αβέρωφ -Τοσίτσας, ό.π., τ. Α', σ.100-101, Χατζηβασιλείου(2000), ό.π. ,τ. ΙΣΤ', σελ.446.

⁷⁸ Ηρακλείδης, ,ό.π.,σ.53, Αβέρωφ –Τοσίτσας, ό.π. ,τ Α, σ. 90,101.

⁷⁹ Σβολόπουλος, ό.π. ,τ. Β', σ. 139.

συναντήσει, ο Αρχιεπίσκοπος προέβη σε δηλώσεις στις οποίες επέρριπτε το ναυάγιο των συνομιλιών στην βρετανική πλευρά. Στις 9 Μαρτίου συνελήφθη και εξορίστηκε στις Σεϋχέλλες.⁸⁰ Με τον εκτοπισμό του Μακαρίου οι Βρετανοί από τη μια ήθελαν να επιτευχθεί η ανόρθωση του βρετανικού γοήτρου και από την άλλη ήλπιζαν ότι με την απομάκρυνση του θα αναδεικνύονταν πιο διαλλακτικοί ηγέτες με τους οποίους θα μπορούσαν να διαπραγματευτούν τη λύση που επιθυμούσαν.⁸¹

Η ελληνική κυβέρνηση ξαφνιάστηκε από την σύλληψη του Μακαρίου και άμεσα προχώρησε σε ανάκληση του Έλληνα Πρέσβη από το Λονδίνο ενώ και οι σχέσεις της με τη βρετανική πρεσβεία στην Αθήνα ψυχράθηκαν.⁸² Στα πλαίσια του ΟΗΕ, προχώρησε σε γραπτή διαμαρτυρία στο Γενικό Γραμματέα του διεθνούς οργανισμού και σε κατάθεση προσφυγής.⁸³ Επίσης όταν ο Κ. Καραμανλής μετέβη στη Νέα Υόρκη για την υποστήριξη της ελληνικής προσφυγής σε συνάντησή του με τον Αϊζενχάουερ ζήτησε την μεσολάβηση του Αμερικανού προέδρου για την απελευθέρωση του Αρχιεπισκόπου.⁸⁴

Η αντίδραση της ελληνικής κοινής γνώμης και του τύπου ήταν οξύτατη με καυστικά άρθρα, διοργάνωση μεγάλων συλλαλητηρίων και λιθοβολισμό αγγλικών προξενείων. Αντιδράσεις υπήρξαν και από την αντιπολίτευση με τον Γεώργιο Παπανδρέου να ζητά εκ νέου συζήτηση του Κυπριακού στη Βουλή. Στη συνεδρίαση αυτή κατετέθη και πρόταση μομφής εναντίον της Κυβέρνησης η οποία τελικά απορρίφθηκε.⁸⁵

Οξύτατη όμως επίθεση εξαπολύθηκε και από την ακέφαλη κυπριακή Εθναρχία εναντίον του Υπουργού Εξωτερικών Σ. Θεοτόκη με την κατηγορία της έλλειψης

⁸⁰ Αβέρωφ – Τσιτσίκας, ό.π., τ. Α', σ. 108-109, Χατζηβασιλείου (2000), ό.π., τ. ΙΣΤ', σ. 447, Βλάχος, ό.π., σ. 142-144, Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β', σ. 139-140.

⁸¹ Συρίγος, ό.π., σ. 140-141.

⁸² Αβέρωφ – Τσιτσίκας, ό.π., τ. Α' σ. 112, Χατζηβασιλείου (2000), ό.π., τ. ΙΣΤ', σ. 447.

⁸³ Βλάχος, ό.π., σ. 148, Αβέρωφ-Τσιτσίκας, ό.π., τ. Α', σ. 112.

⁸⁴ Βλάχος, ό.π., σ. 169-170, Αβέρωφ-Τσιτσίκας, ό.π., τ. Α', σ. 153-154.

⁸⁵ Καραμανλής, Κ., (1993), επιμέλεια Σβολόπουλος Κ., *Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα, Οκταετία δημιουργίας (1956-1963)*, τόμοι 12, Εκδόσεις: Ίδρυμα Κωνσταντίνος Καραμανλής, Αθήνα, τ. 2ος, σ. 62-73, Χατζηβασιλείου (2000), ό.π., τ. ΙΣΤ', σ. 447, Ριζάς (2008), ό.π., σ. 241, Αβέρωφ-Τσιτσίκας, ό.π., τ. Α, σελ. 112, 116-118..

τόλμης και την επίδειξη ολιγωρίας στον χειρισμό του Κυπριακού οδηγώντας τον Θεοτόκη σε παραίτηση τον Μάιο του 1956.⁸⁶ Παρέμβαση για τον εκτοπισμό του Αρχιεπισκόπου έγινε και από την Αγγλικανική Εκκλησία και το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών.⁸⁷

Οι Η.Π.Α. επίσης αποδοκίμασαν την βρετανική κίνηση. Ο Αμερικανός πρέσβης στην Αθήνα εξέφρασε τη συμπάθεια της κυβέρνησης του στην ελληνική κυβέρνηση ενώ και στις ΗΠΑ ο γερουσιαστής Λέχμαν κατέθεσε με άλλους 17 γερουσιαστές ψήφισμα με το οποίο καταδίκάζαν τη χρήση βίας στην Κύπρο.⁸⁸

Στην Τουρκία το νέο του εκτοπισμού έγινε δεκτό με πανηγυρισμούς.⁸⁹

2.2.3. Συνέχιση της προσπάθειας καταστολής της δράσης της ΕΟΚΑ

Στην Κύπρο τον ίδιο μήνα οι Βρετανοί προχώρησαν στον απαγχονισμό δύο αγωνιστών της ΕΟΚΑ των Καραολή και Δημητρίου.⁹⁰ με την ΕΟΚΑ να προχωρά σε αντίποινα χτυπώντας βρετανικούς στόχους. Το καλοκαίρι, ο Χάρντινγκ λαμβάνοντας ενισχύσεις από την Βρετανία προχώρησε σε μια ανελέητη αλλά ανεπιτυχή προσπάθεια να εξοντώσει την ΕΟΚΑ με λήψη σκληρότατων μέτρων καταστολής όπως ίδρυση στρατοπέδων συγκέντρωσης, εκτοπισμούς, βασανιστήρια κ.α.⁹¹

⁸⁶ Σακκάς, ό.π., σ. 136, Ριζάς(2008),ό.π., σ.241 ,Χατζηβασιλείου (2000),ό.π., τ.ΙΣΤ'. σ.447, Στεφανίδης, (2010),ό.π. σ. 150,Βλάχος,ό.π.,150-156

⁸⁷ Βλάχος ,ό.π., σ.147, Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ. Α, σ. 112.

⁸⁸ Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π. τ. Α, σ. 112, Βλάχος ,ό.π., σ.147.

⁸⁹ Βλάχος, ό.π, σ.147.

⁹⁰ Συρίγος,ό.π.,σ.141, Αβέρωφ -Τοσίτσας ,ό.π., τ. Α, σ. 114, Ριζάς και Στεφανίδης ,ό.π., σ.97, Βλάχος, ό.π., σ. 151.

⁹¹ Χατζηβασιλείου(2000),ό.π., τ. ΙΣΤ σ., 447,Στεφανίδης (2010),ό.π.,σ.138-139, Αβέρωφ – Τοσίτσας, ό.π., τ. Α', σ.114.

2.2.4.Ανοίγματα της ελληνικής κυβέρνησης στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής

Μετά τον εκτοπισμό του Μακαρίου και την αποτυχία της δεύτερης ελληνικής προσφυγής στον Ο.Η.Ε. η ελληνική κυβέρνηση αν και παρέμεινε προσηλωμένη στο δυτικό προσανατολισμό της χώρας, προχώρησε σε μια πιο εξωστρεφή εξωτερική πολιτική επιζητώντας διεθνή υποστήριξη με στόχο την εξασφάλιση ευρύτερης υποστήριξης για την τρίτη της προσφυγή για το Κυπριακό στον Ο.Η.Ε.

Αρχικά λοιπόν προχώρησε στην σύσφιξη των σχέσεων της με τον αραβικό κόσμο με εκπεφρασμένη τη βούληση του Έλληνα πρωθυπουργού να διευρυνθεί η συνεργασία με τις αραβικές χώρες και στον πολιτικό και στον οικονομικό τομέα. Την ίδια περίοδο άρχισαν εμπορικές συναλλαγές με χώρες του ανατολικού συνασπισμού, αποκαταστάθηκαν οι διπλωματικές σχέσεις με την Ουγγαρία και την Τσεχοσλοβακία και υπήρξε προσέγγιση με την Γιουγκοσλαβία και την Ρουμανία. Επίσης, παρά τις έντονες αντιδράσεις από τις ΗΠΑ η ελληνική κυβέρνηση έκανε άνοιγμα και στην Σοβιετική Ένωση δεχόμενη επίσκεψη του υπουργού εξωτερικών της Ε.Σ.Σ.Δ. στην Αθήνα. Τέλος έγινε βολιδοσκόπηση για υποστήριξη και στο Βατικανό.⁹²

2.2.5.Κινήσεις της ελληνικής κυβέρνησης για ενημέρωση της διεθνούς κοινότητας για το Κυπριακό

Για την ενημέρωση ξένων κυβερνήσεων για το Κυπριακό εστάλησαν τόσο διπλωμάτες όσο και πολιτικοί στην Ινδία, την Άπω Ανατολή και την Ν. Αφρική. Για την ενημέρωση του ξένου τύπου απεστάλη υλικό στις Ελληνικές πρεσβείες ενώ για την ενημέρωση της διεθνούς κοινής γνώμης προσκλήθηκαν στην Αθήνα προσωπικότητες που ήταν σε θέση να βοηθήσουν γι' αυτόν το σκοπό. Έγινε καταγγελία στο Συμβούλιο της Ευρώπης από τον Γ. Κασιμάτη-Υπουργό άνευ χαρτοφυλακίου-για την παραβίαση των

⁹² Σακκάς, ό.π., σ. 124-125, Καραμανλής(1993),ό.π., τ.2, σ. 114-116, 144, 220-224, Αβέρωφ-Τοσίτσας, 1982, τ. Α', σελ. 126-127, 145, Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β', σ. 141-142, Κούμας και Χουρμούλης, ό.π., σ. 87, Χατζηβασιλείου(2000),ό.π., τ. ΙΣΤ', σ. 448, Χατζηβασιλείου Ε., *Στα σύνορα των κόσμων. Η Ελλάδα και ο Ψυχρός πόλεμος, 1952-1967*, Πατάκη, Αθήνα, 2023, σ.237, Βαληνάκης,ό.π.,σελ.73-74.

ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Κύπρο από τα μέτρα Χάρντινγκ, ζητώντας μάλιστα και σύσταση εξεταστικής επιτροπής για επιτόπια έρευνα της καταγγελίας ενώ και ο Υπουργός Εξωτερικών Αβέρωφ μίλησε στην επιτροπή των 3 σοφών του NATO εκθέτοντας με λεπτομέρειες όλες τις πτυχές του Κυπριακού ζητήματος και τονίζοντας τον κίνδυνο εξασθένησης της συμμαχίας αν συνεχιστεί η διαιώνιση του. Επίσης, ο Αβέρωφ στο πλαίσιο επίσημου ταξιδιού του βασιλικού ζεύγους στο Παρίσι έδωσε συνέντευξη στην εφημερίδα Monde υποστηρίζοντας το δικαίωμα των Κυπρίων για αυτοδιάθεση.⁹³

2.2.6. Νέες προτάσεις από Βρετανία και Ελλάδα

Τον Ιούνιο του 1956 το Λονδίνο μελετούσε μια νέα πρόταση με την οποία μετά από πάροδο 10 χρόνων με καθεστώς αυτοκυβέρνησης, το θέμα της αυτοδιάθεσης θα εξεταζόταν από το NATO-για την επίτευξη της έπρεπε να συμφωνήσουν τα 2/3 των μελών του -. Η Τουρκία η οποία έλαβε γνώση της υπό μελέτη πρότασης δήλωσε κάθετα αντίθετη ενώ και οι ΗΠΑ ήταν διστακτικές. Την ίδια περίοδο, η ελληνική κυβέρνηση έθεσε μία νέα πρόταση υπόψη της Βρετανίας και των ΗΠΑ. Σε αυτήν προβλεπόταν καθεστώς αυτοκυβέρνησης, με το NATO να αποφασίζει μετά από πάροδο 3-5 χρόνων την άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης. Προβλεπόταν επίσης αν προχωρούσε η Ένωση, να παραχωρηθούν στρατιωτικές βάσεις στη Βρετανία και διευκολύνσεις για το τουρκικό εμπόριο. Για την υποστήριξη της πρότασης η Αθήνα ζήτησε και την μεσολάβηση των ΗΠΑ τονίζοντας ότι το αντιδυτικό πνεύμα στη Ελλάδα είχε οξυνθεί και ο κίνδυνος ρήξης με τη δυτική συμμαχία ήταν ορατός.⁹⁴ Οι Αμερικανοί -όπως παραδέχτηκε και ο Αμερικανός πρέσβης στην Αθήνα Κάννον σε συνομιλία του με τον Καραμανλή- δεν μπορούσαν να αγνοήσουν τη σημαντική γεωστρατηγική θέση της

⁹³ Σακκάς, ό.π., σ.124, Αβέρωφ – Τσοτίτσας, ό.π., τ.Α', σ.122-123, 126, 144, Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β', σ. 141, Καραμανλής(1993), ό.π., τ.2, σ.114-115, 144-145.

⁹⁴ Καραμανλής(1993), ό.π., τ.2, σ.128-130.

Τουρκίας. Επίσης δεν επιθυμούσαν να αναμειχθούν σε διαμάχη μεταξύ νατοϊκών συμμάχων. Παρ' όλα αυτά ανταποκρίθηκαν στο ελληνικό αίτημα στέλνοντας το φθινόπωρο απεσταλμένο (Τζούλιους Χολμς) σε Λονδίνο, Άγκυρα και Αθήνα. Τελικά όμως η ελληνική πρόταση απερρίφθη από την Βρετανία.⁹⁵

2.2.7.Τουρκικές θέσεις

Η Τουρκία κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, με συνέντευξη του Τούρκου Πρωθυπουργού Μεντερές στην Daily Telegraph αλλά και με ψήφισμα που εκδόθηκε από το κυβερνών κόμμα είχε αναφέρει τις θέσεις της για το Κυπριακό. Στη συνέντευξη ο Τούρκος Πρωθυπουργός ανέφερε ότι η μόνη σταθερή συμμαχία κατά του κομμουνισμού ήταν το σύμφωνο της Βαγδάτης στο οποίο συμμετείχε τόσο η Τουρκία όσο και η Βρετανία από το 1955 υπενθυμίζοντας τη σημαντική γεωστρατηγική θέση της χώρας του στη Μέση Ανατολή. Στη συνέχεια αναφερόμενος στην τεράστια σημασία της Κύπρου για την ασφάλεια της Τουρκίας τόνισε ότι σε περίπτωση που συζητηθεί αλλαγή του πολιτικού καθεστώτος του νησιού τότε η Κύπρος θα έπρεπε να επανέλθει στην Τουρκία και ότι αν ενωνόταν με την Ελλάδα πιθανόν αυτό να σήμαινε και αλλαγή στη συνθήκη της Λωζάννης επαναφέροντας το θέμα της δυτικής Θράκης και των Δωδεκανήσων.⁹⁶ Από το φθινόπωρο δε, σε συναντήσεις υψηλόβαθμου αξιωματούχου του Υπουργείου εξωτερικών της Τουρκίας -του Νουρί Μπιργκί- με τον Βρετανό επιτετραμμένο στην Τουρκία παρουσιάστηκε και η νέα τουρκική θέση η οποία ήταν προσανατολισμένη αποκλειστικά στη λύση της διχοτόμησης.⁹⁷

2.2.8.Άλλες κινήσεις της ελληνικής κυβέρνησης-Αδιαλλαξία Βρετανίας

Η ελληνική κυβέρνηση τον Αύγουστο του 1956 πέραν των διπλωματικών κινήσεων

⁹⁵ Χατζηβασιλείου (2000), ό.π.,τ.ΙΣΤ,σ.449-450.

⁹⁶ Συρίγος,ό.π,σ.140-141,Αβέρωφ – Τσιτσίκας, ό.π. τ. Α', σ. 127.

⁹⁷ Χατζηβασιλείου (2000),ό.π., τ. ΙΣΤ, σ.450.

που προαναφέρθηκαν πέτυχε να πείσει τον Γρίβα να κηρύξει μονομερή εκεχειρία (16 Αυγούστου). Ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών μάλιστα κάλεσε και τον Αμερικανό ομόλογο του τον Ντάλλες να μεσολαβήσει στη Βρετανία για να εκμεταλλευτεί το γεγονός και να επαναληφθούν οι διαπραγματεύσεις ενώ και ο Έλληνας πρωθυπουργός με δήλωση του καλούσε τη βρετανική κυβέρνηση σε διαπραγματεύσεις.⁹⁸ Δυστυχώς οι Βρετανοί ιθύνοντες εξέλαβαν την κίνηση του Γρίβα ως ήττα και ζήτησαν να συζητηθούν όροι παράδοσης, με τον Γρίβα να απαντά με ανανέωση της δράσης της ΕΟΚΑ και τους Βρετανούς να ανταπαντούν με δημοσίευση του ημερολογίου του από το οποίο προέκυπτε η επικοινωνία του με τον Μακάριο και με τη σύλληψη ηγετικών μελών της ελληνοκυπριακής κοινότητας.⁹⁹

2.2.9. Η βρετανική πρόταση για διπλή αυτοδιάθεση

Όπως προαναφέρθηκε η Βρετανία απέρριψε την τελευταία ελληνική πρόταση για εξεύρεση λύσης στο Κυπριακό. Αυτήν την περίοδο βασική στόχευση των πολιτικών της κινήσεων ήταν η διατήρηση καλών σχέσεων με την Άγκυρα την οποία δεν ήθελε να δυσαρεστήσει επειδή ήταν βασικός της σύμμαχος στην περιοχή. Όπως θα παραδεχτεί και ο Βρετανός πρωθυπουργός λίγους μήνες αργότερα στον Αϊζενχάουερ η διατάραξη των σχέσεων Τουρκίας-Βρετανίας θα είχε σημαντικές επιπτώσεις στα βρετανικά στρατηγικά συμφέροντα στην περιοχή, γι' αυτό και κάθε λύση που θα προτεινόταν έπρεπε να ευχαριστεί την Άγκυρα.¹⁰⁰ Από την πλευρά της η Τουρκία από το φθινόπωρο πιθανότατα φοβούμενη μια λύση Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα¹⁰¹ είχε ορίσει ως θέση της για λύση του Κυπριακού μόνο τη διχοτόμηση. Μια λύση η

⁹⁸ Αβέρωφ – Τσιτσιώτης, ό.π., τ. Α', σ. 139- 141, Βλάχος, ό.π., σ. 161.

⁹⁹ Αβέρωφ – Τσιτσιώτης, ό.π., τ. Α' σ. 141- 143, Βλάχος, ό.π., σ. 161-162, Χατζηβασιλείου (2000), τ. ΙΣΤ, σ. 450.

¹⁰⁰ Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β', σ. 143.

¹⁰¹ Ηρακλείδης, ό.π., σ. 275

οποία πρώτη φορά είχε αναφερθεί στην τουρκική πολιτική επιθεώρηση «Φόρουμ» τον Ιούλιο του 1955.¹⁰²

Στη βρετανική πολιτική σκηνή η λύση της διχοτόμησης διατυπώθηκε από τον συντηρητικό βουλευτή Έλλιοτ αρχικά στις 17 Ιουλίου 1956 με επιστολή του στους Τάιμς και στη συνέχεια στις 19 Ιουλίου σε ομιλία του στη Βουλή των Κοινοτήτων. Και στις δύο περιπτώσεις ο Έλλιοτ πρότεινε διχοτόμηση με διατήρησή βρετανικών βάσεων στο νησί.¹⁰³

Επίσημα ως πρόταση αναφέρθηκε στις 19 Δεκεμβρίου την ημέρα παρουσίασης του σχεδίου Ράντκλιφ στη Βουλή των Κοινοτήτων από τον Υπουργό Αποικιών Λέννοξ Μπόουντ ο οποίος έκανε την περίφημη δήλωση για «διπλή αυτοδιάθεση» μιλώντας δηλαδή για δυνατότητα διπλής ένωσης, άρα για διχοτόμηση. Η βρετανική πρόταση εξυπηρετούσε απόλυτα τα βρετανικά συμφέροντα εκείνη την περίοδο. Από την μία αποτελούσε έναν ωμό εκβιασμό στην ελληνική πλευρά στέλνοντας στην Αθήνα το σαφές μήνυμα ότι αν τολμούσε να ζητήσει Ένωση θα έκαναν το ίδιο και οι Τούρκοι και από την άλλη κάλυπτε την Άγκυρα η οποία προέβαλε ως επιχείρημα ότι οποιαδήποτε μονομερής αλλαγή στο καθεστώς της Κύπρου θα έθιγε την ασφάλεια της.¹⁰⁴

Όμως και η εφαρμογή της προαναφερθείσας λύσης παρουσίαζε ιδιαίτερες δυσκολίες αφού ο πληθυσμός ήταν μεικτός και σε όλο το νησί πλειοψηφούσαν οι Ελληνοκύπριοι. Για να πραγματοποιηθεί λοιπόν αυτή η λύση έπρεπε να δημιουργηθούν κοινότητες με τουρκική πλειοψηφία σε ένα τμήμα του νησιού γεγονός που θα απαιτούσε ακούσια μετακίνηση πληθυσμού και τη χρησιμοποίηση για την υλοποίηση της πολλών στρατιωτικών μέσων και την πρόκληση μεγάλου πολιτικού κόστους. Αρνητικός

¹⁰² Βλάχος, ό.π., σ. 174

¹⁰³ Στο ίδιο, σ. 159, 174.

¹⁰⁴ Σακκάς, ό.π., σ. 126-127, Ριζάς και Στεφανίδης, ό.π., σ. 98, Στεφανίδης (2010), ό.π., σ. 150, Βλάχος, ό.π., σ. 172-173, Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ. Α, σ. 156-157, Χατζηβασιλείου (2000), ό.π., τ. ΙΕΤ', σ. 450, Συρίγος, ό.π., σελ. 141-142, Ηρακλείδης, ό.π., σ. 262-263.

στη λύση της διχοτόμησης ήταν και ο Ράντκλιφ.¹⁰⁵

2.2.10. Σχέδιο Ράντκλιφ

Η Βρετανία επιθυμώντας, όπως προαναφέρθηκε, λύση αυτοκυβέρνησης με διατήρηση της βρετανικής κυριαρχίας, ήδη από τον Ιούλιο είχε στείλει στην Κύπρο τον λόρδο Ράντκλιφ για να μελετήσει την διαμορφωθείσα κατάσταση στο νησί και να εκπονήσει τις συνταγματικές του προτάσεις.¹⁰⁶

Οι προτάσεις Ράντκλιφ παρουσιάστηκαν στη Βουλή των Κοινοτήτων την ίδια μέρα (19 Δεκεμβρίου) με την προαναφερθείσα δήλωση του Λέννοξ Μπόυντ. Προέβλεπαν περιορισμένη αυτοκυβέρνηση με παραχώρηση αιρετής πλειοψηφίας στην ελληνοκυπριακή πλευρά και πρόβλεψη ισχυρότατων διατάξεων για την προστασία των Τουρκοκυπρίων, όπως εκλογή των βουλευτών τους από ξεχωριστούς εκλογικούς καταλόγους αλλά και Υπουργείο τουρκικών υποθέσεων του οποίου τα νομοσχέδια έπρεπε να εξασφαλίσουν ισχυρότατη τουρκοκυπριακή πλειοψηφία. Τέλος στον βρετανό κυβερνήτη παραχωρείτο υπερεξουσία όπως διάλυση της Βουλής και παύση πρωθυπουργού.¹⁰⁷ Το σχέδιο απορρίφθηκε από την ελληνική πλευρά.¹⁰⁸

2.3.1957

2.3.1.Συζήτηση 3ης ελληνικής προσφυγής στον Ο.Η.Ε. - Αντιδράσεις στην Ελλάδα από την απόφαση του Ο.Η.Ε.

¹⁰⁵ Χατζηβασιλείου (2000),ό.π.,σ.451, Συρίγος ,ό.π.,σ.141-142.

¹⁰⁶ Βλάχος ,ό.π.,σ.158, Αβέρωφ – Τοσίτσας, ό.π., τ. Α, σ. 155, Χατζηβασιλείου(2000),ό.π., τ. ΙΣΤ σ. 448-450.

¹⁰⁷ Βλάχος, ό.π., σ.174-175, , Χατζηβασιλείου(2000),ό.π., τ.ΙΣΤ', σ.450,Αβέρωφ - Τοσίτσας ό.π., τ. Α, σ.156.

¹⁰⁸ Καραμανλής(1993),ό.π., τ.2,σ.244-246)

Τον Οκτώβριο του 1956 κατετέθη η 3η ελληνική προσφυγή στον Ο.Η.Ε. η οποία τελικά συζητήθηκε τον Φεβρουάριο του 1957. Το Λονδίνο αντέδρασε με αντιπροσφυγή εναντίον της Ελλάδας κατηγορώντας την για βοήθεια στην ΕΟΚΑ και ζητώντας της να καταδικάσει την τρομοκρατία. Η Ελλάδα απάντησε καταθέτοντας αντισχέδιο και προτείνοντας τη σύσταση διερευνητικής επιτροπής η οποία θα εξέταζε τις κατηγορίες της Βρετανίας για βιαιοπραγίες αλλά και της Ελλάδας για βιαιότητες και βασανιστήρια εκ μέρους των Βρετανών.¹⁰⁹

Η ελληνική πλευρά γνωρίζοντας τον σημαίνοντα ρόλο των ΗΠΑ στον ΟΕ, προσπάθησε να επιτύχει την αμερικανική στήριξη, παραβλέποντας την εκπεφρασμένη αρνητική θέση των Η.Π.Α. για εξεύρεση λύσης στο Κυπριακό μέσω του Ο.Η.Ε.. Μια θέση την οποία είχε αναφέρει και ο Αμερικανός πρέσβης στην Ελλάδα Allen σε δημόσια ομιλία του.¹¹⁰ Για την υποστήριξη αυτή, ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών Αβέρωφ πριν ξεκινήσει η συζήτηση της τρίτης ελληνικής προσφυγής στην Πολιτική Επιτροπή ζήτησε συνάντηση με τον Αμερικανό ομόλογο του Ντάλλες. Στη συνάντηση τόνισε τους στενούς δεσμούς των δύο χωρών και την αρνητική εντύπωση που θα προκαλείτο στην ελληνική κοινή γνώμη αν τελικά δεν τους παρείχετο η αμερικανική υποστήριξη. Ο Ντάλλες αφού ανέφερε ότι η κυβέρνηση του δεν ήθελε να εμπλακεί σε φιλονικία φιλικών κρατών υποσχέθηκε ουδετερότητα,¹¹¹ η οποία όμως τελικά δεν τηρήθηκε, αφού η αμερικανική αντιπροσωπεία δήλωσε ότι θα ψηφίσει σχέδιο στο οποίο θα αναφερόταν λύση που θα ικανοποιούσε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Προφανώς βέβαια ένα τέτοιο σχέδιο δεν θα μπορούσε να γίνει αποδεκτό από την Ελλάδα αφού στην ουσία θα αναγνώριζε και επίσημα ως ισότιμο ενδιαφερόμενο μέρος την Τουρκία.¹¹² Στις συνεδριάσεις της Πολιτικής Επιτροπής τις ελληνικές θέσεις υποστήριζαν χώρες από την Ανατολική Ευρώπη και από τον Αραβικό κόσμο. Τις τριμερείς διαπραγματεύσεις

¹⁰⁹ Αβέρωφ –Τοσίτσας, ό.π., τ. Α, σ. 171, Συρίγος,ό.π.,σ.125, Ριζάς και Στεφανίδης,ό.π., σ. 98 .

¹¹⁰ Στεφανίδης,ό.π.,σ.308

¹¹¹ Αβέρωφ – Τοσίτσας, ό.π., τ. Α', σ. 159-163

¹¹² Αβέρωφ –Τοσίτσας, ό.π., τ. Α', σ.170-173

(θέση των ΗΠΑ) υποστήριξαν χώρες της Δυτικής Ευρώπης και της Λατινικής Αμερικής ενώ η Ινδία πρότεινε την ανεξαρτησία της Κύπρου.¹¹³

Τελικά με μεσολάβηση του Ινδού αντιπροσώπου στον ΟΗΕ, Κρίσνα Μένον, ψηφίστηκε το ινδικό σχέδιο (ψήφισμα 1013 XI) το οποίο αναφερόταν σε εξεύρεση λύσης «ειρηνικής, δημοκρατικής και δίκαιης» και εξέφραζε την ελπίδα ότι θα συνεχιστούν οι διαπραγματεύσεις.¹¹⁴

Η απόφαση προκάλεσε θύελλα αντιδράσεων στην Ελλάδα με την αντιπολίτευση να κατηγορεί την κυβέρνηση ότι απεμπόλησε το αίτημα της αυτοδιάθεσης σε εύλογη και τακτική προθεσμία και να καταθέτει πρόταση μομφής.¹¹⁵

2.3.2. Αλλαγή βρετανικής στρατηγικής για το Κυπριακό

Το 1957 συνετελέσθη και μία ιδιαίτερα σημαντική αλλαγή για την εξέλιξη του Κυπριακού αφού η Βρετανία προχώρησε σε επανεξέταση της στρατηγικής της όσον αφορά το θέμα. Μετά την κρίση του Σουέζ οι Βρετανοί ιθύνοντες αντελήφθησαν ότι η Κύπρος δεν ήταν πλέον σημαντική για τυχόν επιχειρήσεις της Βρετανίας στην Μ.Ανατολή. Συνειδητοποιώντας ότι πλέον κυρίαρχες της περιοχής ήταν οι ΗΠΑ επιθυμώντας όμως να παραμείνει η Βρετανία στρατηγικός παίκτης στην περιοχή πέτυχαν την ενδυνάμωση των σχέσεων με τις ΗΠΑ και κατέληξαν ότι δεν τους ήταν πλέον απαραίτητη η κυριαρχία όλης της Κύπρου παρά μόνο κάποιες στρατιωτικές βάσεις.¹¹⁶

¹¹³ Σακκάς, ό.π., σ. 128.

¹¹⁴ Σακκάς, ό.π., σ.128, Χατζηβασιλείου(2000), ό.π., τ.ΙΣΤ', σ. 452, Συρίγος, ό.π., σ.125, Βλάχος, ό.π., σ. 180, Σβολόπουλος, ό.π., τ.Β, σ.142, Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π, τ. Α', σ. 174-175.

¹¹⁵ Αβέρωφ – Τοσίτσας, ό.π., τ. Α', σ.178-179.

¹¹⁶ Χατζηβασιλείου(2000), ό.π., σ.451-452, Σακκάς, ό.π., σ.128-129, Βλάχος, ό.π., σ.190, Ριζάς(2008), ό.π., σ. 241, Ηρακλείδης, ό.π., σελ.264-265.

2.3.3.Απελευθέρωση αρχιεπισκόπου Μακαρίου- Αντιδράσεις σε Ελλάδα και Τουρκία

Τον Απρίλιο του ιδίου έτους απελευθερώθηκε ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος μετά από συντονισμένες προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης ιδιαίτερα προς τις Η.Π.Α. και την μεσολάβηση του ιδίου του προέδρου Αϊζενχάουερ στον Βρετανό πρωθυπουργό Μακμίλλαν. Η απελευθέρωση αυτή προκάλεσε κύματα ενθουσιασμού στην Ελλάδα αλλά και έντονες αντιδράσεις από την Τουρκία η οποία προέβη σε οξύτατες ανακοινώσεις και απειλές προς την κυβέρνηση με το θέμα να φτάνει μέχρι το ΝΑΤΟ.¹¹⁷

2.3.4.Αντιμετώπιση της τουρκικής θέσης για διχοτόμηση από τη Βρετανία

Η Τουρκία επιθυμώντας να επιβεβαιώσει ότι οποιαδήποτε λύση του Κυπριακού έπρεπε να έχει και τη σύμφωνη γνώμη της πλέον όχι μόνο ζητούσε διχοτόμηση αλλά χαρακτήριζε και την πρόταση αυτή ως υποχώρηση.¹¹⁸ Η τουρκική θέση έφερε σε δύσκολη θέση τη Βρετανία η οποία αν και είχε πρώτη διατυπώσει τη λύση της διχοτόμησης αντιλαμβάνονταν ότι χωρίς τη βοήθεια των Η.Π.Α. οι οποίες δεν συμφωνούσαν με αυτή τη διευθέτηση δεν μπορούσε να την εφαρμόσει αφού η δυσκολία του εγχειρήματος ήταν μεγάλη λόγω του μεικτού πληθυσμού σε όλο το νησί και της αναγκαιότητας της ακούσιας μετακίνησης του για να δημιουργηθούν αμιγείς τουρκοκυπριακές περιοχές.¹¹⁹

2.3.5.Κινήσεις ελληνικής διπλωματίας

¹¹⁷ Αβέρωφ – Τσιτσίκας, ό.π., τ. Α', σ.191-195, Ριζάς και Στεφανίδης, ό.π., σ.98, Σακκάς, ό.π., σ. 129, Βλάχος, ό.π., σ.198

¹¹⁸ Αβέρωφ-Τσιτσίκας, ό. π., τ. Α', σ.210.

¹¹⁹ Συρίγος, ό.π., σ.141-142, Βλάχος, ό.π., σ. 199, Ηρακλείδης, ό.π., σ.263.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί η έντονη δραστηριότητα της ελληνικής διπλωματίας με σκοπό την πληροφόρηση της διεθνούς κοινότητας και ιδιαίτερα των Η.Π.Α. για τις άσχημες συνέπειες μιας διχοτόμησης¹²⁰ για την προβολή ενός σχεδίου για το Κυπριακό με σκοπό την ανεξαρτησία και για την κατάθεση τον Ιούλιο της τέταρτης ελληνικής προσφυγής στον ΟΗΕ.¹²¹

2.3.6.Διπλωματικές κινήσεις Βρετανίας-Διαμεσολάβηση Σπάακ

Το καλοκαίρι του 1957 έλαβαν χώρα διπλωματικές πρωτοβουλίες εκ μέρους της Βρετανίας όπως η εκπόνηση σχεδίου συγκυριαρχίας στην Κύπρο Ελλάδας – Βρετανίας, πρωτοβουλία όμως η οποία δεν προχώρησε διότι θεωρήθηκε ανεφάρμοστη από τις ΗΠΑ.¹²² Ενώ τον Αύγουστο επανήλθε με νέα πρόταση για σύγκληση τριμερούς στην οποία όμως αρνήθηκε να συμμετάσχει η Αθήνα σε συνεννόηση με τον Μακάριο ο οποίος προτιμούσε προσφυγή στον ΟΗΕ.¹²³ Για τη συμμετοχή στην τριμερή υπήρξε και έντονη διπλωματική πίεση και από το Γενικό Γραμματέα του ΝΑΤΟ Σπάακ και από τις ΗΠΑ οι οποίες μέσω του πρέσβη τους στην Αθήνα Τζωρτζ Άλλεν υποστήριζαν την χρησιμότητα της τριμερούς και επιθυμούσαν την αποφυγή ελληνικής προσφυγής στον ΟΗΕ.¹²⁴ Το Σεπτέμβριο, προέβη σε ανεπιτυχή διπλωματική πρωτοβουλία για μια λύση ανεξαρτησίας χωρίς όμως να προβλέπεται αυτοδιάθεση και ο Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ Σπάακ.¹²⁵

2.3.7.Διεθνής κατάσταση-Έκρυθμη κατάσταση στην Μέση Ανατολή

¹²⁰ Αβέρωφ-Τοσίτσας ,ό.π. ,τ. Α' σελ.209-210

¹²¹ Χατζηβασιλείου(2000),ό .π., σ. 454

¹²² Χατζηβασιλείου(2000),ό.π., τ.ΙΣΤ' , σ.452

¹²³ Καραμανλής(1993),ό.π.,τ.2,σ. 414-415, Αβέρωφ –Τοσίτσας ,ό.π.,τ.Α' σ.247-250

¹²⁴ Αβέρωφ – Τοσίτσας, ό.π. ,τ. Α', σ.247,252, Βλάχος, ό.π, σ.200

¹²⁵ Βλάχος, ό.π .,σ. 201.

Η διεθνής κατάσταση το φθινόπωρο του 1957 ήταν τεταμένη. Ήδη από τα τέλη Αυγούστου η Ε.Σ.Σ.Δ. είχε εκτοξεύσει τον πρώτο διηπειρωτικό πυράυλο και οι ΗΠΑ. ξεκίνησαν συνεννοήσεις για την εγκατάσταση στις χώρες της Δ. Ευρώπης πυραύλων μέσου βεληνεκούς.¹²⁶ Η Ελλάδα αν και ήταν ανάμεσα στις υποψήφιες προς εγκατάσταση χώρες αρνήθηκε και λόγω του αντιδυτικού ρεύματος εξαιτίας του κυπριακού και λόγω φόβου αντισοβιετικών αντιποίνων αλλά και λόγω της οξείας αντίδρασης από την αριστερή αντιπολίτευση.¹²⁷

Η κατάσταση όμως ήταν έκρυθμη και στο χώρο της Μ. Ανατολής λόγω της τουρκοκυριακής κρίσης η οποία επηρέαζε άμεσα την πορεία του Κυπριακού αφού με τη λήξη της ο γεωστρατηγικός ρόλος της Τουρκίας στην περιοχή έγινε ισχυρότερος.¹²⁸

2.3.8. 4η ελληνική προσφυγή

Σε αυτό το κλίμα συζητήθηκε στον ΟΗΕ η τέταρτη ελληνική προσφυγή με αίτημα να εφαρμοσθεί η αρχή της αυτοδιάθεσης στην Κύπρο. Καθοριστικός για την τελική έκβαση ήταν ο ρόλος των ΗΠΑ οι οποίες κινήθηκαν παρασκηνιακά για την τροποποίηση του ελληνικού σχεδίου.

Πριν ακόμα ξεκινήσει η συζήτηση στον ΟΗΕ ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών Αβέρωφ προσπάθησε σε συνάντηση με τον Αμερικανό ομόλογο του Ντάλλες να επηρεάσει την αμερικανική πλευρά χωρίς όμως αποτέλεσμα. Ο Ντάλλες του επανέλαβε την αμερικανική θέση για εξεύρεση λύσης με διαπραγματεύσεις των τριών ενδιαφερόμενων χωρών και την αντίθεση της κυβέρνησης του να συζητηθεί το θέμα στον ΟΗΕ.¹²⁹ Ενδεικτική της αρνητικής στάσης των Αμερικανών για την προσφυγή

¹²⁶ Σακκάς, ό.π., σ. 74

¹²⁷ Στεφανίδης (2021), ό.π., σ. 182-183, Αβέρωφ -Τοσίτσας, ό.π., τ. Α', σ. 255-256, Χατζηβασιλείου (2000), ό.π., σ. 455

¹²⁸ Αβέρωφ -Τοσίτσας, ό.π., τ. Α' σ. 257-260.

¹²⁹ Σακκάς, ό.π., σ. 130.

ήταν και η άρνηση τόσο του Αϊζενχάουερ όσο και του Ντάλλες να συναντήσουν τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο.¹³⁰

Ο αρχηγός της αμερικάνικης αντιπροσωπείας στον ΟΗΕ Κάμποτ Λοτζ αποπειράθηκε επίσης να πείσει την ελληνική πλευρά να δεχθεί σχέδιο απόφασης κοινά αποδεκτό και από τις τρεις ενδιαφερόμενες χώρες, ή εντελώς ουδέτερο,¹³¹ ενώ στη συζήτηση στην Πολιτική Επιτροπή έλαβε το λόγο και χρησιμοποιώντας το κύρος της Αμερικανικής Αντιπροσωπείας στον ΟΗΕ υιοθέτησε τις βρετανoturkικές απόψεις γνωστοποιώντας με τον πιο εμφανή τρόπο την αμερικανική θέση για το σχέδιο. Αξίζει δε να αναφερθεί και η απάντηση σε διάβημα της Ελλάδας στο Αμερικανικό υπουργείο εξωτερικών για τη στάση των Η.Π.Α. Οι Αμερικανοί απάντησαν ότι η πολιτική τους καθορίζεται μόνο από τα γεωστρατηγικά τους συμφέροντα.¹³²

Τελικά μετά από έντονο διπλωματικό αγώνα η Πολιτική Επιτροπή του ΟΗΕ ενέκρινε το ελληνικό σχέδιο που είχε ελαφρώς τροποποιηθεί και προέβλεπε ότι σε οποιαδήποτε λύση του Κυπριακού θα έπρεπε όχι μόνο να αναγνωριστεί αλλά και να εφαρμοστεί το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Θετικά για το ελληνικό σχέδιο ψήφισαν χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, της Λατινικής Αμερικής και Αραβικές. Αρνητικά χώρες του ΝΑΤΟ. Τελικά στη Γενική Συνέλευση το ελληνικό σχέδιο πλειοψήφησε μεν αλλά δεν έλαβε τα 2/3 των ψήφων όπως απαιτείτο για να ληφθεί απόφαση.¹³³

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι η Ελλάδα προσπάθησε να κάνει σαφή στις ΗΠΑ την δυσарέσκεια της για την φιλοτουρκική στάση που κράτησαν στο Κυπριακό. Μάλιστα σε αναφορά που είχε στείλει στις 4 Νοεμβρίου η αμερικανική πρεσβεία στην Ελλάδα πληροφορούσε το Αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών για πολιτικές

¹³⁰ Αβέρωφ –Τοσίτσας, ό.π., τ. Α' σ.260

¹³¹ Στο ίδιο, τ. Α' σ.283

¹³² Στο ίδιο, τ. Α' σ.295 -296.

¹³³ Σακκάς, ό.π., σ.131, Αβέρωφ – Τοσίτσας, ό.π., τ.Α, σ.312, Κούμας και Χουρχούλης, ό.π., σ.88, Ριζάς και Στεφανίδης, ό.π., σ. 99, Συρίγος, ό.π., σ.125.

κινήσεις της ελληνικής κυβέρνησης που φανέρωναν τάσεις ουδετεροφιλίας.¹³⁴

2.3.9.Νέος Βρετανός Κυβερνήτης στην Κύπρο ο Χιου Φουτ-Σχέδιο Φουτ

Το Νοέμβριο η Βρετανία αντικατέστησε τον Χάρντινγκ με νέο Κυβερνήτη, τον Χιου Φουτ. Ο Φουτ προχώρησε στην εκπόνηση νέου σχεδίου το οποίο όμως δεν κοινοποιήθηκε και έγινε γνωστό από τα απομνημονεύματά του συντάκτη του. Στην πρόταση του Φουτ προβλεπόταν να εισαχθεί φιλελεύθερο Σύνταγμα και η διπλή αυτοδιάθεση να μείνει μεν σε ισχύ όμως να μπορεί να εφαρμοσθεί μόνο με κοινή απόφαση Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. Με αυτό τον τρόπο απομακρυνόταν η λύση της διχοτόμησης με μονομερή απόφαση και δινόταν μια πιθανότητα εφαρμογής της αυτοδιάθεσης.¹³⁵ Η τουρκική πλευρά όταν βολιδοσκοπήθηκε για την πρόταση την απέρριψε επιμένοντας στην λύση της διχοτόμησης.¹³⁶

2.4.1958

2.4.1.Διακοινοτικές συγκρούσεις στην Κύπρο- Μήνυμα Αϊζενχάουερ- Αντιδράσεις ελληνικής κυβέρνησης

Στο πρώτο οκτάμηνο του 1958 στην Κύπρο έλαβαν χώρα ευρείας κλίμακας συγκρούσεις μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων αλλά και εσωτερικές συγκρούσεις στην ελληνοκυπριακή πλευρά με επιθέσεις του Γρίβα εναντίον στελεχών του ΑΚΕΛ.¹³⁷

¹³⁴ Σακκάς., ό.π., σ. 72,Στεφανίδης (2019), σ.309, Στεφανίδης(2010),ό.π.,σ.349.

¹³⁵ Αβέρωφ –Τοσίτσας, ό.π., τ. Β, σ. 19-20, Ριζάς και Στεφανίδης, ό.π., σ.99, Βλάχος, ό.π., σ. 209-210, Χατζηβασιλείου(2000)ό.π., τ.ΙΣΤ', σ. 455.

¹³⁶ Χατζηβασιλείου (2000),ό.π., σ. 455,Βλάχος,ό.π., σ. 210-212, Αβέρωφ –Τοσίτσας, ό.π., τ. Β, σ. 20

¹³⁷ Ριζάς και Στεφανίδης, ό.π. ,σ. 99, Αβέρωφ – Τοσίτσας, ό.π., τ. Β' σελ.31.

Η μεγαλύτερη κλιμάκωση όμως της βίας μεταξύ Τουρκοκυπρίων και Ελληνοκυπρίων συνέβη τον Ιούνιο. Μετά την έκρηξη στο τουρκικό προξενείο της Λευκωσίας που προκλήθηκε από τους ίδιους τους Τουρκοκυπρίους, οι τελευταίοι προέβησαν σε μεγάλης εκτάσεως επιθέσεις με διαρρήξεις, λεηλασίες καταστημάτων, καταστροφές ελληνικών περιουσιών αλλά και τη δολοφονία οκτώ Ελληνοκυπρίων.¹³⁸

Η παρέμβαση του Αμερικανού προέδρου Αϊζενχάουερ ο οποίος κάλεσε και τις δύο πλευρές σε αυτοσυγκράτηση επανέφερε στη μνήμη της ελληνικής κοινής γνώμης το μήνυμα Ντάλλες μετά τα Σεπτεμβριανά του 1955 εξοργίζοντας την.¹³⁹ Η ελληνική κυβέρνηση αγνοώντας τις αμερικανικές διαμαρτυρίες ,ότι δηλαδή η ελληνική κίνηση θα αποδυνάμωνε τη Νοτιοανατολική πτέρυγα της συμμαχίας, αντέδρασε αποσύροντας το ελληνικό στρατιωτικό προσωπικό από το νατοϊκό στρατηγείο στη Σμύρνη, το οποίο μάλιστα επέστρεψε στη θέση του όταν διευθετήθηκε το Κυπριακό.¹⁴⁰

2.4.2. Σχέδιο Μακμίλλαν

Τον Ιούνιο όμως (19 Ιουνίου) εκτός των βίαιων συγκρούσεων στην Κύπρο η ελληνική πλευρά αντιμετώπισε και μία πολύ δύσκολη εξέλιξη για την πορεία του Κυπριακού με τη δημοσίευση από την Βρετανία του σχεδίου Μακμίλλαν. Το σχέδιο προέβλεπε τη διατήρηση της βρετανικής κυριαρχίας στην Κύπρο για 7 χρόνια και τον διορισμό ενός Έλληνα και ενός Τούρκου αντιπροσώπου ως συνεργατών του βρετανού κυβερνήτη. Οριζε ότι οι δύο κοινότητες θα διαχειρίζονταν αυτόνομα τις κοινοτικές τους υποθέσεις μέσα από ξεχωριστές βουλές ενώ τα μη κοινοτικά θέματα θα τα διαχειρίζονταν ένα συμβούλιο στο οποίο θα συμμετείχαν οι αντιπρόσωποι της Ελλάδας και της Τουρκίας, τέσσερεις ελληνοκύπριοι και δύο Τουρκοκύπριοι εκλεγμένα μέλη από τα κοινοτικά κοινοβούλια και ο κυβερνήτης, ο οποίος θα ήταν υπεύθυνος και για θέματα που

¹³⁸ Χατζηβασιλείου (2000),ό.π., τ.ΙΣΤ' σ. 457, Βλάχος ,ό.π., σ. 216, Ριζάς και Στεφανίδης, ό.π., σ. 99, Αβέρωφ – Τσιτσάκης, ό.π., τ. Β', σ. 36-38).

¹³⁹ Στεφανίδης(2010),ό.π., σ.344.

¹⁴⁰ Στεφανίδης(2010),ό.π.,σ.344, Αβέρωφ –Τσιτσάκης ,ό. π. ,τ. Β, σελ. 50, Ο'Malley B.– Craig I. ,*Η συνωμοσία της Κύπρου, ΗΠΑ.- Κατασκοπία και η τουρκική εισβολή* ,Αθήνα, 2002, σ. 132.

αφορούσαν την άμυνα, την εξωτερική πολιτική και την ασφάλεια τα οποία θα συζητούσε και με τον Έλληνα και με τον Τούρκο αντιπρόσωπο. Προβλεπόταν επίσης χωριστοί δήμοι και χωριστοί δημοτικοί σύμβουλοι, όπως και διπλή υπηκοότητα. Μετά από 7 χρόνια προτεινόταν συγκυριαρχία των 3 χωρών-Ελλάδας-Τουρκίας-Βρετανίας.¹⁴¹

Το σχέδιο ήταν καταστροφικό για την ελληνική πλευρά αφού δημιουργούσε προϋποθέσεις για μελλοντική διχοτόμηση. Για πρώτη φορά μετά το 1878 δινόταν η δυνατότητα πολιτικής παρουσίας της Τουρκίας στο νησί αφού ο Τούρκος αντιπρόσωπος θα συμμετείχε στη διακυβέρνηση ως συνεργάτης του βρετανού κυβερνήτη και μάλιστα με δικαιώματα περισσότερα από αυτά των Ελληνοκυπρίων. Με τη διπλή υπηκοότητα αλλά και τον Τούρκο αντιπρόσωπο, θα ήταν πιο εύκολο στην Τουρκία να διεκδικεί περισσότερα για τους Τουρκοκύπριους ενώ κατά τη διάρκεια της επταετίας οι Τούρκοι θα είχαν την δυνατότητα να μεταφέρουν πληθυσμό σε μια περιοχή του νησιού δημιουργώντας έτσι το έδαφος για διχοτόμηση. Τέλος ακόμα και αν το σχέδιο δεν γινόταν αποδεκτό από την ελληνική πλευρά μπορούσε να λειτουργήσει ακόμα και με μόνη τη συμμετοχή της Τουρκίας.¹⁴² Επίσης, δυστυχώς το σχέδιο έγινε δεκτό και από τη βρετανική αντιπολίτευση των εργατικών, οπότε αποκλειόταν αλλαγή πολιτικής της Βρετανίας αν άλλαζε η κυβέρνηση.¹⁴³

Η Άγκυρα αν και αρχικά είχε απορρίψει το σχέδιο στη συνέχεια το αποδέχθηκε, αποστέλλοντας και αντιπρόσωπο της στη Λευκωσία.¹⁴⁴ Η ελληνική κυβέρνηση το απέρριψε.¹⁴⁵ Μάλιστα μετά τη δημοσιοποίηση του σχεδίου έσπευσε να καταδείξει με σαφήνεια τη δυσαρέσκεια της με πρώτη της κίνηση την αποστολή του Υπουργού

¹⁴¹ Σακκάς, ό.π., σ. 132, Αβέρωφ -Τοσίτσας, ό.π., τ. Β', σ. 47-48, Βλάχος, ό.π., σ. 218-219, Συρίγος, ό.π., σ.143, Χατζηβασιλείου(2000),ό.π., τ.ΙΣΤ', σ. 456-457, Ριζάς και Στεφανίδης, ό.π., σ. 99, Κούμας και Χουρμούλης, ό.π., σ. 88.

¹⁴² Σακκάς,ό.π.,σ.132,Συρίγος, ό.π., σ. 143, Βλάχος, ό.π.,σ.219-220, Αβέρωφ – Τοσίτσας, ό.π., τ. Β', σ. 48-49, Χατζηβασιλείου (2000),ό.π., τ.ΙΣΤ', σελ. 457.

¹⁴³ Χατζηβασιλείου(2000),ό.π., τ. ΙΣΤ σ.457, Βλάχος,ό.π., σ. 220.

¹⁴⁴ Συρίγος, ό.π.,σ.143, Χατζηβασιλείου (2000),ό.π., τ. ΙΣΤ, σ. 457, Ριζάς και Στεφανίδης, ό.π.,σελ.99.

¹⁴⁵ Καραμανλής, Κ. (1993), επιμέλεια Σβολόπουλος Κ., *Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα, Οκταετία δημιουργίας (1956-1963)*, τόμοι 12, Εκδόσεις: Ίδρυμα Κωνσταντίνος Καραμανλής, Αθήνα,τ.3^{ος},σ.203-204.

Εξωτερικών Αβέρωφ σε συνάντηση με Νάσερ και Τίτο στο Μπρόνι της Γιουγκοσλαβίας παρά τις έντονες αμερικανικές πιέσεις να μην ανταποκριθεί η ελληνική πλευρά στη πρόσκληση και φανεί ότι κλονίζεται η νατοϊκή συμμαχία.¹⁴⁶ Την ίδια περίοδο ο πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής σε συνάντηση με τον Αμερικανό πρέσβη στην Αθήνα προειδοποιούσε για πιθανότητα να επέλθει αλλαγή στην ελληνική εξωτερική πολιτική είτε από τον ίδιο είτε από διάδοχη κυβέρνηση σε περίπτωση παραίτησης του. Την ίδια προειδοποίηση μάλιστα διατύπωσε και σε επιστολή του στον Γενικό Γραμματέα του ΝΑΤΟ Σπάακ ο οποίος την περίοδο αυτή μάλιστα προέβη και σε έντονη διπλωματική προσπάθεια η οποία όμως δεν είχε επιτυχία.¹⁴⁷

2.4.3. Δήλωση Μακαρίου για λύση εγγυημένης ανεξαρτησίας

Στις 22 Σεπτεμβρίου ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος χωρίς καμία συνεννόηση με την ελληνική κυβέρνηση, σε μια συνέντευξη που παραχώρησε στην Μπάρμπαρα Καστλ, αντιπρόεδρο του βρετανικού κόμματος, δήλωσε ότι θα συζητούσε μία λύση εγγυημένης ανεξαρτησίας για το κυπριακό.¹⁴⁸

2.4.4. 5η ελληνική προσφυγή

Η πέμπτη ελληνική προσφυγή συζητήθηκε το Δεκέμβριο με την ελληνική αντιπροσωπεία να καταθέτει σχέδιο ψηφίσματος με το οποίο πρότεινε λύση που προέβλεπε να παραχωρηθεί στην Κύπρο ανεξαρτησία μετά από μία περίοδο

¹⁴⁶ Σακκάς ,ό.π., σ.133, Καραμανλής(1993),ό.π., τ.3, σ.139-140, Αβέρωφ – Τσιτσίκας ,ό.π., τ. Β, σ. 64-67, Στεφανίδης(2010),ό.π., σ. 345, Στεφανίδης(2019),ό.π.,σ.315.

¹⁴⁷ Σακκάς, ό.π, σ. 138,Καραμανλής(1993),ό.π.,τ.3,σ.223-224,Σβολόπουλος ,ό.π., τ Β, σ. 145, Αβέρωφ-Τσιτσίκας ,ό.π., τ. Β΄, σ. 70-73,82-83, Στεφανίδης(2019), ό.π., σ. 315- 316, Στεφανίδης(2010),ό.π., σ. 344, Συρίγος, ό.π., σ. 143, Χατζηβασιλείου(2000), ό.π., τ. ΙΣΤ, σ. 458.

¹⁴⁸ Σακκάς ,ό.π., σ.139, Αβέρωφ -Τσιτσίκας ,ό.π., τ. Β ,σ. 75-76, Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β΄, σ.146, Χατζηβασιλείου (2000),ό.π. τ. ΙΣΤ, σ. 459.

αυτοκυβέρνησης. Η ελληνική πρόταση όμως αντιμετώπισε την βρετανική και τουρκική άρνηση με την Τουρκία μάλιστα να καταθέτει δικό της σχέδιο.¹⁴⁹

Στην ψηφοφορία στην Πολιτική Επιτροπή (4 Δεκεμβρίου) έγινε δεκτό το ιρανικό σχέδιο. Αναφερόταν σε διαπραγματεύσεις ανάμεσα σε Βρετανία – Ελλάδα – Τουρκία και τους αντιπροσώπους των Κυπρίων (Ελληνοκυπρίων – Τουρκοκυπρίων) και υποστηρίχτηκε από τις ΗΠΑ με προσωπική δήλωση του Αμερικανού αντιπροσώπου τους στον ΟΗΕ Κάμποτ Λοτζ.¹⁵⁰ Τελικά μετά από διπλωματικές διεργασίες το ψήφισμα που πλειοψήφησε στην ολομέλεια της Γενικής Συνέλευσης ήταν συναινετικό με τη Βρετανία και την Τουρκία να συμφωνούν κατόπιν αμερικανικής παρέμβασης.¹⁵¹ Το τελικό ψήφισμα ήταν ανώδυνο και μιλούσε για συνέχιση των διαπραγματεύσεων για να εξευρεθεί λύση ειρηνική, δημοκρατική και δίκαιη.¹⁵²

2.4.5. Τουρκική κίνηση για απευθείας συνομιλίες Ελλάδας-Τουρκίας

Κατά τη διάρκεια των εργασιών της συνέλευσης, όταν έληξε η ψηφοφορία στην Πολιτική Επιτροπή ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών Ζορλού πλησίασε τον Έλληνα ομόλογο του Αβέρωφ προτείνοντας του διαπραγματεύσεις ανάμεσα στις δύο χώρες.¹⁵³ Η πρόταση έγινε σε μία περίοδο που η κατάσταση για την ελληνική πλευρά δεν ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκή. Το σχέδιο Μακμίλλαν εφαρμοζόταν, γεγονός που ευνοούσε την Τουρκία η οποία πλέον είχε νόμιμη πολιτική εξουσία στο νησί, οι σχέσεις ΗΠΑ-Βρετανίας είχαν βελτιωθεί ενώ η έκρυθμη κατάσταση στην Κύπρο προκαλούσε ανησυχία και ευνοούσε λύσεις διχοτόμησης.¹⁵⁴ Από την άλλη και η Τουρκία βρισκόταν

¹⁴⁹ Σακκάς, ό.π., σ.140, Βλάχος, ό.π., σ.235.

¹⁵⁰ Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ.Β' σ.126-129.

¹⁵¹ O'Malley-Craig, ό.π., σ.147.

¹⁵² Σακκάς, ό.π., σ.140, Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ. Β', σ. 136-139, Βλάχος, ό.π., σ.237-238, Κούμας και Χουρχούλης, ό.π., σ.89.

¹⁵³ Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ. Β' σ.134-135.

¹⁵⁴ Στο ίδιο, τ. Β', σ.150-151, Συρίγος, ό.π., σ. 144, Χατζηβασιλείου(2000), ό.π., σ.459.

σε δύσκολη θέση έχοντας απόλυτη ανάγκη να αποκτήσει περιφερειακούς συμμάχους. Το Ιράκ είχε απομακρυνθεί από το σύμφωνο της Βαγδάτης και είχε στραφεί στον σοβιετικό συνασπισμό, ο κουρδικός κίνδυνος ελλόχευε ενώ η Άγκυρα φοβόταν τη δημιουργία ουδετερόφιλου μετώπου στο οποίο πιθανόν να συμμετείχε η Ελλάδα, αν απομακρύνονταν από το ΝΑΤΟ, μαζί με τη Συρία, την Αίγυπτο και τη Γιουγκοσλαβία αποκλείοντας την Τουρκία από τους υπόλοιπους συμμάχους της στο ΝΑΤΟ. Τέλος η οικονομική της κατάσταση ήταν επίσης δυσχερής.¹⁵⁵ Οι δύο υπουργοί μετά τις πρώτες τους συζητήσεις στη Νέα Υόρκη συναντήθηκαν στο Παρίσι κατά την διάρκεια της χειμερινής συνόδου της νατοϊκής συμμαχίας και στην Αθήνα στα μέσα Ιανουαρίου σε συνάντηση που κρατήθηκε μυστική.¹⁵⁶

2.4.6. Διαπραγματεύσεις Ελλάδας-Τουρκίας

Στις διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο πλευρών έγιναν σαφείς οι διαφορές τους για το μελλοντικό καθεστώς της Κύπρου. Η Τουρκία δεν επιθυμούσε ανεξάρτητο κράτος ούτε συμμετοχή της Κύπρου στον ΟΗΕ αλλά πρότεινε μια ελληνοτουρκική συγκυριαρχία σε ένα κράτος με ομοσπονδιακή μορφή.¹⁵⁷ Από την άλλη η Ελλάδα απέρριπτε κάθετα μια τέτοια λύση και έκανε απόλυτα ξεκάθαρη τη θέση της. Με δήλωση του πρωθυπουργού Κ. Καραμανλή η ελληνική πλευρά συζητούσε μόνο την ύπαρξη ενός ανεξάρτητου κράτους.¹⁵⁸ Εκτός όμως από το πολιτικό καθεστώς υπήρχε διαφωνία και στο θέμα της στρατιωτικής βάσης στην Κύπρο την οποία οι Τούρκοι ζητούσαν επίμονα να τους παραχωρηθεί. Μια πρόταση η οποία επίσης απορρίφθηκε από την ελληνική πλευρά.¹⁵⁹ Άλλο σημείο που συζητήθηκε ήταν η ίδρυση χωριστών δήμων. Μία πρόταση την οποία υποστήριζε και ο Μακάριος (ελληνοκυπριακή πλευρά) και ο

¹⁵⁵ Βλάχος ό.π., σ.238, Σβολόπουλος, ό.π., σ.147, Συρίγος, ό.π., σ. 144, Κούμας και Χουρχούλης, ό.π., σ.89, Χατζηβασιλείου(2000),ό.π., τ.ΙΣΤ', σ. 459.

¹⁵⁶ Σβολόπουλος, ό.π., σ.148, Αβέρωφ -Τοσίτσας, ό.π., τ. Β', σ.155,167,176-177.

¹⁵⁷ Στο ίδιο ,τ. Β, σ. 156-157

¹⁵⁸ Στο ίδιο, τ. Β', σ. 169-170..

¹⁵⁹ Χατζηβασιλείου(2000),ό.π., τ.ΙΣΤ,σ.460, Αβέρωφ – Τοσίτσας, ό.π, τ. Β, σ.168-169.

Ζουρλού (τουρκική πλευρά) και για την οποία δήλωνε κάθετα αντίθετος ο Αβέρωφ ο οποίος θεωρούσε ότι ένα τέτοιο μέτρο ήταν διχοτομικό.¹⁶⁰ Στις διαπραγματεύσεις δεν συμμετείχαν οι Η.Π.Α. και η Βρετανία. Εξ άλλου οι Αμερικανοί επιθυμούσαν πάση θυσία την επίτευξη λύσης η οποία θα έδινε τέλος στη διαμάχη δύο συμμάχων η οποία έθετε σε κίνδυνο τη συνοχή της Νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ.¹⁶¹

2.5. 1959

2.5.1. Συμφωνίες Ζυρίχης- Αντίδραση Μακαρίου

Στην ελληνοτουρκική συνάντηση κορυφής στη Ζυρίχη (5 έως 11 Φεβρουαρίου 1959), μετά από διαπραγματεύσεις της ελληνικής και τουρκικής αντιπροσωπείας στην οποία συμμετείχαν εκτός από τους Υπουργούς Εξωτερικών της Ελλάδας και της Τουρκίας, Αβέρωφ και Ζουρλού, και οι πρωθυπουργοί των δύο χωρών Καραμανλής και Μεντερές μονογράφησαν τρία σχέδια κειμένων. Οι βασικές αρχές του Κυπριακού Συντάγματος, η Συνθήκη Εγγυήσεως και η Συνθήκη Συμμαχίας.

Στις βασικές αρχές του Συντάγματος προβλεπόταν η ίδρυση ενός ανεξάρτητου κράτους και οριζόταν ως πολίτευμα το προεδρικό, με πρόεδρο Ελληνοκύπριο και αντιπρόεδρο Τουρκοκύπριο οι οποίοι θα εκλέγονταν για πέντε χρόνια από τις αντίστοιχες κοινότητες και θα είχαν δικαίωμα veto σε ζητήματα εσωτερικής ασφάλειας, άμυνας και εξωτερικής πολιτικής. Αν απουσίαζαν ή αδυνατούσαν να ασκήσουν την εξουσία θα αντικαθίσταντο από τους προέδρους των κοινοτικών βουλών αντίστοιχα. Προβλεπόταν επίσης η σύσταση δύο κοινοτικών βουλών αλλά και μιας ενιαίας βουλής με αναλογία

¹⁶⁰ Στο ίδιο, τ. Β, σ.171-172, Βλάχος,ό.π.,σ.242.

¹⁶¹ Χατζηβασιλείου (2000),ό.π., τ.ΙΣΤ', σ. 460.

βουλευτών 70% Ελληνοκυπρίων και 30% Τουρκοκυπρίων. Στην ενιαία βουλή η λήψη των αποφάσεων θα χρειαζόταν απλή πλειοψηφία εκτός από θέματα σχετικά με τα φορολογικά νομοσχέδια, τον εκλογικό νόμο και τη νομοθεσία για τους δήμους για τα οποία χρειαζόταν έγκριση χωριστά από τις δύο κοινοτικές βουλές. Αν προέκυπταν διαφορές ανάμεσα σε αποφάσεις της ενιαίας και των κοινοτικών βουλών είχε προβλεφθεί η σύσταση Ανώτατου Συνταγματικού Δικαστηρίου για την επίλυση τους.¹⁶² Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί η παραδοχή του Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών Αβέρωφ ότι η αναφορά σε χωριστές πλειοψηφίες για τα φορολογικά νομοσχέδια ήταν σφάλμα και ότι θα έπρεπε να αποσαφηνιστούν οι περιπτώσεις για τις οποίες θα έπρεπε να ισχύουν.¹⁶³ Η αναλογία συμμετοχής 70% Ελληνοκυπρίων και 30% Τουρκοκυπρίων θα ίσχυε επίσης στο Υπουργικό Συμβούλιο, στη δημόσια διοίκηση και στα Σώματα Ασφαλείας (Χωροφυλακή και Αστυνομία), ενώ η αναλογία στο στρατό ήταν 60% Ελληνοκύπριοι και 40% Τουρκοκύπριοι. Για τέσσερα χρόνια οριζόταν δοκιμαστικά και η ίδρυση χωριστών δήμων σε πέντε μεγάλες πόλεις.¹⁶⁴ Τέλος, οριζόταν ότι το Σύνταγμα εκτός των βασικών μη αναθεωρητέων διατάξεων του θα μπορούσε να αναθεωρηθεί με πλειοψηφία 2/3 της ενιαίας βουλής, με μη αναθεωρητέες διατάξεις τις συνθήκες συμμαχίας και εγγυήσεως.¹⁶⁵

Η συνθήκη εγγύησης συμφωνήθηκε να υπογραφεί ανάμεσα στην Κύπρο και τις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις (Ελλάδα-Τουρκία-Βρετανία) και αναφερόταν στην υποχρέωση τους να εγγυώνται το πολίτευμα, την εδαφική ακεραιότητα και την ανεξαρτησία της Κύπρου. Αν παραβιαζόταν κάποια από τις προαναφερθείσες διατάξεις θα έπρεπε συμπράττοντας ή μονομερώς-αν ήταν αδύνατη η σύμπραξη τους- να αποκαταστήσουν το status quo.¹⁶⁶ Το τρίτο σύμφωνο που μονογράφηκε ήταν συνθήκη συμμαχίας

¹⁶² Σακκάς, ό.π., σ.142, Βλάχος, ό.π., σ.242-243, Χατζηβασιλείου(2000), ό.π., σ.460-461, Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β, σ.148, Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ.Β, σ.189-190, Κούμας και Χουρμούλης, ό.π., σ. 89.

¹⁶³ Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ. Β', 239-240.

¹⁶⁴ Σακκάς, ό.π., σ.142, Κούμας και Χουρμούλης, ό.π., σ. 89, Σβολόπουλος, ό.π., τ.Β', σ.148, Βλάχος, ό.π., σ.242.

¹⁶⁵ Στο ίδιο, σ.242-243.

¹⁶⁶ Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ. Β', σ.190, Κούμας και Χουρμούλης, ό.π., σ. 89-90, Χατζηβασιλείου(2000) ό.π., τ. ΙΣΤ, σ.461. Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β, σ.148,

Κύπρου-Ελλάδας και Τουρκίας. Τέλος ιδρύθηκε τριμερές μεικτό στρατηγείο στο οποίο συμμετείχε η Ελλάδα με 950 αξιωματικούς (ΕΛΔΥΚ) και η Τουρκία με 650 (ΤΟΥΡΔΥΚ).¹⁶⁷ Ανάμεσα σε Καραμανλή και Μεντερές υπογράφηκε και “Συμφωνία Κυρίων”.

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ενημερωνόταν συνέχεια για την πορεία των διαπραγματεύσεων ενώ για τα συμφωνηθέντα ενημερώθηκε άμεσα από τον Κ. Καραμανλή μετά την άφιξη του πρωθυπουργού στην Αθήνα.¹⁶⁸ Όμως ενώ αρχικά είχε αποδεχθεί τα συμφωνηθέντα, τις επόμενες ημέρες εξέφρασε επιφυλάξεις σχετικά με διατάξεις που αφορούσαν τη Συνθήκη Εγγυήσεως. Τις επιφυλάξεις του συζήτησε σε συνάντηση του με τον Καραμανλή ο οποίος εκτός των απαιτούμενων εξηγήσεων του δήλωσε επίσης ότι με την υπογραφή των Συμφωνιών λαμβάνει τέλος και η πολιτική της Ελλάδας επί του Κυπριακού Τελικά, ο Μακάριος μετέβη στο Λονδίνο συνοδευόμενος από ομάδα Ελληνοκυπρίων παραγόντων.¹⁶⁹

2.5.2. Συμφωνίες Λονδίνου

Στις 17 Φεβρουαρίου 1959 ξεκίνησαν στο Λονδίνο οι εργασίες της Διάσκεψης. Την επομένη και ενώ οι συνομιλίες ήταν σε εξέλιξη ο Αρχιεπίσκοπος εξέφρασε εκ νέου επιφυλάξεις και ζήτησε τροποποιήσεις απειλώντας ότι αν δεν γίνουν δεκτές δεν θα υπογράψει τις συμφωνίες.¹⁷⁰ Το ναυάγιο της Διάσκεψης αποφεύχθηκε και το τελικό κείμενο των Συμφωνιών υπογράφηκε την επομένη 19 Φεβρουαρίου.¹⁷¹

Με τη συμφωνία η οποία υπογράφηκε και από τη Βρετανία, η τελευταία θα αποχωρούσε από την Κύπρο ένα χρόνο αργότερα, 19 Φεβρουαρίου 1960, και θα της

¹⁶⁷ Σακκάς,ό.π.,σ.142, Συρίγος, ό.π., σ.145, Χατζηβασιλείου(2000),ό.π., τ.ΙΣΤ',σ.461, Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β', σ.149, Κούμας και Χουρμούλης, ό.π.,σ.90.

¹⁶⁸ Καραμανλής(1994),ό.π.τ.3,σ.397-398,Βλάχος,ό.π.,244-245, Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ. Β', σ.191-193.

¹⁶⁹ Καραμανλής(1994) ό.π., τ.3,σ.403-404

¹⁷⁰ Στο ίδιο, τ.3,σελ.403.

¹⁷¹ Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ. Β, σ.215-220, Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β, σ.149.

παραχωρούνταν δύο στρατιωτικές βάσεις υπό πλήρη κυριαρχία στις περιοχές της Δεκέλειας και του Ακρωτηρίου καθώς και διευκολύνσεις στρατιωτικού χαρακτήρα (εγκαταστάσεις σύγχρονων ηλεκτρικών -κατασκοπευτικών συστημάτων).¹⁷²

2.5.3.Κυβερνητική θέση για τα πλεονεκτήματα των Συμφωνιών - Θέση αντιπολίτευσης - ΑΚΕΛ-Γρίβα για τις Συμφωνίες

Η κυβερνητική πλευρά στην Ελλάδα θεωρούσε ότι με τις Συμφωνίες απεφεύχθη η διχοτόμηση και ότι πλέον η Κύπρος καθίστατο ανεξάρτητο κράτος στο οποίο θα δινόταν στους Ελληνοκυπρίους η δυνατότητα να αναπτυχθούν λόγω του ανώτερου οικονομικού και πολιτιστικού τους επιπέδου. Επίσης θεωρούσε ότι με αρμονική συνεργασία και ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης ανάμεσα στις δύο κοινότητες θα λειτουργούσαν ομαλά και οι συνταγματικοί θεσμοί.¹⁷³

Δριμεία ήταν η κριτική των Συμφωνιών από την αξιωματική αντιπολίτευση. Από την πλευρά των κεντρώων κομμάτων ο Σ. Βενιζέλος τάχθηκε κατά των συμφωνιών θεωρώντας ότι απέκλεισαν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης στον Κυπριακό ελληνισμό και ότι το δικαίωμα του veto που δόθηκε στους Τουρκοκυπρίους περιορίζει τη δημοκρατικότητα του πολιτεύματος. Δήλωσε δε, ότι αν γινόταν κυβέρνηση θα επεδίωκε τροποποίηση τους.¹⁷⁴ Ο μετέπειτα πρωθυπουργός Παπανδρέου κατηγόρησε μεν την κυβέρνηση ότι με τις συμφωνίες απέκλεισε το αίτημα για αυτοδιάθεση και την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα αλλά πρότεινε να μην ζητήσει η Βουλή ακύρωση των Συμφωνιών γιατί κάτι τέτοιο θα οδηγούσε στην "άβυσσο".¹⁷⁵ Τέλος, η αριστερά θεωρούσε ότι οι Συμφωνίες φέρουν τη σφραγίδα της πολιτικής παρέμβασης των ΗΠΑ και ότι η κυβέρνηση λειτουργούσε ως εντολοδόχος των νατοϊκών και ντόπιων συμφερόντων ενώ η κριτική για τις ευθύνες του Μακάριου ήταν πιο ήπια.

¹⁷² Σακκάς,ό.π.,σ.143,Χατζηβασιλείου(2000), ό.π., τ.ΙΣΤ',σ.461-462

¹⁷³ Ριζάς(2008),ό.π., σ.244 ,Καραμανλής(1994),ό.π.,τ.3,σ.409,417,422

¹⁷⁴ Ριζάς(2008), ό.π., σ. 244 ,Καραμανλής (1994),ό.π.,τ.3,σ.418.

¹⁷⁵ Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ. Β' ,σ.245-247,Βλάχος,ό.π.,σ.257-260, Σβολόπουλος,ό.π.,τ.Β',σ.150.

Στην Κύπρο το ΑΚΕΛ αντέδρασε στις συμφωνίες ενώ και ο Γρίβας αν και αρχικά συμφώνησε στη συνέχεια τις κατήγγειλε .

2.5.4. Αντίδραση των Η.Π.Α.

Οι Η.Π.Α. ικανοποιήθηκαν με τον τερματισμό της ελληνοτουρκικής διένεξης η οποία αποτελούσε πρόβλημα για τη συνοχή της Νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ. Όμως, όπως φαίνεται σε έκθεση του Αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών(14-7-1959) η αμερικανική πλευρά διέβλεπε τα προβλήματα τα οποία θα δημιουργούσαν προβληματικές ρυθμίσεις του Κυπριακού Συντάγματος στην ειρηνική συνύπαρξη των δύο κοινοτήτων της Κυπριακής Δημοκρατίας, όπως και τη μεγέθυνση των ελληνοτουρκικών διαφορών σε περίπτωση μονομερούς ενέργειας από κάποια από τις εγγυήτριες δυνάμεις στα πλαίσια της Συνθήκης Εγγύησης.¹⁷⁶

2.5.5. Αποτίμηση συμφωνιών

Οι συνθήκες Ζυρίχης και Λονδίνου δεν εξέφρασαν τις προσδοκίες του ελλαδικού και κυπριακού ελληνισμού αφού με αυτές χάθηκε η προοπτική της Ένωσης και η τουρκοκυπριακή πλευρά απέκτησε περισσότερα δικαιώματα από όσα της αναλογούσαν. Με το νέο καθεστώς η ανεξαρτησία της Κύπρου ήταν δεσμευμένη, οι Τουρκοκύπριοι από μειονότητα έγιναν κοινότητα και από κάποιες διατάξεις του Συντάγματος όπως η έγκριση των φορολογικών νομοσχεδίων από τις κοινοτικές βουλές θα προέκυπταν σημαντικότερες δυσλειτουργίες οι οποίες και θα οδηγούσαν σε παράλυση της Κυπριακής δημοκρατίας. Τέλος, προβληματική αποδείχτηκε με τον χειρότερο τρόπο, δηλαδή την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, και η διάταξη περί μονομερούς δράσης μιας εκ των εγγυητριών δυνάμεων που οριζόταν στη Συνθήκη

¹⁷⁶ Σακκάς,ό.π.,σ.143-144.

Εγγύησης. Οι συνθήκες αποτελούσαν έναν “αναγκαστικό συμβιβασμό” λόγω της πίεσης από την έναρξη της εφαρμογής του σχεδίου Μακμίλλαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1. Η Κύπρος μέλος διεθνών οργανισμών και κινημάτων

Η Κύπρος έγινε ανεξάρτητο κράτος στις 16 Αυγούστου 1960. Τα πρώτα βήματα της Κυπριακής δημοκρατίας όσον αφορά τη νομική της υπόσταση ήταν ενθαρρυντικά. Το Σεπτέμβριο 1960 έγινε μέλος του ΟΗΕ, το Μάρτιο 1961 έγινε μέλος της Βρετανικής Κοινοπολιτείας και τον Μάιο του ιδίου έτους μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης. Επίσης στα πλαίσια των διεθνών συμμαχιών εντάχθηκε στο Κίνημα των Αδεσμεύτων.¹⁷⁷

3.2. Δυσλειτουργικές διατάξεις του κυπριακού Συντάγματος

Όμως η Κυπριακή δημοκρατία αντιμετώπισε εξαρχής αρκετά προβλήματα. Γιατί, ενώ η εφαρμογή του Συντάγματος το οποίο είχε θεσπιστεί απαιτούσε ανάμεσα στις δύο κοινότητες σύμπνοια, κατανόηση των ιδιαιτερώσεων συνθηκών και πνεύμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης και οι δύο πλευρές διακατέχονταν από αμοιβαία καχυποψία. Οι Ελληνοκύπριοι ήταν δυσαρεστημένοι γιατί θεωρούσαν ότι με τις Συμφωνίες είχαν δοθεί πολλά προνόμια στους Τουρκοκυπρίους τα οποία θεωρούσαν ότι ήταν δίκαιο να περιοριστούν ενώ και οι Τουρκοκύπριοι παρόλες τις ασφαλιστικές δικλείδες που τους παρείχοντο από πολλές διατάξεις του νέου Συντάγματος ένιωθαν ανασφάλεια.¹⁷⁸ Άλλες παράμετροι που ενθάρρυναν τη διάσταση μεταξύ των δύο κοινοτήτων ήταν οι αδιάλλακτοι και των δύο πλευρών αλλά και η όλη φιλοσοφία του Συντάγματος η οποία είχε στηριχτεί στην ικανοποίηση του ελληνικού και του τουρκικού φρονήματος των

¹⁷⁷ Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ.Β', σ.271-272, Σακκάς, ό.π., σ.155, Σβολόπουλος, ό.π., τ.Β', σ.154, Τζεργιάς Π., «Από τις συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου ως και την τουρκική εισβολή», στο *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, τόμοι 16, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 2000, τ.ΙΣΤ', σ.464-483, εδώ σ.468, Κούμας και Χουρμούλης, ό.π., σ.91.

¹⁷⁸ Ηρακλείδης, ό.π., σ.79, 81.

αντιστοιχών κοινοτήτων και η οποία πριμοδοτούσε μια μειονότητα έναντι μιας πλειονότητας.¹⁷⁹

Λόγω των διαφορετικών επιδιώξεων λοιπόν των δύο κοινοτήτων κατέστησαν γρήγορα σαφείς και οι δυσλειτουργίες των συνταγματικών ρυθμίσεων. Μία από αυτές ήταν το δικαίωμα του οριστικού veto το οποίο είχε δοθεί από το Σύνταγμα στον Πρόεδρο και τον Αντιπρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας σε ζητήματα που άπτοντο της ασφάλειας, της άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής. Το δικαίωμα αυτό χρησιμοποιήθηκε από τον Τουρκοκύπριο Αντιπρόεδρο Φαζίλ Κιουτσούκ όταν διαφώνησε στον τρόπο με τον οποίον θα στελεχωνόταν ο κυπριακός στρατός-οι Τουρκοκύπριοι ζητούσαν σε επίπεδο λόχου οι μονάδες να στελεχώνονται από την κάθε κοινότητα χωριστά- με αποτέλεσμα της κίνησης του αυτής να μην δημιουργηθεί τελικά κυπριακός στρατός.¹⁸⁰ Άλλες δυσλειτουργικές διατάξεις ήταν αυτές που αναφερόταν στην αναλογία 70% Ελληνοκυπρίων και 30% Τουρκοκυπρίων στο δημόσιο, στην ψήφιση των φορολογικών νομοσχεδίων από χωριστές πλειοψηφίες των βουλευτών της κάθε κοινότητας αλλά και στην ίδρυση χωριστών δήμων. Η πρώτη δεν εφαρμοζόταν εξαιτίας της ελλείψεως επαρκών προσόντων από την πλευρά των Τουρκοκυπρίων.¹⁸¹ Ιδιαίτερο όμως πρόβλημα και συνεχείς οχλήσεις από την τουρκοκυπριακή πλευρά δημιουργείτο από την καθυστέρηση εφαρμογής της διάταξης για την ίδρυση χωριστών δήμων με το θέμα να λάβει μεγάλες διαστάσεις. Οι Τουρκοκύπριοι μάλιστα για να εκβιάσουν την εφαρμογή της διάταξης και να συσταθούν τελικά χωριστοί δήμοι χρησιμοποίησαν τη δυνατότητα που τους παρείχε το σύνταγμα με τις χωριστές πλειοψηφίες σε φορολογικά νομοσχέδια και το Δεκέμβριο 1961 καταψήφισαν νομοσχέδιο για τον φόρο εισοδήματος, με άμεση συνέπεια αυτής της καταψήφισης την έλλειψη εσόδων και την οικονομική παράλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας.¹⁸² Η

¹⁷⁹ Στο ίδιο, σ.82-83, Τζεργιάς, ό.π., τ.ΙΣΤ, 467-468.

¹⁸⁰ Συρίγος, ό.π., σ.150-151, Κούμας και Χουρχούλης, ό.π., σ.91.

¹⁸¹ Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ.Β' σ., 275, Κούμας και Χουρχούλης, ό.π., σ.90.

¹⁸² Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ.Β', σ.275-276, Κούμας και Χουρχούλης, ό.π., σ.90 Συρίγος, ό.π., σ.151.

κατάσταση οξύνθηκε ακόμα περισσότερο όταν, το 1962, με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου αποφασίστηκε η κατάργηση της διάταξης που αναφερόταν στην ίδρυση χωριστών δήμων και με την απάντηση της τουρκοκυπριακής Βουλής η οποία ψήφισε την ίδρυση τους. Τελικά και οι δύο αποφάσεις ακυρώθηκαν από το Συνταγματικό δικαστήριο.¹⁸³

3.3. Υπόμνημα Μακάριου για τροποποιήσεις διατάξεων του Συντάγματος

Οι προαναφερθείσες δυσλειτουργίες, η πίεση που του ασκείτο από τους «κυρηνειακούς», από τον Γρίβα ακόμα και από μερίδα μετριοπαθών Ελληνοκυπρίων, οι κατηγορίες τόσο αυτών όσο και του αντιπολιτευόμενου τύπου στην Ελλάδα για ενδοτισμό αλλά και η βαθύτατη πεποίθηση του Μακάριου ότι η τουρκοκυπριακή κοινότητα είχε περισσότερα προνόμια από αυτά που της αναλογούσαν συνέβαλαν στην απόφαση του, ήδη από το 1962, να σκέπτεται την τροποποίηση ορισμένων συνταγματικών διατάξεων.¹⁸⁴ Γι' αυτό και σε επίσημες επαφές του στο εξωτερικό βολιδοσκοπούσε τις αντιδράσεις των συνομιλητών του όπως συνέβη και στη συνάντησή του με τον Αμερικανό πρόεδρο Κέννεντυ ο οποίος όμως τάχθηκε υπέρ των Συμφωνιών.¹⁸⁵

Από την πλευρά της κυβέρνησης Καραμανλή το μήνυμα υπέρ της εφαρμογής των Συμφωνιών ήταν σαφές και διατυπώθηκε και με επιστολή του Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών Αβέρωφ στον Μακάριο (19 Απριλίου 1963). Στην επιστολή αυτή ο

¹⁸³ Καραμανλής, Κ., επιμέλεια Σβολόπουλος Κ., *Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα, Οκταετία δημιουργίας (1956-1963)*, τόμοι 16, Εκδόσεις: Ίδρυμα Κωνσταντίνος Καραμανλής, Αθήνα, 1995, τ.5, σ.609.

¹⁸⁴ Κρανιδιώτης Ν, *Ανοχύρωτη πολιτεία, Κύπρος 1960-1974*, τόμοι 2, Εστία, Αθήνα, 2000 (β' έκδοση) τ. Α, σ.70,73, Ηρακλείδης, ό.π., σ.88-89.

¹⁸⁵ Κρανιδιώτης, ό.π., τ.Α., σ.70,73, Ηρακλείδης, ό.π., σ.94, Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π, τ. Β', σ.321-322.

Αβέρωφ αφού κατέγραψε τις συνέπειες που θα είχε μια μονομερής τροποποίηση του Κυπριακού Συντάγματος στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, στον ελληνισμό της Κωνσταντινούπολης και στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, κατέστησε σαφές ότι σε περίπτωση μονομερούς αναθεώρησης του από την ελληνοκυπριακή πλευρά, η ελληνική κυβέρνηση θα διαχώριζε δημόσια τη θέση της και θα προκήρυσσε εκλογές για να αποφασίσει ο ελληνικός λαός για το θέμα.¹⁸⁶ Η θέση του Αβέρωφ εναρμονιζόταν πλήρως με τη στρατηγική που είχε ακολουθήσει η κυβέρνηση Καραμανλή στις σχέσεις της Ελλάδας με την ανεξάρτητη Κυπριακή Δημοκρατία. Μια στρατηγική η οποία στηριζόταν στη "θεωρία των δύο ανεξαρτήτων χωρών". Σύμφωνα με αυτήν, η Αθήνα θεωρούσε ότι η Λευκωσία είχε τη δυνατότητα να ακολουθήσει το δικό της σχεδιασμό στη χάραξη της εξωτερικής της πολιτικής. Η Ελλάδα θα συμβούλευε και θα υποστήριζε την Κυπριακή Δημοκρατία αλλά η τελευταία θα λάμβανε τις τελικές αποφάσεις. Και η Ελλάδα από την πλευρά της όταν δεν συμφωνούσε θα χάρασσε τη δική της πολιτική.¹⁸⁷

Τελικά ο Μακάριος υπέβαλε υπόμνημα για αναθεώρηση του Κυπριακού Συντάγματος μετά την πτώση της κυβέρνησης Καραμανλή, στις 30 Νοεμβρίου 1963, χωρίς καμία προηγούμενη συνεννόηση με την Αθήνα. Θεωρώντας πως η νέα ελληνική κυβέρνηση η οποία είχε σχηματιστεί από κόμματα που είχαν καταδικάσει τις Συμφωνίες θα τον υποστήριζε στο εγχείρημα του¹⁸⁸ και παρόλο που λίγο μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου 1963, τόσο ο νέος πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου όσο και ο νέος Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών Σ. Θεοτόκης σε συνάντησή τους με τον Κύπριο πρέσβη στην Αθήνα, Ν. Κρανιδιώτη, είχαν διατυπώσει την επιθυμία τους να μην ανακινηθεί το Κυπριακό τη συγκεκριμένη περίοδο.¹⁸⁹

Ζώτου Χριστίνα "Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αμερικανικός παράγοντας 1955-1967"

¹⁸⁶ Κρανιδιώτης, 2000, τ.Α', σ. 73-79, Αβέρωφ-Τοσίτσας, ό.π., τ.Β', σ. 324-329, Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β', σ. 155, Βλάχος, ό.π., σ. 276-277.

¹⁸⁷ Χατζηβασιλείου (2023), ό.π., σ. 293, Κούμας και Χουρμούλης, ό.π., σ. 91.

¹⁸⁸ Ηρακλείδης, ό.π., σ. 94.

¹⁸⁹ Κρανιδιώτης, ό.π., τ.Α, σ. 81-82, Ηρακλείδης, ό.π., σ. 93-94.

Το κείμενο που έδωσε ο Μακάριος στον Αντιπρόεδρο Κιουτσούκ και στις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις έμεινε γνωστό ως “13 σημεία”. Σε αυτό μεταξύ άλλων ζητούσε να καταργηθεί το δικαίωμα τόσο του Ελληνοκύπριου Προέδρου όσο και του Τουρκοκύπριου Αντιπροέδρου για veto, να καταργηθεί η διάταξη για σύσταση χωριστών δήμων όπως και αυτή που προέβλεπε χωριστές πλειοψηφίες στη Βουλή για κάποιους νόμους. Επίσης πρότεινε να τροποποιηθεί η αναλογία που προέβλεπε τη συμμετοχή των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων στη δημόσια διοίκηση και στα σώματα ασφαλείας ώστε να συνάδει με τον αριθμό του πληθυσμού της κάθε κοινότητας.¹⁹⁰

3.4.Στάση κυβέρνησης Παπανδρέου

Ο Γ. Παπανδρέου σε συνάντηση του στις 24 Δεκεμβρίου 1963 με τον Κύπριο πρέσβη στην Αθήνα, Ν. Κρανιδιώτη, ανέφερε ότι το υπόμνημα που κατέθεσε ο Αρχιεπίσκοπος ήταν μια άκαιρη ενέργεια η οποία είχε πολιτικό χαρακτήρα και θα μπορούσε να έχει αρνητικό αντίκτυπο και στον ίδιον τον πρωθυπουργό λόγω των επικείμενων εκλογών στην Ελλάδα. Συνέστησε μετριοπάθεια, σημείωσε την έλλειψη ενημέρωσης από τον Αρχιεπίσκοπο πριν την κατάθεση του υπομνήματος και τόνισε την ανάγκη συνεννόησης ανάμεσα στην Ελλάδα και την Κυπριακή Δημοκρατία για χάραξη κοινής γραμμής για το Κυπριακό το οποίο χαρακτήρισε ως εθνικό θέμα.¹⁹¹ Τέλος, κατά τη διάρκεια των διακοινοτικών ταραχών του Δεκεμβρίου η ελληνική κυβέρνηση απέφυγε να ενισχύσει στρατιωτικά τους Ελληνοκύπριους και υποστήριξε την βρετανική ειρηνευτική προσπάθεια.¹⁹²

Ζώτου Χριστίνα "Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αμερικανικός παράγοντας 1955-1967"

¹⁹⁰ Συρίγος,ό.π.,σ.152,Αβέρωφ-Τοσίτσας,ό.π.,τ.Β',σ.322-323,Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ.83-85, Κούμας και Χουρχούλης,ό.π.,σ.91-92.

¹⁹¹ Ριζάς και Στεφανίδης, ό.π., σ.102-103,Κρανιδιώτης, ,ό.π.,τ.Α,σ.93-94

¹⁹² Στο ίδιο,σ.89-90,Ριζάς και Στεφανίδης, ό.π., ,σ. 103, Ριζάς,Σ., *Ενωση, Διχοτόμηση, Ανεξαρτησία .Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Βρετανία στην αναζήτηση λύσης για το Κυπριακό,1963-1967*, Βιβλιόραμα,Αθήνα,2000,σ.41.

3.5. Στάση Η.Π.Α

Οι Η.Π.Α. είχαν ενημερωθεί για τις προθέσεις του Μακάριου να τροποποιήσει διατάξεις του Συντάγματος αλλά και για να καταργηθεί η Συνθήκη Εγγύησης από τον Ιούνιο 1963. Δεν τον ενθάρρυναν όταν ο ίδιος τους ενημέρωσε για τις προθέσεις του (6 Ιουνίου 1963) ούτε έκαναν κάποια κίνηση μετά από δηλώσεις του (5 Αυγούστου) στις οποίες συνέκρινε την Αμερικανική στάση στο Κυπριακό με εκείνη της Βρετανίας και χαρακτήρισε τους Αμερικανούς ως φίλα προσκείμενους στην Τουρκία. Ενέμειναν στις απόψεις τους για το Κυπριακό και απέφυγαν να αναμειχθούν. Αν και γνώριζαν τη γεωστρατηγική σημασία της Κύπρου για τα συμφέροντα τους, ειδικά εκείνη την περίοδο – τέλη 1963 - προτίμησαν να αφήσουν να διαχειριστούν το πρόβλημα οι Βρετανοί.¹⁹³

Μετά τη δημοσιοποίηση του υπομνήματος το Νοέμβριο, θεωρώντας το υπόμνημα του Μακάριου ως μονομερή ενέργεια, μέσω των Αμερικανών πρεσβευτών σε Λευκωσία, Αθήνα και Άγκυρα διαβίβασαν τη διαφωνία τους με το περιεχόμενο του.¹⁹⁴ Όμως, εκείνη την περίοδο τόσο η διεθνής κατάσταση όσο και η κατάσταση στην Μέση Ανατολή ήταν ιδιαίτερα ταραγμένη και οι Αμερικανοί δεν επιθυμούσαν ούτε ελληνοτουρκική σύρραξη ούτε να διαρραγεί η νατοϊκή συνοχή στον χώρο της Ανατολικής Μεσογείου. Επίσης δεν ήθελαν εκμετάλλευση της κατάστασης στην Κύπρο από την Ε.Σ.Σ.Δ. - ήδη η Μόσχα είχε στείλει μήνυμα στο Μακάριο ότι δεν θα έμενε απαθής σε περίπτωση επίθεσης κατά της Κυπριακής Δημοκρατίας-. Για τους προαναφερθέντες λόγους λοιπόν, στις 28 Δεκεμβρίου, όταν υπήρξε παραβίαση των Κυπριακών χωρικών υδάτων από τουρκικά πλοία, ο κίνδυνος τουρκικής εισβολής ήταν επικείμενος και μια ελληνοτουρκική σύρραξη πιθανή, παρενέβησαν. Και με προσωπική σύσταση του Αμερικανού προέδρου Τζόνσον στην τουρκική πλευρά απετράπη τουρκική εισβολή στο νησί.¹⁹⁵

Ζώτου Χριστίνα "Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αμερικανικός παράγοντας 1955-1967"

¹⁹³ Ριζάς(2000),ό.π., σ.26-28,35-36.

¹⁹⁴ Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ.85-86.

¹⁹⁵ Στο ίδιο, σ.100-101.

3.6. Στάση Τουρκίας

Η Τουρκία πίστευε ότι ένα καθεστώς αδέσμευτης ανεξαρτησίας στην Κύπρο θα υπονόμει την ασφάλεια της και θα ενδυνάμωνε τη θέση της Ελλάδας στην Ανατολική Μεσόγειο. Γι' αυτό και ως νέα στόχευση της έθεσε τη διχοτόμηση ή την μετατροπή της Κύπρου σε ομοσπονδία. Μια στόχευση για την οποία ήταν απαραίτητη η συγκρότηση αμιγών Τουρκοκυπριακών κοινοτήτων σε λίγα σημεία του νησιού.¹⁹⁶ Τον Ιούνιο σε φυλλάδιο τουρκοκυπριακής οργάνωσης καταγραφόταν η πρόθεση των Τουρκοκυπρίων για ίδρυση χωριστού κράτους ενώ την ίδια περίοδο επισκέφθηκε το νησί ο Υπουργός Άμυνας της Τουρκίας.¹⁹⁷ Επίσης, το Σεπτέμβριο οι Τούρκοι διεμήνυαν στη Βρετανία ότι θα παρενέβαιναν δυναμικά σε περίπτωση μονομερούς κίνησης από την πλευρά των Ελληνοκυπρίων.¹⁹⁸ Μόλις λοιπόν έλαβαν το υπόμνημα του Αρχιεπισκόπου δήλωσαν άμεσα και αποφασιστικά ότι οποιαδήποτε αλλαγή στις διατάξεις των Συμφωνιών θα σήμαινε την ενεργοποίηση της Συνθήκης Εγγυήσεως και την άμεση παρέμβαση τους.¹⁹⁹ Μάλιστα, εκμεταλλευόμενοι την έναρξη των διακοινοτικών ταραχών στα τέλη Δεκεμβρίου και με τη βοήθεια της ΤΟΥΡΔΥΚ αλλά και οργανωμένων τουρκοκυπριακών ομάδων έσπευσαν να μεταφέρουν Τουρκοκυπρίους σε διάφορα σημεία του νησιού κυρίως όμως στο βόρειο τμήμα. Έτσι, δημιούργησαν για πρώτη φορά αμιγείς τουρκοκυπριακούς θυλάκους που κατελάμβαναν περίπου το 5% του νησιού και διαμόρφωσαν τις κατάλληλες συνθήκες για την εφαρμογή της προαναφερθείσας στόχευσης τους.²⁰⁰ Τέλος, εφαρμόζοντας το σχέδιο τους για αποσταθεροποίηση του Κυπριακού πολιτεύματος, οι Τουρκοκύπριοι αξιωματούχοι αποσύρθηκαν από τα θεσμικά όργανα και τη διοίκηση δημιουργώντας πρόβλημα στη λειτουργία της Κυπριακής Δημοκρατίας.²⁰¹

Ζώτου Χριστίνα "Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αμερικανικός παράγοντας 1955-1967"

¹⁹⁶ Ριζάς και Στεφανίδης, ό.π., σ.102, Συρίγος, ό.π., σ.154

¹⁹⁷ Κρανιδιώτης, ό.π., τ.Α, σ.81

¹⁹⁸ Ριζάς (2000), ό.π., σ.29

¹⁹⁹ Κούμας και Χουρχούλης, ό.π., σ.92.

²⁰⁰ Κρανιδιώτης, ό.π., τ.Α, σ.87-89, 99, Συρίγος, ό.π., σ.154-155

²⁰¹ Συρίγος, ό.π., σ.155, Σβολόπουλος, ό.π., τ.Β', σ.156, Κούμας και Χουρχούλης, ό.π., σ.92.

3.7. Στάση Βρετανίας-Χάραξη της πράσινης γραμμής

Με το ξέσπασμα των ταραχών οι Βρετανοί αρνήθηκαν αίτημα των Ελληνοκυπρίων να παρέμβουν οι δυνάμεις τους στο βόρειο τμήμα του νησιού για να αποτραπεί μια πιθανή τουρκική εισβολή. Δέχτηκαν μόνο να μεσολαβήσουν ανάμεσα στις αντιμαχόμενες κοινότητες για την αποκατάσταση της τάξης. Μάλιστα σε επιτροπή που συνεστήθη και συμμετείχαν εκπρόσωποι από τις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις και από τις δύο κοινότητες της Κύπρου ήταν ο Βρετανός διοικητής που πρότεινε τη χάραξη διαχωριστικής γραμμής ανάμεσα στις Ελληνοκυπριακές και Τουρκοκυπριακές περιοχές της Λευκωσίας. Μία γραμμή που έμεινε γνωστή ως πράσινη γραμμή και με αυτή χωρίστηκαν για πρώτη φορά γεωγραφικά οι δύο κοινότητες.²⁰²

Ζώτου Χριστίνα "Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αμερικανικός παράγοντας 1955-1967"

²⁰² Ριζάς (2000),ό.π. ,σ. 40-42,Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ.89,101, Συρίγος, ό.π. ,σ. 154.

4ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ (1964-1967)

4.1. 1964

4.1.1. Η γεωστρατηγική σημασία της Κύπρου για τη Δυτική Συμμαχία

Την εξεταζόμενη περίοδο το Κυπριακό ξεπερνούσε τις τοπικές διαμάχες και εντασσόταν στο γενικότερο ψυχροπολεμικό πεδίο. Οι βρετανικές στρατιωτικές βάσεις που ήταν εγκατεστημένες στην Κύπρο ήταν ιδιαίτερα σημαντικές για την προστασία των συμφερόντων της Δύσης στην Αν.Μεσόγειο λόγω των ηλεκτρονικών και κατασκοπευτικών εγκαταστάσεων τους. Οι ΗΠΑ επιθυμούσαν επίσης την αποφυγή οποιασδήποτε ρήξης στους κόλπους της Ατλαντικής Συμμαχίας στην περιοχή της Αν.Μεσογείου καθώς και της οποιασδήποτε μορφής διείσδυσης του ανατολικού συνασπισμού τόσο στην Κύπρο όσο και στον Αραβικό κόσμο..²⁰³

Οι διπλωματικές ενέργειες λοιπόν που έλαβαν χώρα το πρώτο οκτάμηνο του 1964 σχετιζόταν με την επιθυμία των Αμερικανών για μια λύση βιώσιμη η οποία θα απομάκρυνε το κίνδυνο μιας ελληνοτουρκικής σύρραξης αλλά και μιας σοβιετικής διείσδυσης στην περιοχή. Επίσης σχετιζόταν και με τα βρετανικά συμφέροντα τα οποία συνίσταντο από τη μια στην απεμπλοκή της Βρετανίας από τη βασική ευθύνη τόσο της διαχείρισης της ειρηνευτικής δύναμης στην Κύπρο όσο και της ανεύρεσης μιας πολιτικής λύσης και από την άλλη στη διατήρηση των στρατιωτικών της βάσεων στο νησί..²⁰⁴

4.1.2. Πενταμερής Διάσκεψη στο Λονδίνο- Αμερικανοβρετανικό σχέδιο-

Στις 15 Ιανουαρίου συνεκλήθη με πρωτοβουλία της Βρετανίας πενταμερής διάσκεψη στο Λονδίνο με τη συμμετοχή των τριών εγγυητριών δυνάμεων και εκπροσώπων των δύο κοινοτήτων και είχε ως βασικό θέμα να αποκατασταθεί η ειρήνη και η ασφάλεια

²⁰³ Σακκάς,ό.π.,σ.147-148.

²⁰⁴ Ριζάς(2000),ό.π.,σ.43-47.

στην Κύπρο.²⁰⁵ Στη διάσκεψη παρουσιάστηκαν οι θέσεις των δύο κοινοτήτων οι οποίες ήταν εκ διαμέτρου αντίθετες. Η ελληνοκυπριακή πλευρά πρότεινε καθεστώς αδésμευτης δημοκρατίας με κοινοβουλευτικό σύστημα στο οποίο το κοινοβούλιο θα εκλεγόταν από κοινούς εκλογικούς καταλόγους και θα παρείχοντο στην Τουρκοκυπριακή μειονότητα τα διεθνώς αναγνωρισμένα δικαιώματα. Η τουρκοκυπριακή πλευρά από την άλλη, πρότεινε ομοσπονδιακό σύστημα με εδαφική διχοτόμηση των δύο κοινοτήτων και αμοιβαία μετακίνηση πληθυσμών.²⁰⁶ Στις 31 Ιανουαρίου υποβλήθηκε και βρετανοαμερικανικό σχέδιο το οποίο προέβλεπε σχηματισμό ειρηνευτικής δύναμης 10.000 ανδρών η οποία θα παρέμενε στο νησί για τρεις μήνες και θα συγκροτείτο από νατοϊκές δυνάμεις με τις οποίες θα διασφαλιζόνταν τα δυτικά συμφέροντα στην Κύπρο καθώς και τον ορισμό ευρωπαϊού μεσολαβητή για την ανεύρεση πολιτικής λύσης.²⁰⁷ Το σχέδιο αποδέχτηκαν η τουρκική και τουρκοκυπριακή πλευρά διατηρώντας κάποιες επιφυλάξεις αναφορικά με τον αριθμό συμμετοχής των τουρκικών στρατευμάτων στην ειρηνευτική δύναμη. Η υπηρεσιακή ελληνική κυβέρνηση κατόπιν συνεννοήσεως με την Ένωση Κέντρου και την ΕΡΕ συμβούλευσαν τον Μακάριο να μην απορρίψει το σχέδιο χωρίς να υποβάλλει αντιπροτάσεις.²⁰⁸ Τελικά όμως, στις 4 Φεβρουαρίου η ελληνοκυπριακή πλευρά το απέρριψε καταθέτοντας τη δική της πρόταση η οποία προέβλεπε ειρηνευτική δύναμη υπό την αιγίδα του ΟΗΕ χωρίς καμία συμμετοχή ελληνικών και τουρκικών στρατευμάτων και η οποία θα είχε ως βασικό της στόχο την εμπέδωση της ηρεμίας και την προστασία της ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας.²⁰⁹

²⁰⁵ Συρίγος,ό.π.,σ.159

²⁰⁶ Ριζάς (2000),ό.π., ,σ. 55, Κρανιδιώτης, ό.π., τ .Α ,σ., 105-107.

²⁰⁷ Ριζάς(2000),ό.π.,σ.63-64, Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ.108-110, Συρίγος,ό.π.,σ.161.

²⁰⁸ Συρίγος,ό.π.,σ.161,Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ.111-113,Ριζάς (2000),ό.π.σ.64.

²⁰⁹ Στο ίδιο,σ.64,Κρανιδιώτης,,ό.π.,τ.Α,σ. 115-116.

4.1.3. Αμερικανικές διπλωματικές πρωτοβουλίες για τη συγκρότηση της ειρηνευτικής δύναμης στην Κύπρο

Οι αμερικανικές διπλωματικές προσπάθειες συνεχίστηκαν με την αποστολή του Αμερικανού Υφυπουργού Εξωτερικών Μπωλ στη Λευκωσία. Ο αμερικανός αξιωματούχος στις συναντήσεις του με τον Αρχιεπίσκοπο (9-13 Φεβρουαρίου) πρότεινε η ειρηνευτική δύναμη που θα συγκροτείτο να έχει την έγκριση του ΟΗΕ αλλά να μη βρίσκεται κάτω από τον έλεγχο του. Από την άλλη πλευρά ο Μακάριος επέμενε στην ελληνοκυπριακή θέση, δηλαδή ειρηνευτική δύναμη υπό την αιγίδα του ΟΗΕ η οποία θα είχε ως στόχο να αποκατασταθεί η ηρεμία στο νησί και αποδεχόμενη την κυριαρχία της Κυπριακής Δημοκρατίας να συνεργαστεί με την κυπριακή κυβέρνηση και όχι με διακυβερνητική επιτροπή η οποία θα είχε ως εντολές ξένες κυβερνήσεις των οποίων στρατιώτες θα συμμετείχαν στην ειρηνευτική δύναμη.²¹⁰ Ο Μακάριος δεν ήθελε να εγκατασταθούν νατοϊκές δυνάμεις στην Κύπρο ούτε να γίνει το Κυπριακό θέμα της Ατλαντικής συμμαχίας στην οποία η Τουρκία ήταν σαφέστατα ισχυρότερη. Συνεργαζόταν με το ΑΚΕΛ, επεδίωκε την υποστήριξη αφροασιατικών κρατών και του σοβιετικού συνασπισμού και δεν δεχόταν να συμμετάσχουν στη δύναμη τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις.²¹¹

4.1.4. Γ. Παπανδρέου-η πολιτική του "εθνικού κέντρου"

Στις 16 Φεβρουαρίου στην Ελλάδα είχε αναλάβει την πρωθυπουργία ο Γ. Παπανδρέου ο οποίος συντασσόταν με την άποψη του Μακάριου για αναθεώρηση των συνθηκών της Ζυρίχης αλλά επιθυμούσε λύση του Κυπριακού στα πλαίσια του Δυτικού Συστήματος Ασφαλείας. Στις 26 του ίδιου μήνα, απέστειλε επιστολή στον Μακάριο στην οποία ζητούσε πλήρη και έγκαιρη ενημέρωση για τις κινήσεις της ελληνοκυπριακής πλευράς που αφορούσαν το εθνικό θέμα, συνδιαμόρφωση κοινών

²¹⁰ Κρανιδιώτης, ό.π., τ.Α, σ.122-124, Ριζάς (2000), ό.π., σ.67

²¹¹ Σακκάς, ό.π., σ.148, Συρίγος, ό.π., σ.161-162, Κρανιδιώτης, ό.π., τ.Α, σ.122, Κούμας και Χουρχούλης, ό.π., σ. 93,

θέσεων και συμφωνία για τη λήψη αποφάσεων για τις οποίες η Αθήνα θα είχε και την τελική ευθύνη. Η στρατηγική του Παπανδρέου γνωστή και ως “δόγμα του εθνικού κέντρου” αποσκοπούσε στη συγκράτηση του Μακάριου και στην αποτροπή τουρκικής εισβολής και ελληνοτουρκικής σύρραξης.²¹²

4.1.5. Ψήφισμα 186 από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ

Τον Φεβρουάριο οι ΗΠΑ θεωρώντας πιθανή μια τουρκική εισβολή και επιθυμώντας για τους λόγους που προαναφέρθηκαν την αποφυγή ελληνοτουρκικής σύρραξης ετοίμασαν σχέδιο διαχείρισης της κρίσης. Σύμφωνα με το σχέδιο τους έπρεπε να πείσουν την Τουρκία να καταλάβει μικρή έκταση της Κύπρου, την Ελλάδα να μην επέμβει και την Κυπριακή Κυβέρνηση να δεχθεί τη μορφή της ειρηνευτικής δύναμης την οποία θα αποφάσιζαν οι Αμερικανοί.²¹³ Την ίδια περίοδο η Βρετανία κατέφυγε στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ επιθυμώντας να δείξει ότι κινείτο για ανάληψη πρωτοβουλιών ως εγγυήτρια δύναμη αλλά κυρίως για να απαλλαγεί από την αποκλειστική ευθύνη της ειρηνευτικής αποστολής στην Κύπρο. Μαζί με τις ΗΠΑ κατέθεσε στο Συμβούλιο Ασφαλείας σχέδιο ψηφίσματος στο οποίο γινόταν αναφορά στη Συνθήκη Εγγύησης και στο σεβασμό των δικαιωμάτων και των δύο κοινοτήτων.²¹⁴ Τελικά στο Συμβούλιο Ασφαλείας στις 4 Μαρτίου ψηφίστηκε ομόφωνα το Ψήφισμα 186 με το οποίο επιβεβαιωνόταν η υπόσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας και γινόταν απόλυτα σεβαστή η εδαφική ακεραιότητα και η ανεξαρτησία της. Επίσης το Ψήφισμα προέβλεπε να συγκροτηθεί ειρηνευτική δύναμη με στόχο την αποκατάσταση της τάξης σε συνεργασία με την Κυπριακή Κυβέρνηση και να οριστεί μεσολαβητής για ανεύρεση πολιτικής λύσης υπό την αιγίδα των Ηνωμένων εθνών.²¹⁵

²¹² Σακκάς,ό.π.,σ.159,Σβολόπουλος,ό.π.,τ.Β,σ.157-158, Κρανιδιώτης, ,ό.π.,τ.Α.,σ.131-133, Ριζάς(2000), ό.π.,σ.75,Κούμας και Χουρμούλης,,ό.π.,σ.94, Χατζηβασιλείου(2023),ό.π.,σ.317-318..

²¹³ Ριζάς(2000),ό.π.,σ.71-72.

²¹⁴ Στο ίδιο, σ. 73, Συρίγος,ό.π.,σ.160,Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ. 144

²¹⁵ Σακκάς,ό.π.,σ.148,Σβολόπουλος, ό.π., τ. Β΄, σ. 158, Συρίγος, ό.π.,σ.160-161, Κρανιδιώτης, ό.π., τ. Α., σ. 145-148, Ριζάς(2000),ό.π., σ. 75-76,Κουφουδάκης,,ό.π.,σ. , 224

Οι Τούρκοι αντέδρασαν έντονα στο Ψήφισμα του ΟΗΕ. Μετά από προκλητικές ενέργειες των Τουρκοκυπρίων από τις 7 έως 10 Μαρτίου προκλήθηκαν διακοινοτικές ταραχές ενώ στις 13 Μαρτίου εστάλη στην Κυπριακή Κυβέρνηση και στις κυβερνήσεις των άλλων δύο εγγυητριών δυνάμεων τουρκική διακοίνωση στην οποία η Τουρκία διαμαρτυρόταν για διώξεις της Τουρκοκυπριακής μειονότητας, ζητούσε τη λήξη των εχθροπραξιών και απειλούσε ότι σε αντίθετη περίπτωση θα εισέβαλε στο νησί. Η διακοίνωση απερρίφθη από την Κυπριακή Κυβέρνηση με την επισήμανση ότι αποτελούσε ανάμειξη στα εσωτερικά ζητήματα της Κυπριακής Δημοκρατίας.²¹⁶ Στον απόηχο των προαναφερθέντων γεγονότων και της όξυνσης της τουρκικής στάσης η Ελληνική Κυβέρνηση με τη σύμφωνη γνώμη της Κυπριακής ξεκίνησε από τον Απρίλιο την αποστολή καταδρομέων στην Κύπρο. Στόχος της αποστολής της μεραρχίας η οποία αριθμούσε 8.500 άνδρες ήταν η ενίσχυση της κυπριακής άμυνας και η αποτροπή τουρκικής στρατιωτικής επέμβασης. Για την μεταφορά της δε στην Κύπρο γνώριζαν και οι ΗΠΑ και η Βρετανία.²¹⁷

4.1.6. Επιχειρήσεις στο Πενταδάκτυλο- Αντίδραση Αθήνας

Τον Απρίλιο η Κυπριακή Κυβέρνηση ξεκίνησε επιχειρήσεις στην περιοχή του Πενταδάκτυλου με στόχο να αποκοπούν οι Τούρκοι από τις βόρειες ακτές του νησιού και να μην ελέγχουν την οδό Λευκωσίας - Κερύνειας η οποία ήταν στρατηγικής σημασίας σε περίπτωση τουρκικής εισβολής. Η επιχείρηση όμως σταμάτησε μετά την έντονη αντίδραση της Αθήνας η οποία δεν είχε ενημερωθεί παρά τα όσα είχαν συμφωνηθεί από τον Παπανδρέου και τον Μακάριο.²¹⁸

²¹⁶ Ριζάς(2000), ό.π.,σ.76, Κρανιδιώτης, ό.π. ,τ .Α, σ.149-153

²¹⁷ Συρίγος,ό.π.,σ.163,Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ.177-179,Ριζάς(2000),ό.π. ,σ. 98, Κούμας και Χουρχούλης, ό.π.,σ.,94.

²¹⁸ Κρανιδιώτης, ό.π.,τ.Α,σ.183-184, Ριζάς(2000),ό.π.,σ.98.

4.1.7. Θέσεις ΗΠΑ-Βρετανίας-Τουρκίας και Ελλάδας για εξεύρεση πολιτικής λύσης στο Κυπριακό

Από τον Μάρτιο οι ΗΠΑ κινήθηκαν για εξεύρεση πολιτικής λύσης στο Κυπριακό. Απέκλειαν τη λύση της αδέσμευτης ανεξαρτησίας λόγω της πολιτικής του Μακαρίου τον οποίον θεωρούσαν φιλοκομμουνιστή και ανεξέλεγκτο. Η προσχώρηση του στο κίνημα των Αδεσμεύτων, τα ανοίγματα του στην ΕΣΣΔ, η άρνηση του να δεχτεί ειρηνευτική νατοϊκή δύναμη φόβιζαν τόσο τους Αμερικανούς όσο και τους Βρετανούς.²¹⁹ Αλλά και μια λύση διχοτόμησης και διπλής ένωσης την θεωρούσαν δύσκολα εφαρμόσιμη πολιτικά αλλά και ελάχιστα βιώσιμη μακροπρόθεσμα εξαιτίας των βίαιων αντιδράσεων της ελληνοκυπριακής πλευράς την οποία δεν θα ικανοποιούσαν αυτές οι λύσεις.²²⁰ Κατέληγαν λοιπόν στη λύση της Ένωσης με ανταλλάγματα. Το Μάρτιο διατυπώθηκαν σκέψεις να προταθούν ως ανταλλάγματα η απέλαση των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης και μια οικονομική βοήθεια στους Τουρκοκύπριους που θα μετεγκαθίσταντο στην Τουρκία (άποψη Jernegan, βοηθού Υφυπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ για την Εγγύς Ανατολή),²²¹ στη συνέχεια όμως κατέληξαν ότι η Τουρκία θα δεχόταν μόνο εδαφικά ανταλλάγματα και στην περίπτωση αυτή η Ελλάδα θα έπρεπε να δώσει νησιά του Αιγαίου όπως η Χίος και η Σάμος (άποψη Talbot, βοηθού Υφυπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ για την Εγγύς Ανατολή).²²² Η Βρετανία έχοντας απαγκιστρωθεί από την βασική ευθύνη της ειρηνευτικής δύναμης στην Κύπρο και επιθυμώντας μόνο την απρόσκοπτη διατήρηση των βρετανικών βάσεων στο νησί συμφωνούσε με τη λύση της Ένωσης αλλά με εδαφικά ανταλλάγματα στη Δ.Θράκη²²³

Η Τουρκία σε συναντήσεις Τούρκων αξιωματούχων με Αμερικανούς και Βρετανούς αξιωματούχους επέμενε στη λύση της ομοσπονδίας βολιδοσκοπούσε όμως και τις

²¹⁹ Συρίγος,ό.π.,σ.169,Ριζάς(2000),ό.π.,σ.81,92.

²²⁰ Συρίγος,ό.π.,σ.169-170.

²²¹ Ριζάς,(2000),ό.π.,σ.82.

²²² Ριζάς (2000),ό.π.,σ.95-96

²²³ Στο ίδιο, σ.93-95

προθέσεις των συνομιλητών της για το μέγεθος των εδαφικών ανταλλαγμάτων²²⁴

Σημαντική υπήρξε η αλλαγή στην πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης όσον αφορά την προτεινόμενη λύση του Κυπριακού, η οποία από τον Μάιο δεν υποστήριζε πλέον την αδέσμευτη ανεξαρτησία αλλά την Ένωση χωρίς ανταλλάγματα. Ο Γ. Παπανδρέου θεωρούσε ότι ως μόνη λύση για να καταστεί η Κύπρος μια νατοϊκή και όχι μια κομμουνιστική χώρα -πράγμα που θα μπορούσε να συμβεί αν ήταν ανεξάρτητη- ήταν η Ένωση με την Ελλάδα. Για τη λύση όμως αυτή που θεωρούσε ως καθήκον της Δύσης να την επιβάλλει, η Ελλάδα δεν θα έδινε κανένα αντάλλαγμα.²²⁵

4.1.8. Ετοιμασίες Τουρκίας για επέμβαση-Επιστολή Τζόνσον

Η Τουρκία μετά τα γεγονότα του Απριλίου, τις συνεχιζόμενες διακοινοτικές συγκρούσεις αλλά και τις φήμες για μεταφορά ελληνικής στρατιωτικής δύναμης στην Κύπρο άρχισε να προετοιμάζεται για στρατιωτική επέμβαση στο νησί για την οποία η τουρκική κυβέρνηση είχε ήδη εξουσιοδοτηθεί από την τουρκική εθνοσυνέλευση. Στο λιμάνι της Αλεξανδρέττας γίνονταν στρατιωτικές ασκήσεις και είχε συμφωνηθεί ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Κιουτσούκ να ανακηρύξει τους Τουρκοκυπριακούς θυλάκους ως τουρκικά εδάφη και να καλέσει την Τουρκία για βοήθεια.²²⁶ Η εισβολή απετράπη με προσωπική παρέμβαση του προέδρου Τζόνσον ο οποίος στην επιστολή του μεταξύ άλλων προειδοποίησε τον Τούρκο πρωθυπουργό Ινονού πως η κίνηση αυτή θα ήταν αντίθετη με τους όρους συμμετοχής της χώρας του στο NATO αφού θα προκαλούσε σύρραξη ανάμεσα σε δύο μέλη της συμμαχίας αλλά και ότι ήταν πιθανή η άμεση παρέμβαση της ΕΣΣΔ, στην περίπτωση δε αυτή η συμμαχία δεν θα βοηθούσε την Τουρκία αφού η εισβολή έγινε χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του NATO.²²⁷

²²⁴ Στο ίδιο, σ.87,93,97.

²²⁵ Στο ίδιο, σ.89-91,97-98 Συρίγος,ό.π.,σ.,170.

²²⁶ Ριζάς(2000),ό.π.,σ.100-101,Συρίγος,ό.π.,σ. 163,σημ.20.

²²⁷ Σακκάς,ό.π.,σ.149,Ριζάς(2000),ό.π.,σ.103, Κρανιδιώτης, ,ό.π.,τ.Α,σ.190-195, Συρίγος, 2024, 163-164, Κουφουδάκης, ,ό.π.,σ.224

4.1.9. Συνομιλίες Τζόνσον με Ινονού και Παπανδρέου στην Ουάσιγκτον

Μετά τα προαναφερθέντα γεγονότα στην Κύπρο στις αρχές Ιουνίου, για να αποφευχθεί μελλοντικά ο κίνδυνος ελληνοτουρκικής σύρραξης ο αμερικανός πρόεδρος Τζόνσον κάλεσε τον ίδιο μήνα στην Ουάσιγκτον τους πρωθυπουργούς Ελλάδας και Τουρκίας για διαπραγματεύσεις. Οι Αμερικανοί για να επιτευχθεί ο στόχος των διμερών διαπραγματεύσεων είχαν σχεδιάσει να ασκήσουν πιέσεις και στα δύο μέρη. Στην Ελλάδα θα τόνιζαν ότι ήταν πολύ πιθανή μια νέα απόπειρα τουρκικής εισβολής την οποία δεν θα μπορούσαν να αποτρέψουν οι ΗΠΑ και γι' αυτό θα πρότειναν ως λύσεις τη διπλή ένωση ή την ένωση με ανταλλάγματα. Ενώ στην Τουρκία θα επεσήμαιναν τις ελάχιστες πιθανότητες επιτυχίας λύσεων όπως η διχοτόμηση ή η ομοσπονδία και ότι αν το θέμα ετίθετο από την Κυπριακή πλευρά στον ΟΗΕ δεν θα είχαν πιθανότητες επιτυχίας αφού θα είχαν απέναντι τους χώρες του κινήματος των Αδελφειών και του σοβιετικού συνασπισμού.²²⁸

Στη συνάντηση του με τον Τζόνσον ο Ινονού αποδέχτηκε την αμερικανική πρόταση για διαπραγματεύσεις. Όμως όταν συναντήθηκε με τον Παπανδρέου, ο Έλληνας πρωθυπουργός αφού υποστήριξε ότι ήταν απαραίτητο να σταματήσει η απειλή πολέμου από την Τουρκία, επέμεινε στις ελληνικές θέσεις για 'νατοποίηση' της Κύπρου μέσω της Ένωσης τονίζοντας από την μια τα οφέλη τα οποία θα προέκυπταν από αυτήν τη λύση για τη δυτική συμμαχία και από την άλλη τα μειονεκτήματα λύσεων όπως η διχοτόμηση ή η ομοσπονδία.²²⁹ Επίσης, εξέφρασε τις επιφυλάξεις του για διμερείς διαπραγματεύσεις με την Τουρκία αναφέροντας ότι αν αποτύγχαναν οι συνομιλίες η σύρραξη θα ήταν αναπόφευκτη και ότι είχε ήδη οριστεί μεσολαβητής από τον ΟΗΕ, ο Σάκαρι Τουομιόγια, ο οποίος και δεν έπρεπε να παρακαμφθεί.²³⁰ Τελικά μετά από αμερικανική πίεση και απειλή για πιθανή τουρκική εισβολή ο Παπανδρέου δέχτηκε να

²²⁸ Συρίγος,ό.π.,σ.172,Ριζάς(2000),ό.π.,σ.128.

²²⁹ Σακκάς,ό.π.,σ.150, Ριζάς(2000),ό.π.,σ. 128-129.

²³⁰ Σακκάς, ό.π.,σ.149.

πραγματοποιηθούν έμμεσες συνομιλίες Ελλήνων και Τούρκων εκπροσώπων μέσω του μεσολαβητή του ΟΗΕ και με ουσιαστικό μεσολαβητή τον Άτσεσον, εκπρόσωπο του Αμερικανού προέδρου. Στις συνομιλίες δεν θα συμμετείχε εκπρόσωπος της Κυπριακής Δημοκρατίας.²³¹

4.1.10. Σχέδια Άτσεσον

Τα σχέδια που παρουσιάστηκαν από τον Άτσεσον στις διαπραγματεύσεις στη Γενεύη είχαν ως βασικό άξονα την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα με αντάλλαγμα την παραχώρηση μιας στρατιωτικής βάσης στην Τουρκία. Στο αρχικό σχέδιο προβλεπόταν η πλήρης κυριότητα της Τουρκίας σε μια στρατιωτική βάση στην περιοχή της Καρπασίας με έκταση που ισοδυναμούσε με το 11% της συνολικής έκτασης της Κύπρου ενώ στο δεύτερο σχέδιο προβλεπόταν εκμίσθωση αυτής της βάσης από την Τουρκία για 50 χρόνια (η τελευταία ρύθμιση ήταν πρόταση του μεσολαβητή του ΟΗΕ, Τουομπίγια) στην ίδια περιοχή αλλά με έκταση που ισοδυναμούσε με το 5,5% της Κυπριακής επικράτειας. Επίσης, εκτός της βάσης συζητείτο και η παραχώρηση του Καστελόριζου στην Τουρκία. Στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα με το πρώτο σχέδιο προβλεπόταν να παραχωρηθούν δύο ή τρεις αυτοδιοικούμενες περιοχές των οποίων η διοίκηση θα ασκείτο από Τουρκοκύπριους και θα ήταν εγκατεστημένη στη Λευκωσία ενώ με το δεύτερο αυτό άλλαζε και προβλεπόταν να ορίζονται σε δύο από τις οκτώ επαρχίες του νησιού ως έπαρχοι Τουρκοκύπριοι. Τέλος, σε όλα τα σχέδια αναφέρονταν εγγυήσεις για τα μειονοτικά δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων ενώ στο δεύτερο προβλεπόταν και θέση διοικητή του νησιού ο οποίος θα συμμετείχε στο ελληνικό υπουργικό συμβούλιο και ο ορισμός μόνιμα εγκατεστημένου στο νησί εκπροσώπου του ΟΗΕ.²³²

²³¹ Ηρακλείδης, ό.π. ,σ. 113, Ριζάς(2000),ό.π. ,σ. 129-130, Συρίγος, ,ό.π. ,σ. 173.

²³²Σακκάς,ό.π.,σ.151-152,Συρίγος,ό.π.,σ.173-176, Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α.,σ.211-218, Ριζάς(2000),ό.π., σ.134- 138, 140-141,143, 148-149. Κούμας και Χουρχούλης, ό.π.,σ.96

4.1.11. Επιχειρήσεις Γρίβα στην περιοχή της Μανσούρας-Κοκκίνων

Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων στη Γενεύη στις αρχές Αυγούστου ο Γρίβας ο οποίος είχε επιστρέψει στην Κύπρο στην αρχή ως σύμβουλος της Κυπριακής Κυβέρνησης και στη συνέχεια ως αρχηγός των στρατιωτικών δυνάμεων Κύπρου (της ΕΛΔΥΚ και της Εθνικής Φρουράς),²³³ προχώρησε σε ανεπιτυχείς επιχειρήσεις εναντίον τουρκοκυπριακών δυνάμεων με στόχο τον έλεγχο της Μανσούρας. Οι επιχειρήσεις έγιναν σε συνεννόηση με την Κυπριακή Κυβέρνηση και ερήμην της Ελληνικής. Η Άγκυρα αντέδρασε άμεσα. Αρχικά με αεροπορική παρουσία πάνω από την περιοχή της Τυλληρίας και στη συνέχεια με αεροπορικούς βομβαρδισμούς. Κατάπαυση του πυρός επετεύχθη μετά από ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ.²³⁴

4.1.12. Αντιδράσεις Τουρκικής, Ελληνικής και Κυπριακής Κυβέρνησης στα σχέδια Άτσεσον

Η Τουρκική Κυβέρνηση δέχτηκε ως βάση για διαπραγματεύσεις το πρώτο σχέδιο Άτσεσον ενώ απέρριψε το δεύτερο.²³⁵

Η ελληνική κυβέρνηση αντιμετώπισε θετικά την έναρξη διαπραγματεύσεων με αφετηρία τις ρυθμίσεις του δεύτερου σχεδίου Άτσεσον. Όμως τόσο η Κυβέρνηση όσο και η Αντιπολίτευση δίσταζαν να λάβουν απόφαση χωρίς τη συγκατάθεση του Μακάριου επειδή φοβόταν ότι οποιαδήποτε πραξικοπηματική ενέργεια εναντίον του θα προκαλούσε πολιτική αποσταθεροποίηση και στην Ελλάδα. Για τους προαναφερθέντες λόγους ενώ αρχικά ο Παπανδρέου στις 17 Αυγούστου διεμήνυε στους Αμερικανούς ότι η Αθήνα ήταν έτοιμη να επιβάλει Ένωση με πραξικόπημα

²³³ Σακκάς,ό.π.,σ.159, Σβολόπουλος,ό.π.τ.Β,σ.160

²³⁴ Σακκάς, ό.π.,σ. 159,Συρίγος,ό.π.,σ.176-177, Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ.239-240,246-247, Ριζάς(2000) ό.π.,σ.144-145,Ηρακλείδης,,ό.π.,σ. 121.

²³⁵ Συρίγος,ό.π.,σ.174

στην Κύπρο επεδίωξε εκ νέου να λάβει τη συγκατάθεση του Αρχιεπισκόπου για την άμεση Ένωση και για το σκοπό αυτό έστειλε στην Κύπρο τον Έλληνα Υπουργό Άμυνας, Π. Γαρουφαλιά. Ο Μακάριος εντέχνως απέφυγε να απορρίψει την πρόταση, έθεσε όμως όρους για να την δεχτεί. Στις 21 Αυγούστου ο Έλληνας πρωθυπουργός ανακάλεσε τον Γαρουφαλιά στην Αθήνα ανακοινώνοντας του ότι θα αποδεχτεί το σχέδιο Άτσεσον, το οποίο όμως τελικά απέρριψε τις επόμενες ώρες επικαλούμενος την άρνηση του Μακαρίου.²³⁶

Η Κυπριακή Κυβέρνηση είχε εκφράσει εξ αρχής την αντίθεση της με τις διαπραγματεύσεις στη Γενεύη. Ο Μακάριος είχε θέσει πλέον ως βασική επιδίωξη της πολιτικής του την αδέσμευτη ανεξαρτησία. Απέρριψε τα σχέδια Άτσεσον ως διχοτομικά και έθεσε όρους για να αποδεχθεί την άμεση ένωση.²³⁷

4.1.13. Επιστολή Παπανδρέου στον Μακάριο

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί η επιστολή που απέστειλε ο Παπανδρέου στον Μακάριο στις 29 Αυγούστου θέλοντας να οροθετηθούν οι σχέσεις Αθήνας-Λευκωσίας. Σε αυτήν ο Έλληνας πρωθυπουργός καθιστούσε σαφή την πρόθεση της Αθήνας να υποστηρίξει την πολιτική του εθνικού κέντρου. Ανέφερε ότι η Ελλάδα θα υποστήριζε μεν την Κύπρο σε περίπτωση τουρκικής εισβολής αλλά σε μια τέτοια περίπτωση την ίδια ημέρα θα πραγματοποιείτο και η άμεση ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Επίσης τόνιζε ότι η λήψη μιας απόφασης για έναν ελληνοτουρκικό πόλεμο εναπόκειται αποκλειστικά και μόνο στην ελληνική κυβέρνηση.²³⁸

4.1.14. Νέα στρατηγική των ΗΠΑ

²³⁶ Σακκάς,ό.π.,σ.159-160,Συρίγος,ό.π.,σ.174,Ριζάς(2000),ό.π.,σ.153-154, 157-158.

²³⁷ Ηρακλείδης, ό.π. ,σ. 120-121,Ριζάς(2000),ό.π.,σ.139,154

²³⁸ Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ.261-264, Ριζάς(2000),ό.π.,σ.179.

Οι Αμερικανοί αξιωματούχοι Άτσεσον και Μπωλ επιθυμώντας την επιβολή των αμερικανικών προτάσεων είχαν σχεδιάσει τη δημιουργία ενός τετελεσμένου γεγονότος, να καταλάμβανε δηλαδή η Τουρκία την χερσόνησο της Καρπασίας ενώ η Ελλάδα να κήρυττε άμεση ένωση. Τελικά το σχέδιο δεν εγκρίθηκε από τον πρόεδρο Τζόνσον.²³⁹

Οι Αμερικανοί μετά την αποτυχία της μεσολαβητικής τους προσπάθειας στη Γενεύη έθεσαν πλέον ως βασικό τους στόχο την αποκατάσταση των σχέσεων τους με την Τουρκία οι οποίες είχαν τραυματιστεί τα τελευταία χρόνια και από την απομάκρυνση των αμερικανικών πυραύλων από την Τουρκία το 1963 και από την επιστολή Τζόνσον τον Ιούλιο του 1964. Οι ΗΠΑ φοβόταν επίσης ιδιαίτερα και τα τουρκικά ανοίγματα στη Σοβιετική Ένωση όπως την άδεια διέλευσης από τα Στενά που δόθηκε σε σοβιετικά στρατιωτικά πλοία αλλά και την επίσκεψη του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών Erkin στη Μόσχα το Νοέμβριο. Στα πλαίσια λοιπόν αυτής της επιθυμίας τους για επανασύγκλιση των δύο χωρών σε συνάντηση Άτσεσον-Erkin ο Αμερικανός αξιωματούχος πρότεινε στον Τούρκο Υπουργό Εξωτερικών κοινή προσέγγιση ΗΠΑ-Τουρκίας για το Κυπριακό στον ΟΗΕ.²⁴⁰ Την ίδια περίοδο συνεχίζονταν και αμερικανοβρετανικές συνομιλίες για την κατάσταση που είχε διαμορφωθεί στο Κυπριακό.

4.1.15. Φθινόπωρο 1964-Κινήσεις Αθήνας και Άγκυρας -Θέσεις Λευκωσίας-Αντιδράσεις ΗΠΑ-Βρετανίας

Το Φθινόπωρο η Αθήνα έκανε κάποιες κινήσεις προς τη Βρετανία για την εξεύρεση λύσης στο Κυπριακό προτείνοντας να ενωθεί η Κύπρος με την Ελλάδα και ως αντάλλαγμα να παραχωρηθεί στην Τουρκία η βρετανική βάση της Δεκέλειας υπό τον έλεγχο του ΝΑΤΟ ,με τη βρετανική πλευρά να απορρίπτει την ανάληψη διπλωματικής πρωτοβουλίας.²⁴¹

²³⁹ Σακκάς,ό.π.,σ.160 Ριζάς(2000),ό.π.,σ.164, Ηρακλείδης, ό.π. ,σ. 122

²⁴⁰ Συρίγος, ό.π.,σ.178,Ριζάς(2000),ό.π.,σ.169-170

²⁴¹ Σακκάς,ό.π.,σ.160,Ριζάς(2000),ό.π.,σ.167-169.

Η Άγκυρα όπως διαφάνηκε στην τουρκοσοβιετική συνάντηση στη Μόσχα το Νοέμβριο εγκατέλειπε τη λύση της διπλής ένωσης, αποδεχόταν την εδαφική ακεραιότητα της Κύπρου και συζητούσε τη λύση της ομοσπονδίας,²⁴² μια λύση την οποία πλέον συζητούσαν και οι Αμερικανοί αν και η ένωση παρέμενε τόσο γι' αυτούς όσο και για τους Βρετανούς η καλλίτερη λύση για τα δυτικά συμφέροντα.

Από την πλευρά της Κυπριακής Δημοκρατίας, υπήρξε δήλωση του Μακάριου ότι θα δεχόταν να ενωθεί η Κύπρος με την Ελλάδα χωρίς κανένα αντάλλαγμα στο νησί και απαιτούσε οι διαπραγματεύσεις για τις βρετανικές στρατιωτικές βάσεις να διεξαχθούν από την Κυπριακή Κυβέρνηση.²⁴³

Τέλος, οι Βρετανοί δεν επιθυμούσαν καμία λύση από την οποία θα κινδύνευε η συνοχή του NATO και του CENTO και θα δυσσαρεστείτο η Άγκυρα.²⁴⁴

4.2. 1965

4.2.1. Νέες εξελίξεις στο Κυπριακό

Το Φεβρουάριο στην Τουρκία ανέλαβε την εξουσία υπηρεσιακή κυβέρνηση η οποία ακολούθησε πιο διεκδικητική στάση στο Κυπριακό.

Το Μάρτιο υπήρξαν διάφορες εξελίξεις στο Κυπριακό. Η πρώτη σχετίζεται με τις πιέσεις που ασκήθηκαν από τις ΗΠΑ στην Αθήνα να αποτρέψει την εγκατάσταση σοβιετικών πυραύλων στην Κύπρο. Οι πύραυλοι όπως και άλλο σοβιετικό στρατιωτικό υλικό είχαν χορηγηθεί από τη Μόσχα στη Λευκωσία μετά από σοβιετοκυπριακές διαπραγματεύσεις που είχαν γίνει το Σεπτέμβριο του 1964 στον απόηχο των τουρκικών αεροπορικών βομβαρδισμών του Αυγούστου. Τελικά η μεταφορά τους διακόπηκε και

²⁴² Στο ίδιο, σ.170-171

²⁴³ Στο ίδιο, σ.178

²⁴⁴ Στο ίδιο, σ.173, Συρίγος, ό.π., σ.177.

οι πύραυλοι παρέμειναν στην Αίγυπτο.²⁴⁵ Η δεύτερη αφορά τη γνωστοποίηση στην Κυπριακή Κυβέρνηση από την ελληνική αμερικανικού σχεδίου με το οποίο συνιστούσαν στη Λευκωσία να αποφύγει για έξι μήνες προκλητικές ενέργειες προς τους Τουρκοκυπρίους. Η Κυπριακή Κυβέρνηση αν και δυσφόρησε για τις αμερικανικές απαιτήσεις, η ικανοποίηση των οποίων θεωρούσε ότι μπορούσαν να δημιουργήσουν τετελεσμένα εις όφελος των Τουρκοκυπρίων έδωσε τις κατάλληλες διαβεβαιώσεις που της ζητούνταν.²⁴⁶ Η τρίτη συνδέεται με την κατάθεση της έκθεσης του μεσολαβητή του ΟΗΕ Γκάλο Πλάζα.

4.2.2. Έκθεση Γκάλο Πλάζα

Στις 26 Μαρτίου υπεβλήθη στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ η έκθεση του μεσολαβητή Γκάλο Πλάζα για το Κυπριακό. Σε αυτήν ο Πλάζα πρότεινε ως πολιτική λύση τη δημιουργία ενός ενιαίου ανεξάρτητου κράτους στην Κύπρο. Απέκλειε την ένωση η οποία θα δημιουργούσε πολλά οικονομικά και διοικητικά προβλήματα. Απέρριπτε επίσης λύσεις όπως η διχοτόμηση και η ομοσπονδία αφού για να πραγματοποιηθούν απαιτείτο αναγκαστική μετακίνηση πληθυσμού λόγω της δυσκολίας γεωγραφικής διαίρεσης του νησιού. Ζητούσε να τροποποιηθούν οι μη λειτουργικές διατάξεις του Συντάγματος καθώς και την αποστρατιωτικοποίηση της Κύπρου. Τέλος, διασφάλιζε εγγυήσεις για τα μειονοτικά δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων όπως την αυτονομία τους σε θέματα που αφορούσαν την εκπαίδευση, την θρησκεία, την εθνική ταυτότητα. Η ελληνική κυβέρνηση και ο Μακάριος αποδέχθηκαν την έκθεση ενώ την απέρριψε η Τουρκία και η Τουρκοκυπριακή πλευρά επειδή θεώρησαν τις προτάσεις πολύ φιλελληνικές.²⁴⁷

²⁴⁵ Σακκάς,ό.π.,σ.157, Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ.309-310,314-315, Ριζάς(2000),ό.π.,σ.173-174.

²⁴⁶ Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ.311-314, Ριζάς,2000,173-174

²⁴⁷ Σακκάς,ό.π.,σ.160-161,Συρίγος, ό.π.,σ.183-184, Σβολόπουλος,ό.π.,τ.Β,σ.159, Κούμας και Χουρχούλης,ό.π.,σ.99, Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ.276-286, Ριζάς(2000), σ.175-176.

4.2.3. Νέες διμερείς διαπραγματεύσεις Ελλάδας-Τουρκίας

Τον Μάιο η ελληνική κυβέρνηση δέχτηκε να προσέλθει σε νέα διμερείς διαπραγματεύσεις με την Τουρκία έχοντας αποφασίσει να συζητήσει λύση που περιελάμβανε την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, με αντάλλαγμα την παραχώρηση έκτασης 50 έως 70 μιλίων και καθεστώς εκμίσθωσης που θα είχε διάρκεια είκοσι πέντε χρόνια. Από την πλευρά της η Τουρκία απαιτούσε ως αντάλλαγμα μια έκταση 625 τετραγωνικών μιλίων στην Κύπρο ή σε άλλο μέρος της Ελλάδας. Η τουρκική απαίτηση φαινόταν ιδιαίτερα υψηλή για την ελληνική κυβέρνηση η οποία σε εκείνη την φάση συζητούσε μόνο για μια μικρή συνοριακή μεταβολή στην περιοχή του Έβρου με μετακίνηση 18000 ανθρώπων. Οι συνομιλίες δεν είχαν κάποιο αποτέλεσμα και διακόπηκαν τον Ιούλιο λόγω της πολιτικής κρίσης στην Ελλάδα και της πτώσης της κυβέρνησης Παπανδρέου.²⁴⁸

4.2.4. Πρόταση ΗΠΑ για τις προβλέψεις του νέου εκλογικού νόμου στην Κύπρο

Τον Αύγουστο η πολιτική κρίση στην Ελλάδα συνεχιζόταν και οι Αμερικανοί φοβόταν μήπως ο Μακάριος εκμεταλλευόμενος την περίοδο αυτή επιβάλλει νέα τετελεσμένα στην Κύπρο. Γι' αυτό πρότειναν να ζητηθεί από το Διεθνές Δικαστήριο γνωμοδότηση για τις προβλέψεις του νέου εκλογικού νόμου στην Κύπρο σύμφωνα με τις οποίες καταργούνταν οι χωριστοί εκλογικοί κατάλογοι για κάθε κοινότητα στο νησί. Η πρόταση τελικά δεν προχώρησε.²⁴⁹

4.2.5. Κινήσεις Κυπριακής Κυβέρνησης -Νέο ψήφισμα του ΟΗΕ

Τον Οκτώβριο παρουσιάστηκε από την Κυπριακή Κυβέρνηση στο Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ μια "Διακήρυξη προθέσεων" με την οποία υποσχόταν να παρασχεθούν

²⁴⁸ Συρίγος,ό.π.,σ.184, Ριζάς(2000),ό.π.,σ.177-185.

²⁴⁹ Στο ίδιο, σ.188-189.

στους Τουρκοκυπρίους περισσότερα δικαιώματα από αυτά που αναγνωρίζονταν από τον ΟΗΕ.²⁵⁰

Το Δεκέμβριο στην Πολιτική Επιτροπή της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ εγκρίθηκε ψήφισμα το οποίο είχε κατατεθεί από 32 αδέσμευτα κράτη με το οποίο επιβεβαιωνόταν η εδαφική ακεραιότητα, η κυριαρχία και η ανεξαρτησία της Κυπριακής Δημοκρατίας, ζητείτο από τα κράτη να μην προβούν σε οποιαδήποτε επέμβαση στο νησί και συνιστάτο να συνεχιστεί η μεσολαβητική προσπάθεια του ΟΗΕ. Το ψήφισμα καταψηφίστηκε από την Τουρκία, τις ΗΠΑ, τη Λιβύη, το Πακιστάν, την Αλβανία και το Ιράν ενώ η ΕΣΣΔ και οι χώρες του Ανατολικού Συνασπισμού απείχαν.²⁵¹

4.3. 1966

Τον Μάρτιο υπήρξε κρίση στις σχέσεις Αθήνας-Λευκωσίας όταν η Κυπριακή Κυβέρνηση αιτήθηκε προς την Ελληνική να ορίζεται από τη Λευκωσία ο αρχηγός της Εθνικής Φρουράς και να ελέγχονται από την Κυπριακή Κυβέρνηση οι τοποθετήσεις των υπηρετούντων στην Εθνική Φρουρά Ελλήνων αξιωματικών. Το αίτημα δεν έγινε δεκτό από την ελληνική κυβέρνηση και η απόρριψη του προκάλεσε και κυβερνητική κρίση λόγω της παραίτησης από την κυβέρνηση του Υπουργού Εξωτερικών Ηλία Τσιριμώκου, θιασώτη των θέσεων του Μακαρίου.²⁵²

Στις 19 Μαρτίου και ενώ η προαναφερθείσα κρίση ταλάνιζε τις σχέσεις Αθήνας-Λευκωσίας έγινε η πρώτη συνάντηση του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών Τσαγκλαγιανκίλ με τον Έλληνα Υπουργό Συντονισμού Κ. Μητσοτάκη. Στη συνάντηση αυτή ο Έλληνας Υπουργός επανέλαβε την ελληνική θέση για τη λύση του

²⁵⁰ Ριζάς(2000),ό.π.,σ.192-193.

²⁵¹ Στο ίδιο,σ.193,Σακκάς,ό.π.,σ.162, Κούμας και Χουρχούλης, ό.π.,σ.99, Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ.353.

²⁵² Ριζάς(2000),ό.π.,σ.195-197, Κρανιδιώτης, ό.π.,τ.Α,σ.365-368 .

Κυπριακού η οποία ήταν η Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα.²⁵³

Η θέση αυτή αποτέλεσε και τη βάση συζήτησης για το Κυπριακό κατά τη διάρκεια των ελληνοτουρκικών διαπραγματεύσεων που ξεκίνησαν τον Ιούνιο. Ως αντάλλαγμα για την Ένωση η ελληνική κυβέρνηση συζητούσε την παραχώρηση μιας νατοϊκής στρατιωτικής βάσης στην Κύπρο-κατά προτίμηση την μετατροπή σε νατοϊκή της βρετανικής βάσης της Δεκέλειας- στην οποία θα είχε δικαίωμα συμμετοχής η Τουρκία, την παραχώρηση ειδικών δικαιωμάτων στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα και την αποστρατιωτικοποίηση της Κύπρου- η οποία κατόπιν διευκρινίσεως εκ μέρους της Αθήνας αφορούσε μόνο τον αφοπλισμό των Κυπρίων-.Στις 3 Αυγούστου ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών Ι. Τούμπας σε συνομιλία του με τον Αμερικανό πρεσβευτή στην Αθήνα συμπεριέλαβε στις προτάσεις της ελληνικής κυβέρνησης και την πρόταση για σύναψη ξεχωριστής ελληνοτουρκικής συμμαχίας. Επίσης κατά τη διάρκεια των ελληνοτουρκικών συνομιλιών από την ελληνική πλευρά αναφέρθηκε ως λύση και η Ένωση με μορφή ομοσπονδίας. Στην περίπτωση δε αυτή μεταξύ άλλων θα συγκροτείτο και τοπικό Κυπριακό Κοινοβούλιο με αναλογική συμμετοχή των Τουρκοκυπρίων, θα οριζόταν Τούρκος ως βοηθός του Γενικού Διοικητή του νησιού, Τουρκοκύπριοι θα συμμετείχαν στη διοίκηση του νησιού.²⁵⁴

Η ελληνική πλευρά κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων ζήτησε την αμερικανική παρέμβαση προς την Άγκυρα όμως οι Αμερικανοί απέφυγαν να αναμειχθούν τη συγκεκριμένη στιγμή.

Στις 2 Νοεμβρίου οι Τούρκοι ζήτησαν ως αντάλλαγμα σε περίπτωση Ένωσης με μορφή ομοσπονδίας την παραχώρηση μιας κυρίαρχης βάσης και εκτεταμένων δικαιωμάτων για την Τουρκοκυπριακή μειονότητα ενώ το Δεκέμβριο στο Παρίσι στη συνάντηση του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών Τσαγκλαγιανκίλ με τον Έλληνα ομόλογο του Ι. Τούμπα οι Τούρκοι αντιπρότειναν ως λύση καθεστώς συγκυριαρχίας στην Κύπρο. Η

²⁵³ Ριζάς(2000),ό.π. ,σ. 198.

²⁵⁴ Ριζάς(2000),ό.π.,σ.199-200,202,206-207,Σβολόπουλος,ό.π., τ. Β', σ.165-166, Κρανιδιώτης, ό.π. τ. Α, σ. 382, Συρίγος, ό.π.,σ.184.

Τουρκία δεν ήθελε σε καμία περίπτωση την Ένωση με την οποία η Κύπρος θα γινόταν τμήμα της ελληνικής επικράτειας επειδή θεωρούσε ότι με την εφαρμογή αυτής της λύσης θα διαταρασσόταν εις βάρος της η ισορροπία στην περιοχή όπως είχε θεσπιστεί με τη συνθήκη της Λωζάννης. Ακόμα και αν διατηρείτο λοιπόν το καθεστώς της ανεξαρτησίας επιθυμούσε να έχει εξασφαλίσει δικλίδες ασφαλείας για να έχει τη δυνατότητα παρέμβασης. Στο Παρίσι κατόπιν αιτήματος του Τσαγκλαγιανκίλ συντάχθηκε και πρακτικό στο οποίο καταγράφηκαν οι διαφωνίες των δύο πλευρών όσον αφορά το καθεστώς της Κύπρου (η Ελλάδα επέμενε στην Ένωση ενώ η Τουρκία ζητούσε είτε να διατηρηθεί η ανεξαρτησία ή να υπάρξει συγκυριαρχία με την Ελλάδα) καθώς και τα ανταλλάγματα της ελληνικής πλευράς σε περίπτωση συμφωνίας, δηλαδή τη βάση της Δεκέλειας και την έκταση των δικαιωμάτων που θα παραχωρούνταν στους Τουρκοκυπρίους.²⁵⁵

Από την ελληνοκυπριακή πλευρά ο Μακάριος σε συνάντηση του με την ελληνική ηγεσία στις 9 Νοεμβρίου είχε απορρίψει την παραχώρηση στρατιωτικής βάσης αλλά είχε δεχτεί να συνεχιστεί ο διάλογος. Την ίδια περίοδο προσπαθώντας να ενισχύσει τη θέση του παρήγγειλε στρατιωτικό υλικό από την Τσεχοσλοβακία με σκοπό τη χρησιμοποίηση του από την κυπριακή αστυνομία, μια κίνηση που προκάλεσε την έντονη αντίδραση της Τουρκίας και κρίση στις σχέσεις του με την Αθήνα. Τελικά ο Αρχιεπίσκοπος δέχτηκε να αποθηκευτεί το υλικό αυτό από την ειρηνευτική δύναμη.²⁵⁶

4.4. 1967

Σε σύγκληση του Συμβουλίου του Στέμματος στις 6 Φεβρουαρίου με τη συμμετοχή του βασιλέα, των αρχηγών των πολιτικών κομμάτων και του Μακαρίου ο

²⁵⁵ Κρανιδιώτης, ό.π., τ. Α, σ. 382-385, Ριζάς (2000), ό.π., σ. 209-210, Συρίγος, ό.π., σ. 182-183, 185, Κούμας και Χουρχούλης, ό.π., σ. 100.

²⁵⁶ Ριζάς (2000) ό.π., σ. 208, Κρανιδιώτης, ό.π., τ. Α, σ. 389-391.

Αρχιεπίσκοπος πρότεινε τη διακοπή των ελληνοτουρκικών συνομιλιών και τάχθηκε εκ νέου εναντίον της παραχώρησης στρατιωτικής βάσης στην Κύπρο ενώ η ελληνική πολιτική ηγεσία υποστήριξε τη συνέχιση τους.²⁵⁷ Τελικά το πρώτο εξάμηνο δεν διεξήχθησαν συνομιλίες λόγω των πολιτικών εξελίξεων στην χώρα και την επιβολή δικτατορίας στις 21 Απριλίου.²⁵⁸

Από το νέο καθεστώς αποφασίστηκε να συνεχιστούν οι ελληνοτουρκικές διαπραγματεύσεις και ο νέος Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών Π. Οικονόμου-Μπούρας συναντήθηκε κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού τρεις φορές με τον Τούρκο ομόλογο του Τσαγκλαγιανκίλ.²⁵⁹

Το Σεπτέμβριο πραγματοποιήθηκε ελληνοτουρκική συνάντηση στον Έβρο με τη συμμετοχή των πρωθυπουργών των δύο χωρών Κόλλια και Ντεμιρέλ, των Υπουργών Εξωτερικών και Αμύνης καθώς και του ισχυρού άντρα της Χούντας Γ. Παπαδόπουλου. Στη συνάντηση η Ελλάδα ανέπτυξε εκ νέου τις θέσεις της για Ένωση με αντάλλαγμα τη στρατιωτική βάση της Δεκέλειας και αποκήρυξη των Συμφωνιών του 1959. Η Τουρκία απέρριψε την πρόταση και κατέστησε σαφές ότι μια μονομερής ένωση θα σήμαινε ελληνοτουρκικό πόλεμο ενώ στην ελληνική πρόταση αντιπρότεινε και πάλι καθεστώς ανεξαρτησίας σε μορφή ομόσπονδου κράτους ή συγκυριαρχία.²⁶⁰

Η συνάντηση στον Έβρο κατέδειξε με σαφήνεια τη νέα πραγματικότητα η οποία είχε διαμορφωθεί όσον αφορά την εφαρμογή μιας πολιτικής λύσης στο Κυπριακό. Η πραγματικότητα δε αυτή στην οποία αποκλειόταν η Ένωση αντανάκλατο και στον νέο αμερικανοκαναδικό σχεδιασμό, στον οποίον η λύση προέβλεπε ανεξαρτησία, επιβεβαίωση των Συμφωνιών του 1959, απομάκρυνση της ειρηνευτικής δύναμης, κινήσεις για να συγκροτηθούν καντόνια όπως π.χ. διοικητικές περιφέρειες-σε έκταση που ισοδυναμούσε τουλάχιστον με το 20% της κυπριακής επικράτειας- με κυρίαρχο

²⁵⁷ Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ.401-406.

²⁵⁸ Ριζάς(2000),ό.π.,σ.212-213.

²⁵⁹ Συρίγος,ό.π.,σ.224,185-186.

²⁶⁰ Ριζάς(2000),ό.π.,σ.220, Συρίγος ,ό.π. ,σ. 224,186, Κρανιδιώτης,,ό.π.,τ.Α,σ.443-449, Κούμας και Χουρχούλης,ό.π.,σ.100.

τουρκοκυπριακό πληθυσμό και με άσκηση της διοίκησης τους από Τουρκοκύπριους. Τέλος, στο σχεδιασμό για να δώσουν κίνητρο στον Μακάριο να τον αποδεχτεί, προβλεπόταν να μείνουν σε ισχύ τα νομοθετήματα της κυπριακής κυβέρνησης μετά το 1963. Το σχέδιο δεν εφαρμόστηκε αλλά φανερώνει τα νέα δεδομένα που εξετάζαν στις αναλύσεις τους οι ΗΠΑ στην χάραξη της στρατηγικής τους για την επίλυση του Κυπριακού.²⁶¹

Το Νοέμβριο ελληνοκυπριακές δυνάμεις με επικεφαλής τον Γρίβα επιτέθηκαν σε τουρκοκυπριακές στην περιοχή της Κοφίνου με αποτέλεσμα τον θάνατο είκοσι Τουρκοκυπρίων. Η τουρκική κυβέρνηση προέβη σε διάβημα προς την Αθήνα ενώ οι Αμερικανοί κινήθηκαν προς εκτόνωση της κρίσης και πίεσαν την ελληνική κυβέρνηση να ανακαλέσει τον Γρίβα από την Κύπρο κάτι που τελικά συνέβη. Η Άγκυρα όμως σκλήρυνε ακόμα περισσότερο τη στάση της και με τη δικαιολογία ότι η ελληνοκυπριακή πλευρά σχεδίαζε εκτεταμένες εκκαθαρίσεις σε μη ελεγχόμενους από αυτήν Τουρκοκυπριακούς θυλάκους απαίτησε την απομάκρυνση της ελληνικής μεραρχίας από το νησί. Μάλιστα η τουρκική κυβέρνηση είχε εξουσιοδοτηθεί από την τουρκική Εθνοσυνέλευση να προχωρήσει σε στρατιωτική επέμβαση και είχαν ήδη ξεκινήσει προετοιμασίες γι' αυτό το σκοπό.²⁶²

Οι ΗΠΑ παρενέβησαν για να αποτραπεί ελληνοτουρκική σύρραξη με την αποστολή του απεσταλμένου του προέδρου Τζόνσον, Σάιρους Βανς. Αυτή τη φορά όμως η πίεση ασκήθηκε κυρίως προς την Αθήνα η οποία ήταν πιο αδύναμη λόγω του στρατιωτικού καθεστώτος το οποίο ήθελε να αποφύγει τον πόλεμο από τη μια γιατί αποτυχία σε αυτόν θα σήμαινε και τη σίγουρη πτώση του και από την άλλη γιατί δεν επιθυμούσε να διαρρήξει τις σχέσεις του με τους Αμερικανούς.²⁶³

Τελικά η ελληνική μεραρχία αποχώρησε από την Κύπρο με τους τελευταίους στρατιώτες της να επιστρέφουν στην Ελλάδα στις αρχές του 1968.

²⁶¹ Ριζάς (2000), ό.π., σ. 221-223.

²⁶² Ριζάς (2000), ό.π., σ. 224, Συρίγος, ό.π., σ. 187-188, Κρανιδιώτης, ό.π., τ. Α, σ. 454-463.

²⁶³ Συρίγος, ό.π., σ. 189-190, Κρανιδιώτης, ό.π., τ. Α, σ. 468-471

4.5. Στάση ΕΣΣΔ στο Κυπριακό 1964-1967

Η Σοβιετική Ένωση επιθυμούσε να απομακρυνθεί οποιαδήποτε πιθανότητα “νατοποίησης” της Κύπρου αλλά και να υπάρξουν τριγμοί στο νατοϊκό οικοδόμημα στην Αν.Μεσόγειο. Δεν συμφωνούσε με καμία λύση που περιελάμβανε ένωση ή διπλή ένωση η οποία θα έκανε την Κύπρο νατοϊκό έδαφος και επιθυμούσε την ισχυροποίηση της θέσης της στην Αν. Μεσόγειο. Αρχικά υποστήριζε τη λύση της αδέσμευτης ανεξαρτησίας και στη συνέχεια της ομοσπονδίας.²⁶⁴

Η ΕΣΣΔ υποστήριξε τον Μακάριο όταν απέρριψε το αγγλοαμερικανικό σχέδιο που είχε προταθεί στην πενταμερή στο Λονδίνο με επιστολή που έστειλε στις 7 Φεβρουαρίου του 1964 ο σοβιετικός ηγέτης Χρουστσόφ στον Αμερικανό πρόεδρο στην οποία ανέφερε ότι θα υπήρχαν διεθνείς επιπτώσεις αν προωθείτο αμερικανική πολιτική σε μια χώρα που ενδιέφερε γεωπολιτικά την ΕΣΣΔ.²⁶⁵ Τον ίδιο μήνα οι Σοβιετικοί υποστήριξαν τις ελληνοκυπριακές θέσεις και στον ΟΗΕ δηλώνοντας ότι δεν θα επιτρέψουν να γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης για στρατιωτικούς σκοπούς η εσωτερική κατάσταση στην Κύπρο.²⁶⁶ Στις 8 Ιουλίου του ιδίου έτους ο Χρουστσόφ ζήτησε να απομακρυνθούν βρετανικές στρατιωτικές δυνάμεις από την Κύπρο και προειδοποίησε την Άγκυρα ότι θα προκαλούνταν αντιδράσεις από πιθανή στρατιωτική επέμβαση στο νησί²⁶⁷ ενώ τον Αύγουστο, μετά τους αεροπορικούς βομβαρδισμούς από την τουρκική αεροπορία και την έκκληση της Κυπριακής Κυβέρνησης για βοήθεια, προέβη σε δύο κινήσεις. Η πρώτη ήταν το τηλεγράφημα του Χρουστσόφ στον Μακάριο στο οποίο τον πληροφορούσε ότι ζήτησε από τον Ινονού να σταματήσει τις επιθετικές ενέργειες ζητώντας όμως και από τον Μακάριο να σταματήσει τις

²⁶⁴ Σακκάς,ό.π.,σ.161

²⁶⁵ Σακκάς,ό.π.,σ.156, Συρίγος,ό.π.,σ.162,Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ.118, Ριζάς(2000),ό. π. ,τ. Α, σ. 65.

²⁶⁶ Κρανιδιώτης, ό.π.,τ.Α,σ.144

²⁶⁷ Σακκάς,ό.π.,σ.,156

στρατιωτικές επιχειρήσεις. Η δεύτερη ήταν ανακοίνωση της Σοβιετικής Κυβέρνησης στην οποία ανακοινωνόταν η έναρξη διαπραγματεύσεων με την Κυπριακή Κυβέρνηση για την παροχή στρατιωτικής βοήθειας και η πρόθεση των Σοβιετικών να βοηθήσουν την Κυπριακή Δημοκρατία σε περίπτωση τουρκικής επίθεσης.²⁶⁸

Μεταστροφή στη στάση της Σοβιετικής Ένωσης στο Κυπριακό συνέβη μετά την πτώση του Χρουστσόφ από την ηγεσία της ΕΣΣΔ (15 Οκτωβρίου 1964) και μετά τα πολιτικά ανοίγματα της Τουρκίας προς την Μόσχα. Το Νοέμβριο του 1964 επισκέφτηκε την ΕΣΣΔ ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών Erkin. Μετά τη συνάντηση αυτή η Μόσχα αναφέρθηκε σε δύο εθνικές κοινότητες στην Κύπρο και «στην αναγνώριση και το σεβασμό των νόμιμων δικαιωμάτων τους». Η θέση αυτή επανελήφθη και από τον Σοβιετικό Υπουργό Εξωτερικών Γκρομύκο στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το Δεκέμβριο ενώ τον Ιανουάριο του 1965 ο Σοβιετικός Υπουργός σε συνέντευξη του στην εφημερίδα «Ισβέστια» υπεδείκνυε ως λύση του Κυπριακού την ομοσπονδία.²⁶⁹ Η αλλαγή της σοβιετικής στάσης έγινε φανερή και το Δεκέμβριο του 1965 στη συζήτηση του Κυπριακού στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, όταν οι Σοβιετικοί απείχαν από την ψηφοφορία για ψήφισμα με το οποίο επιβεβαιωνόταν η εδαφική ακεραιότητα, η κυριαρχία και η ανεξαρτησία της Κυπριακής Δημοκρατίας και ζητείτο από τα κράτη να μην προβούν σε οποιαδήποτε επέμβαση στο νησί.²⁷⁰

Οι τουρκοσιοβιετικές επαφές συνεχίστηκαν και τα επόμενα χρόνια με την επίσκεψη Ποντγκόρνυ-ανώτατου αξιωματούχου του ΚΚΣΕ- τον Ιανουάριο του 1965 στην Άγκυρα και του τούρκου πρωθυπουργού Ουργκιουμπλού τον Αύγουστο του ιδίου έτους στην Μόσχα καθώς και με την επίσκεψη του σοβιετικού πρωθυπουργού Κοσύγκιν στην Άγκυρα το 1966 και την ανταπόδοση της επίσκεψης από τον τούρκο πρωθυπουργό Ντεμιρέλ στην Μόσχα το 1967.²⁷¹

²⁶⁸ Σακκάς,ό.π.,σ.157,Συρίγος,ό.π.,σ.177,Ριζάς(2000),ό.π.,σ.145-146

²⁶⁹ Σακκάς,ό.π.,σ.161-162, Ριζάς(2000),ό.π.,σ.171,Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ.251-252,Συρίγος, ό.π., σ.178-179

²⁷⁰ Κρανιδιώτης,ό.π.,τ.Α,σ.353, Σακκάς,ό.π.,σ.162.

²⁷¹ Συρίγος,ό.π.,σ.178

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το Κυπριακό υπήρξε ένα θέμα που ταλάνισε την ελληνική πολιτική ζωή την εξεταζόμενη περίοδο. Οι ελληνικές κυβερνήσεις του Κ. Καραμανλή μετά την πρώτη προσφυγή Παπάγου το 1954 υποστήριξαν την πολιτική της αυτοδιάθεσης και μετά από δημοψήφισμα της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα. Την πενταετία 1955-1959 προσέφυγαν άλλες τέσσερεις φορές στον ΟΗΕ, προέβησαν σε διπλωματικές προσπάθειες, έκαναν κάποια περιορισμένα ανοίγματα στον αραβικό κόσμο και στον ανατολικό συνασπισμό παραμένοντας πάντα πιστές στο δυτικό προσανατολισμό της χώρας. Μετά την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας η κυβέρνηση Καραμανλή ακολουθώντας ως πολιτική της την θεωρία των δύο κρατών υποστήριξε τη συνέχιση της απρόσκοπτης εφαρμογής των Συμφωνιών του 1959, διαχωρίζοντας την στρατηγική που θα ακολουθούσε η ελληνική εξωτερική πολιτική από εκείνη της Κυπριακής Δημοκρατίας. Και η κυβέρνηση Παπανδρέου αν και υποστήριζε την ανάγκη αναθεώρησης των Συμφωνιών ακολουθώντας τη στρατηγική του εθνικού κέντρου θεωρούσε ότι οποιαδήποτε αλλαγή στρατηγικής για το Κυπριακό έπρεπε να γίνεται με βάση τα συμφέροντα όλου του ελληνισμού και η τελική απόφαση να λαμβάνεται από την ελληνική κυβέρνηση. Μετά το 1964 και την απόρριψη των σχεδίων Άτσεσον η Ελλάδα παρέμεινε σταθερή στην πρόταση για Ένωση με κάποιο αντάλλαγμα.

Η ελληνοκυπριακή πλευρά εκπροσωπούμενη σε όλες τις φάσεις του Κυπριακού την περίοδο αυτή από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο υποστήριξε σθεναρά το αίτημα της Ένωσης με την Ελλάδα και επεδίωξε τη διεθνοποίηση του Κυπριακού. Το 1958 ο Μακάριος πιεζόμενος από την έναρξη εφαρμογής του σχεδίου Μακμίλλαν αναφέρθηκε και στη λύση της εγγυημένης ανεξαρτησίας, ενώ υπήρξε ιδιαίτερα επιφυλακτικός στην υπογραφή των Συμφωνιών του 1959, τις οποίες και προσπάθησε να αναθεωρήσει το 1963 με τα "13 σημεία". Ως πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας ενέταξε την Κύπρο στο Κίνημα των Αδεσμεύτων και προσέγγισε την ΕΣΣΔ. Η πολιτική του στόχευε στην εδραίωση της θέσης των Ελληνοκυπρίων στο νησί, θεωρώντας ότι ο

χρόνος κυλούσε υπέρ της ελληνοκυπριακής πλευράς. Μετά το 1964 παρέμενε αδιάλλακτος στη θέση της Ένωσης χωρίς ανταλλάγματα ενώ στην πραγματικότητα προσπαθούσε να κατοχυρώσει την αδέσμευτη ανεξαρτησία.

Η Τουρκία μετά την άνοδο του Μεντερές στην εξουσία επεδίωξε την πραγματοποίηση ενός νέου πολιτικού αφηγήματος στην εξωτερική της πολιτική όσον αφορά το Κυπριακό. Αρχικά ως βασική της θέση έθεσε την επιστροφή της Κύπρου στην Τουρκία σε περίπτωση απομάκρυνσης της Βρετανίας από το νησί, στη συνέχεια προέβαλε τη λύση της διχοτόμησης και μετά την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας τη λύση της ομοσπονδίας και της συγκυριαρχίας. Θεωρούσε την Κύπρο ιδιαίτερα σημαντική για την ασφάλεια της και σε καμία περίπτωση δεν αποδεχόταν τη λύση της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα. Σε όλες τις φάσεις του Κυπριακού επιθυμούσε σημαντικό εδαφικό αντάλλαγμα με το οποίο θα κατοχυρωνόταν η στρατιωτική της παρουσία στο νησί. Μετά την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας δε έκανε κινήσεις που βοηθούσαν τα διχοτομικά της σχέδια όπως δημιουργία αμιγών τουρκοκυπριακών θυλάκων και αποσταθεροποίηση του Κυπριακού πολιτεύματος με την απομάκρυνση Τούρκων αξιωματούχων από τα θεσμικά όργανα και τη διοίκηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι οι τουρκοκυπριακές θέσεις σε όλες τις εξεταζόμενες φάσεις ταυτίζονταν με τις τουρκικές.

Η Βρετανία θεωρούσε την Κύπρο ιδιαίτερα σημαντική για τα γεωστρατηγικά της συμφέροντα στην Ανατολική Μεσόγειο αλλά και για τη διατήρηση του γοήτρου της. Μέχρι και το 1956 βασικό της στόχος ήταν η κυριαρχία σε όλο το νησί αφού είχε μεταφερθεί στην Κύπρο το στρατηγείο της από την Αίγυπτο. Επίσης απώλεια της Κύπρου θα ήταν δύσκολα διαχειρίσιμη πολιτικά και στο εσωτερικό της. Όλες της οι προτάσεις λοιπόν αφορούσαν ένα καθεστώς αυτοκυβέρνησης αλλά με σημαντικές εξουσίες στο βρετανό κυβερνήτη. Σημαντικός ελιγμός της για να περιορίσει τις κινήσεις της Αθήνας ήταν και ότι κατέστησε την Τουρκία, την οποία θεωρούσε πάντα τον πολυτιμότερο σύμμαχο της στην περιοχή, ισότιμο συνομιλητή στο Κυπριακό δίνοντας στη Βρετανία το ρόλο του αξιόπιστου μεσολαβητή. Μετά το 1957 η

στρατηγική της άλλαξε .Θέλοντας να παραμείνει παίκτης στο χώρο της Μέσης Ανατολής αλλά αποδεχόμενη την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ στην περιοχή, ενδιαφερόταν πλέον για τη διατήρηση κυρίαρχων βάσεων στο νησί και όχι για την κατοχή όλης της Κύπρου. Μετά το 1964 επιδίωξε την ακόμα μεγαλύτερη απεμπλοκή της από την Κύπρο.

Για τις ΗΠΑ Ελλάδα και Τουρκία αποτελούσαν κοινό γεωστρατηγικό χώρο για τον έλεγχο της Ανατολικής Μεσογείου. Οι αμερικανικές λοιπόν κινήσεις– αμερικανική στάση στον ΟΗΕ, παρεμβάσεις για την αποτροπή ελληνοτουρκικού πολέμου, προσπάθειες για εξεύρεση πολιτικής λύσης-είχαν ως στόχο την αποφυγή ελληνοτουρκικής σύρραξης, τη διατήρηση της συνοχής της νατοϊκής συμμαχίας και τη ανάσχεση της σοβιετικής επιρροής στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Οι ΗΠΑ δεν επιθυμούσαν διεθνοποίηση του Κυπριακού η οποία θα έδινε τη δυνατότητα σοβιετικών παρεμβάσεων και επιθυμούσαν η επίλυση του θέματος να παραμείνει στα πλαίσια της δυτικής Συμμαχίας. Φοβόταν την πολιτική του Μακαρίου τον οποίον θεωρούσαν φιλοκομμουνιστή και απρόβλεπτο αλλά και την ενισχυμένη δύναμη του ΑΚΕΛ στο νησί.

Η ΕΣΣΔ δεν επιθυμούσε η Κύπρος να γίνει νατοϊκό έδαφος. Αρχικά, έως το 1964 ακολούθησε πολιτική υπέρ των ελληνικών και ελληνοκυπριακών θέσεων στον ΟΗΕ , παρενέβη με ανακοινώσεις όταν το καλοκαίρι του 1964 υπήρξε κίνδυνος τουρκικής εισβολής στην Κύπρο, δέχτηκε την αποστολή σοβιετικού στρατιωτικού υλικού όταν της ζητήθηκε από την Κυπριακή Δημοκρατία. Όμως από το Νοέμβριο του 1964 , μετά την πτώση Χρουστσόφ, η σοβιετική πολιτική μεταστράφηκε ,υπήρξε τουρκοσοβιετική προσέγγιση και η ΕΣΣΔ υποστήριζε πλέον τις φιλοτουρκικές θέσεις και λύση ομοσπονδίας.

Οι συμφωνίες Ζυρίχης- Λονδίνου με τις οποίες διευθετήθηκε το Κυπριακό ζήτημα το 1959 και οδήγησαν στην ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας υπήρξαν μια λύση συμβιβασμού και υπογράφηκαν από την ελληνική πλευρά υπό την δαμόκλειο σπάθη της εφαρμογής του σχεδίου Μακμίλλαν με το οποίο για πρώτη φορά η Τουρκία

επανερχόταν ως επίσημη παρουσία στην Κύπρο μετά το 1878. Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία επιδίωξε μια Συμφωνία επειδή εκείνη την περίοδο ήθελε να αποκτήσει περιφερειακούς συμμάχους και να εξασφαλιστεί από πιθανή δημιουργία ουδετερόφιλου μετώπου στο οποίο θα συμμετείχε και η Ελλάδα και θα την απέκλειε από τους νατοϊκούς συμμάχους της. Επίσης ήθελε να αντιμετωπίσει μια δυσχερή οικονομική κατάσταση στο εσωτερικό της. Με τις Συμφωνίες, η Ελλάδα έχασε την προοπτική της Ένωσης, οι Τουρκοκύπριοι έγιναν από μειονότητα κοινότητα και η Συνθήκη Εγγύησης αποδείχτηκε προβληματική. Η εφαρμογή των Συμφωνιών απαιτούσε κλίμα σύμπνοιας και από τις δύο πλευρές στην Κύπρο το οποίο και δεν υπήρχε, ενώ οι δυσλειτουργίες τους οδήγησαν στα "13 σημεία", σε διακοινοτικές ταραχές και σε διχοτομικές πρωτοβουλίες της Άγκυρας.

Η εξεύρεση πολιτικής λύσης με τα σχέδια Άτσεσον υπήρξε ατελέσφορη αφού οι θέσεις όλων των πλευρών ήταν εκ διαμέτρου αντίθετες. Η Ελλάδα επιθυμούσε Ένωση αλλά το αντάλλαγμα που πρότεινε ήταν πολύ μικρό σε σχέση με τις τουρκικές απαιτήσεις για ισχυρή στρατιωτική παρουσία στο νησί την οποία και θεωρούσαν απολύτως απαραίτητη για την ασφάλεια της Τουρκίας. Τέλος, ο Μακάριος παρά τις δηλώσεις του για Ένωση με τους όρους που έθετε ήταν φανερό ότι προτιμούσε τη λύση της αδέσμευτης ανεξαρτησίας.

Βιβλιογραφία

Αβέρωφ-Τοσίτσας, Ε., *Ιστορία χαμένων ευκαιριών (Κυπριακό, 1950-1963)*, τόμοι 2 , Εκδόσεις : Εστία. Αθήνα ,1982.

Βαληνάκης, Γ. *Εισαγωγή στην ελληνική εξωτερική πολιτική 1949-1988*, Εκδόσεις Παρατηρητής, Αθήνα, 2003 (4^η έκδοση).

Βερέμης, Θ., *Ιστορία των ελληνοτουρκικών σχέσεων 1453-2005*, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα, 2005.

Βλάχος, Α., *Δέκα χρόνια Κυπριακού*, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα, 1980.

Ηρακλείδης, Α., *Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση*, Εκδόσεις: Σιδέρη, Αθήνα, 2002

Ιεροδιακόνου Α., «Σύντομη επισκόπηση ορισμένων όψεων της Αγγλοκρατίας στην Κύπρο » στο Τενεκίδης Γ., Κρανιδιώτης Γ.(επιμέλεια) *Κύπρος: Ιστορία ,προβλήματα και αγώνες του λαού της*, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα, 2000, σελ.167-189.

Καραμανλής, Κ., *Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα, Η ανοδική πορεία (1946-1956)*, επιμέλεια Σβολόπουλος Κ., τόμοι 12, Εκδόσεις Ίδρυμα Κωνσταντίνος Καραμανλής, Αθήνα, 1992, τ.1^{ος}

Καραμανλής, Κ. *Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα, Οκταετία δημιουργίας 1956-1963 Περίοδος Α΄ , 1 Μαρτίου 1956-31 Δεκεμβρίου 1957* , επιμέλεια Σβολόπουλος Κ., τόμοι 12, Εκδόσεις Ίδρυμα Κωνσταντίνος Καραμανλής, Αθήνα, 1993, τ.2^{ος}

Καραμανλής, Κ. *Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα, Οκταετία δημιουργίας 1956-1963, Περίοδος Β΄ , 1 Ιανουαρίου 1958-1 - Μαρτίου 1959*, επιμέλεια Σβολόπουλος Κ., τόμοι 12, Εκδόσεις Ίδρυμα Κωνσταντίνος Καραμανλής, Αθήνα, 1994, τ.3^{ος}

Καραμανλής, Κ. *Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα, Οκταετία δημιουργίας 1956-1963, Περίοδος Γ΄ , 2 Μαρτίου 1959-31 Μαρτίου 1961* ,(τ.4), επιμέλεια Σβολόπουλος Κ., τόμοι 12, Εκδόσεις Ίδρυμα Κωνσταντίνος Καραμανλής, Αθήνα, 1994, τ.4^{ος} .

Καραμανλής, Κ. *Αρχείο, Γεγονότα και Κείμενα, Οκταετία δημιουργίας 1956-1963, Περίοδος Δ', 1 Απριλίου 1961-7 Ιουνίου 1963*, επιμέλεια Σβολόπουλος Κ., τόμοι 12, Εκδόσεις Ίδρυμα Κωνσταντίνος Καραμανλής, Αθήνα, 1995, τ.5^{ος}

Κούμας Μ, Χουρμούλης Δ., *Ειδικά θέματα ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1923-2014*, Εκδόσεις: Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές εκδόσεις, 2024.

Κουφουδάκης Β., «Το Κυπριακό ,οι ελληνοτουρκικές σχέσεις και οι υπερδυνάμεις, 1960-1986 (1.Γενικές εκτιμήσεις, 2.Οι υπερδυνάμεις ,ο κίνδυνος ελληνοτουρκικής σύρραξης και η διπλωματία της περιόδου 1963-1967» στο *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, 1923-1987*, Εκδόσεις: Γνώση, Αθήνα, 1988, σελ.215-230.

Κρανιδιώτης Ν., *Ανοχύρωτη πολιτεία ,Κύπρος 1960-1974*, τόμοι 2 , Εκδόσεις :Εστία, Αθήνα, 2000 (β' έκδοση),

Ριζάς, Σ.- Στεφανίδης, Ι., «Το Κυπριακό Ζήτημα. Ο αγώνας για την Ένωση, η Ανεξαρτησία, η τουρκική εισβολή», στο *Ελληνική πολιτική ιστορία 1950-2004*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα, 2011 (β' έκδοση).

Ριζάς, Σ., *Η ελληνική πολιτική μετά τον εμφύλιο πόλεμο, Κοινοβουλευτισμός και δικτατορία* , Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2008.

Ριζάς, Σ., *Η Ελλάδα ,οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρώπη, 1961-1964*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2001.

Ριζάς, Σ., *Ένωση, Διχοτόμηση ,Ανεξαρτησία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Βρετανία στην αναζήτηση λύσης για το Κυπριακό, 1963-1967*, Εκδόσεις: Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2000.

Σακκάς, Ι., (2022), *Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αραβικός κόσμος ,1947-1974, Διπλωματία και στρατηγική στη Μεσόγειο την εποχή του Ψυχρού πολέμου*. Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2022 (2^η έκδοση).

Σακκάς, Ι. *Η Ελλάδα στη Μεσόγειο, 1950-2004*, Εκδόσεις : Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, 2015.

Σακκάς, Ι., «Η Ελλάδα, η Δύση και ο Αραβικός Κόσμος, 1947-56», στο Μπότσιου, Κ. και Σακκάς (επιμέλεια), *Η Ελλάδα, η Δύση και η Μεσόγειος, 1945-62, Νέες ερευνητικές προσεγγίσεις*, Γ., Εκδόσεις : Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015

Σβολόπουλος, Κ., *Ελληνική εξωτερική πολιτική 1945 – 1981*, τόμος 2., Εκδόσεις : Εστία Αθήνα, 2001

Σβολόπουλος, Κ., «Η διεθνής θέση της Ελλάδας 1955-1967» στο *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, τόμοι 16, Εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 2000, τ.ΙΣΤ σελ.247-265,

Στεφανίδης, Ι. *Ασύμμετροι Εταίροι, Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ελλάδα στον Ψυχρό Πόλεμο 1953-1961*, Εκδόσεις: Πατάκης, Αθήνα, 2019(7η έκδοση).

Στεφανίδης, Ι. *Εν ονόματι του έθνους. Πολιτική κουλτούρα, αλτρωτισμός και αντιαμερικανισμός στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1945-1967*, Εκδόσεις : Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2010.

Στεφανίδης, Ι., *Ψυχρός Πόλεμος*, Εκδόσεις εαπ, Αθήνα, 2021.

Στεφανίδης, Ι., «Οι εξωτερικές σχέσεις της Ελλάδας 1949-1955: Σε αναζήτηση ασφάλειας », στο *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, τόμοι 16, Εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 2000, τ. ΙΣΤ' σελ.237-247.

Συρίγος, Αγ., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Εκδόσεις Πατάκης, Αθήνα, 2024, 7η έκδοση,

Τσαλακός Γ., «Σύντομη επισκόπηση ορισμένων όψεων της Αγγλοκρατίας στην Κύπρο » στο Τενεκίδης Γ, Κρανιδιώτης (επιμέλεια) *Κύπρος: Ιστορία , προβλήματα και αγώνες του λαού της*, Εκδόσεις Εστία , Αθήνα, 2000, σελ.139-166.

Τσιτσόπουλος, Γ., «Οι ελληνοτουρκικές αμυντικές σχέσεις, 1945-1987 (2. Συνεργασία υπό τη σκιά του Κυπριακού (1952-1963))», στο *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987*, Εκδόσεις: Γνώση, Αθήνα, 1988.

Χάλκος Ι., Δ ,ΝΑΤΟ και ψυχροπολεμικός εκσυγχρονισμός: «Η ελληνική περίπτωση, 1953-1961», στο επιμέλεια των Μαραντζίδη, Ν., Μιχαηλίδη Ι., Χατζηβασιλείου Ε, *Η Ελλάδα και ο ψυχρός πόλεμος, Επεκτείνοντας τις ερμηνείες*, Εκδόσεις επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2018.

Χατζηβασιλείου, Ε., «Η περίοδος του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα 1955-1959», στο *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, 16 τόμοι, Εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 2000, τ.ΙΣΤ, σελ.441-463.

Χατζηβασιλείου, Ε., *Στα σύνορα των κόσμων, Η Ελλάδα και ο Ψυχρός Πόλεμος, 1952-1967*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2023 (2^η έκδοση).

Χατζηβασιλείου, Ε., *Εισαγωγή στην Ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου* , Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2021.

Brendan O' Malley -Ian Craig, *Η συνωμοσία της Κύπρου ,ΗΠΑ Κατασκοπία και Τουρκική Εισβολή*, Εκδόσεις : Σιδέρη, Αθήνα, 2002.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.

Διπλωματική εργασία